ԱՐՁԱԳԱՆԳ

ԿԻՊՐԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻ

36-ՐԴ ՏԱՐԻ, #3-4, ՄԱՐՏ-ԱՊՐԻԼ 2017

www.artsakank.com.cy

ԱՅՍ ԹԻՒՈՎ

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔ 1-8

Ցեղասպանութեան 102-ամեակ 1-3

Ազգային ժողովի ընտրութիւններ 5

ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ 9

ՅՕԴՈՒԱԾ 10-15

Խորէն Արքեպիսկոպոս 10

Գէորգ Պետիկեան 11

Շահան Գանտահարեան 12

Սամուէլ Մկրտիչեան 13

Մ. Մկրտիչեան Հրայր Ճէպէճեան 14-15

ԿԻՊՐԱՀԱՅ 16-24

Վարդան Թաշճեան Մակի Հալաճեան 16-17

102-ամեակ Կիպրոս 20-21

Ցեղասպանութեան Այգի, Պաֆոս 22

www.artsakank.com.cy

ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԲԱԶՄԱՀԱԶԱՐ ՀԱՅՈՐԴԻՆԵՐ ԾԻԾԵՌՆԱԿԱԲԵՐԴԻ ՄԷՋ ՅԱՐԳԵՑԻՆ ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԶՈՀԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԸ

24 ապրիլին նախագահ Սերժ Սարգսեան, Ամենայն հայոց Գարեգին Բ. կաթողիկոսը եւ պետական բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ, օտար դիւանագէտներ, ինչպէս նաեւ առաւօտեան կանուխ ժամերէն մինչեւ երեկոյեան ուշ ժամեր բազմահազար հայորդիներ, սփիւռքահայեր, օտարներ Ծիծեռնակաբերդի բարձունքին անգամ մը եւս յարգեցին Ցեղասպանութեան զոհերու յիշատակը եւ Մեծ եղեռնի անմեղ զոհերու յիշատակը յաւերժացնող անմար կրակին մօտ ծաղիկներ զետեղեցին՝ ի յիշատակ անգերեզման մնացած մէկուկէս միլիոն սուրբ նահատակներուն:

Տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան կարգ՝ նախագահութեամբ Ամենայն հայոց Գարեգին Բ. կաթողիկոսին: Արարողութենէն ետք Հանրապետութեան նախագահը, վեհափառ հայրապետը եւ պաշտօնական անձնաւորութիւններ այցելեցին նաեւ Հայոց ցեղասպանութեան թանգարան-հիմնարկ եւ դիտեցին Հայաստանի անկախութեան 25-ամեակին նուիրուած «Եղեռնէն դէպի անկախութեան վերականգնում» խորագիրով ժամանակաւոր ցուցադրութեան բացառիկ ցուցանմուշներն ու Հայոց ցեղասպանութեան յուշահամալիրի կառուցման 50-ամեակին նուիրուած ցուցադրութեան օրինակները:

Ջահերով երթին մասնակցեցան հազարաւոր հայորդիներ... **... էջ 2**

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ 102-ԱՄԵԱԿԻ ՆՇՈՒՄԸ ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԷՋ
էջ 20-21

ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԻՆ ԵԼՈՅԹԸ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ
էջ 3, 19

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՅԳԻԻ ԲԱՑՈՒՄ ՊԱՖՈՍԻ ՄԷՋ
էջ 22

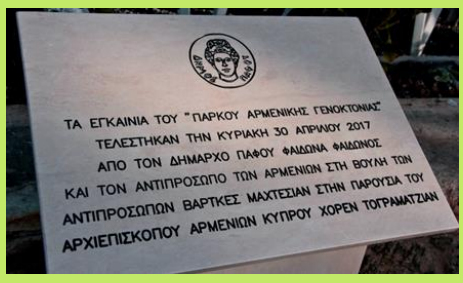

Աւանդական Դարձած Ջահերով Երթին Մասնակցեցան Հազարաւոր Հայորդիներ

Կիրակի, 23 Ապրիլին, Հայոց ցեղասպանութեան 102-ամեակին առիթով, Երեւանի Ազատութեան հրապարակէն սկիզբ առաւ ՀՅԴ երիտասարդական եւ ուսանողական միութիւններու աւանդական դարձած «Ջահերով երթը», որ տարիներէ ի վեր կը համախմբէ պահանջատիրութեան գաղափարը կրող հազարաւոր հայորդիներ:

Երթին կը մասնակցէին բազմահազար երիտասարդներ՝ տարբեր կուսակցութիւններէ, հասարակական կազմակերպութիւններէ, ուսանողական միութիւններէ, ինչպէս նաեւ անհատ քաղաքացիներ:

Երթը սկսելէ առաջ երիտասարդները՝ իբրեւ բողոքի արտայայտութիւն, այրեցին Թուրքիոյ դրօշակը եւ այդ կրակով վառեցին իրենց ջահերը:

Հայրենասիրական երգերով ու պահանջատիրական կոչերով Ծիծեռնակաբերդի յուշահամալիր հասած երթի հազարաւոր մասնակիցները մէկ վայրկեան լռութեամբ յարգանքի տուրք մատուցեցին Մեծ եղեռնի աւելի քան մէկուկէս միլիոն սրբադասուած նահատակներուն յիշատակին: Անմար կրակին մօտ հոգեւորականներ աղօթեցին առ Աստուած, խոնարհուեցան Հայոց ցեղասպանութիւնը ճանչցած երկիրներու դրօշակները: Երիտասարդները ծաղիկներ զետեղեցին անմար կրակին շուրջ:

Ցեղասպանութեան Անմեղ Զոհերուն Յիշատակին Նուիրուած Նախաձեռնութիւններ՝ Արցախի Մէջ

24 Ապրիլին՝ Ցեղասպանութեան 102-րդ տարելիցին օրը, կանուխ առաւօտէն հազարաւոր քաղաքացիներ ուղղուած են դէպի Հայոց ցեղասպանութեան անմեղ զոհերու յիշատակին կառուցուած Ձանգակատուն-յուշակոթող՝ իրենց յարգանքի տուրքը մատուցելու Օսմանեան Թուրքիոյ կողմէ գործադրուած ոճրագործութեան անմեղ զոհերու յիշատակին:

Յուշահամալիր այցելած են նաեւ Արցախի Հանրապետութեան նախագահ Բակօ Սահակեան, Ազգային ժողովի նախագահ Աշոտ Ղուլեան, վարչապետ Արա Յարութիւնեան, պետական այրեր եւ հիւրեր, որոնք ծաղիկներ ու ծաղկեպսակներ զետեղած են Հայոց ցեղասպանութեան անմեղ զոհերու յիշատակին:

Արցախի թեմի առաջնորդ Պարգեւ արք. Մարտիրոսեանի հանդիսապետութեամբ տեղի ունեցած է նաեւ բարեխօսական Սրբոց նահատակաց եւ ոգեկոչման կարգ:

Հայոց ցեղասպանութեան 102-ամեակին նուիրուած տարբեր նախաձեռնութիւններ տեղի ունեցած են նաեւ արցախեան բազմաթիւ շրջաններու մէջ:

Ստեփանակերտի Մէջ՝ Աւանդական Ջահերթ

ՀՅԴ Արցախի կառոյցի երիտասարդական եւ ուսանողական միութիւններուն նախաձեռնութեամբ Ստեփանակերտի մէջ Ապրիլ 23-ին տեղի ունեցած է աւանդական ջահերթ՝ նուիրուած Հայոց ցեղասպանութեան 102-րդ տարելիցին:

Ջահերթին մասնակիցները ճամբուն վրայ հըրկիզած են Թուրքիոյ եւ Ազրպէյճանի պետական դրօշները, ինչպէս նաեւ բարձրացուցած են դատապարտող պաստառներ՝ «Հայ զինուորը կանխեց նոր ցեղասպանութիւնը», «Թուրքը մարդասպան է, ազերին՝ ոճրագործ» վերտառութեամբ, եւ վանկարկեցին՝ «Ճանաչում», «Հատուցում»:

Ձանգակատուն-յուշակոթողին մօտ խօսք առած է Արցախի Ազգային ժողովի պատգամաւոր, պատմաբան Լեռնիկ Յովհաննիսեան:

Ջահերթին մասնակցած են պատգամաւորներ, ուսանողներ, երիտասարդական հասարակական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ, զինուորականներ եւ Ստեփանակերտի բնակիչներ:

Չեխիան Ճանչցաւ Հայոց Ցեղասպանութիւնը

Չեխիոյ խորհրդարանը 25 Ապրիլին տեղի ունեցած նիստին ձայներու 104 կողմ, 0 դէմ, 0 ձեռնպահ յարաբերութեամբ (96 երեսփոխաններ չեն քուէարկած) ընդունեց Հայոց ցեղասպանութիւնը ճանչցող բանաձեւ:

Եւրոպական «Օրեր» անկախ ամսագիրի կայքը հաղորդած է, թէ բանաձեւին մէջ նշուած է. «Չեխիոյ խորհրդարանի պատգամաւորներու տունը կը դատապարտէ Համաշխարհային Բ. պատերազմի ընթացքին նացիներու կողմէ գրաւուած տարածքներուն մէջ մարդկութեան դէմ գործուած յանցագործութիւնները հրեաներու, գնչուներու եւ սլաւոններու նկատմամբ, Համաշխարհային Ա. պատերազմին ընթացքին՝ հայերու ցեղասպանութիւնը եւ ազգային ու կրօնական այլ փոքրամասնութիւններու ցեղասպանութիւնը Օսմանեան կայսրութեան տարածքին մէջ...»:

Չեխիոյ Նախագահը Պատրաստ Չէ Հայոց Ցեղասպանութեան Գծով Իր Դիրքորոշումը Փոխելու

Չեխիոյ նախագահ Միլոշ Զեման մտադիր չէ վերատեսութեան ենթարկելու իր դիրքորոշումը՝ Օսմանեան կայսրութեան մէջ Հայոց ցեղասպանութեան գծով. 27 ապրիլին այս մասին յայտնած է Զեմանի մամլոյ քարտուղարը:

Ան նշած է նաեւ, որ Թուրքիոյ բացասական արձագանգը չէ զարմացուցած նախագահ Զեմանը, այլ շատ ակնկալելի էր անիկա:

Նախագահ Զեման, Ցեղասպանութեան 102-րդ տարելիցին առիթով Չեխիոյ հայութեան եւ հայ ժողովուրդին յղեց ցաւակցական նամակ մը, որուն մէջ ըսուած էր. «Անձամբ ես, քանի մը առիթներով, վերջին անգամ՝ անցեալ տարուան Յունիսին Հայաստան կատարած իմ պետական այցելութեան ընթացքին, նախագահ Սարգսեանի հետ հանդիպման ժամանակ այդ վայրագութիւնները որակեցի իբրեւ «ցեղասպանութիւն»»:

Հետեւելով Օպամայի Օրինակին՝ Թրամփ «Ցեղասպանութեան» Փոխարէն Օգտագործեց «Մեծ Եղեռն»-ը

Միացեալ Նահանգներու նախագահ Տանըլտ Թրամփ հրապարակեց Հայոց ցեղասպանութեան 102-ամեակին առիթով նախագահական աւանդական ուղերձը, որուն մէջ հետեւելով իր նախորդին՝ Պարաք Օպամայի օրինակին, «ցեղասպանութիւն» եզրին փոխարէն օգտագործեց «Մեծ եղեռն» բառակապակցութիւնը:

Թրամփ իր ուղերձին մէջ նշեց. «Այսօր կը յիշենք ու կը յարգենք յիշատակը անոնց, որոնք տառապեցան 20-րդ դարու յոռեգոյն զանգուածային վայրագութիւններէն մէկուն՝ Մեծ եղեռնի ընթացքին: Սկսելով 1915-ին, Օսմանեան կայսրութեան վերջին տարիներուն, 1,5 միլիոն հայեր տեղահանուեցան, սպաննուեցան կամ ուղարկըւեցան մահուան: Ամերիկայի հայ համայնքին եւ ամբողջ աշխարհին հետ կը սգամ անմեղ կեանքերու կորուստն ու բազմաթիւ ուրիշներու տառապանքները»:

Ամերիկայի Հայ Դատի Յանձնախումբը Կը Քննադատէ Թրամփին Ուղերձը

Ուաշինկթընի Հայ դատի գրասենեակի գործադիր տնօրէն Արամ Համբարեան քննադատեց այն փաստը, որ Միացեալ Նահանգներու նախագահ Տանըլտ Թրամփ իր ապրիլ քսանչորսեան ուղերձին մէջ խուսափած է ցեղասպանութիւն սահմանումը օգտագործելէ:

«Նախագահ Թրամփ ընտրած է Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման առումով Անգարային մերժողական կեցուածքին սատարելու ուղին», նշած է Համբարեան:

«Խուսափելով պատշաճ կերպով 24 Ապրիլը նշելէ, նախագահը իրականութեան մէջ ցեղասպանութիւններու կանխարգիլման մէջ Միացեալ Նահանգներու քաղաքականութեան գործադրութիւնը յանձնած է Ռեճեփ Էրտողանին՝ ամբարտաւան եւ մեծատէր բռնակալին, որ բացայայտօրէն հաճոյք կը ստանայ միլիոնաւոր հայերուն, յոյներուն, ասորիներուն եւ այլ քրիստոնեաներուն զանգուածային սպանութիւններուն վերաբերող ամերիկեան նախագահներուն յայտարարութիւնները բռնի ուժով լռեցնելու իր կարողութենէն»: ❑

ԱՐՁԱԳԱՆԳ

Հրատարակութիւն ՀՅԴ Ազատամարտ Երիտասարդական Կեդրոնի

Խմբագիր - Դաւիթեան Արթօ

Փոխ Խմբագիր - Այնէճեան Վահան

Աշխատակիցներ - Դաւիթեան Նարեկ, Ղազարեան Նանօր, Մանուշեան Մարինէ

Էջադրում - Դաւիթեան Արթօ

ΑΡΤΣΑΚΑΝΚ Μηνιαία Εφημερίδα
Έκδοση Αρμενικού Κέντρου Νεολαίας
Υπεύθυνος Έκδοσης - Αρτό Ταβιτιάν

P.O.Box 21171, 1503 Nicosia, Cyprus
www.artsakank.com.cy
editor@artsakank.com.cy

ԿԻՊՐՈՍԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆՏԱՆԻՔԻՆ ԿՈՉ Կ՛ՈՒՂՂԷ ՃԱՆՉՆԱԼՈՒ ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Կիպրոսի խորհրդարանի նախագահ Տիմիթրիս Սիլլուրիս 7 Ապրիլի լիագումար նիստի աշխատանքներուն սկիզբէն առաջ դիմելով ներկաներուն նշած է, որ նոյնիսկ եթէ հարիւր տարի անցած է 1915-ի Հայոց ցեղասպանութենէն, երբ թրքական պետութիւնը ցեղային մաքրագործում կատարեց հայերուն դէմ, Թուրքիան կը շարունակէ ժխտել մէկուկէս միլիոն հայերու սպանդը:

Ան միջազգային ընտանիքին կոչ ուղղած է ճանչնալու Հայոց ցեղասպանութիւնը եւ նշած, որ Կիպրոսի խորհրդարանը աշխարհի մէջ առաջիններէն էր, իսկ Եւրոպայի մէջ առաջինը, որ 1975-ին ճանչցաւ եւ դատապարտեց Հայոց ցեղասպանութիւնը՝ պահանջելով վերականգնել պատմական ճշմարտութիւնը:

Նիստին ընթացքին, կիպրահայ համայնքի պետական ներկայացուցիչ Վարդգէս Մահտեսեան իր խօսքին մէջ յայտնած է, որ 20-րդ դարու առաջին ու մեծագոյն ցեղասպանութեան յանցաւորները ցարդ կը մնան անպատիժ:

«Իբրեւ հայեր, կը պահանջենք արդարութիւն, ո՛չ թէ վրէժ, ինչպէս նաեւ պատմական անտարակուսելի իրականութիւններու ճանաչումը», ըսած է ան՝ աւելցնելով. «Մեր նախահայրերուն զոհողութեան արդարահատուցումը յաջորդող սերունդներուն համար պիտի ըլլայ յոյսի եւ լոյսի փարոս մը, որպէսզի զոհ չդառնան նաեւ այլ ժողովուրդներ՝ կրօնի կամ ազգութեան պատճառով»:

«Մինչեւ օրս, 28 երկիրներ, Միացեալ Նահանգներու 50 նահանգներէն 45-ը, ինչպէս նաեւ զանազան միջազգային կազմակերպութիւններ ճանչցած են Հայոց ցեղասպանութիւնը: Աւելի՛ն, անոր ժխտումը քրէականացուցած են հինգ երկիրներ, որոնց շարքին նաեւ Կիպրոսը: Կը պահանջենք գերպետութիւններէն, որ ի վերջոյ պարտադրեն Թուրքիոյ, որպէսզի ժամանակակից աշխարհին դիմաց ստանձնէ իր պարտաւորութիւնները եւ ընդունի իր գործած ոճիրները», եզրափակած է ան:

ՆԱԽԱԳԱՀ ԱՆԱՍՏԱՍԻԱՏԻՍ ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏԷ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ապրիլ 24-ի օրը, Կիպրոսի Հանրապետութեան կառավարութիւնն ու նախագահ Նիկոս Անաստասիատիս դատապարտեցին Թուրքիոյ կողմէ գործադրուած Հայկական Ցեղասպանութիւնը:

Կառավարական բանբերը հայկական ցեղասպանութիւնը որակեց վայրագ ոճիր մը, ինչպէս նաեւ՝ մարդկային պատմութեան ամօթալի մէկ էջը: Ան նշեց, որ կիպրական կառավարութիւնը հայ ժողովուրդին հանդէպ իր ամբողջական զօրակցութիւնն ու համակրանքը կ՛արտայայտէ եւ կը վերահաստատէ իր անվերապահ աջակցութիւնը միջազգային ընտանիքին կողմէ՝ Հայկական Ցեղասպանութեան ճանաչման համար:

«ՄԽԻԹԱՐ ԳՈՇ» ՄԵՏԱԼԸ՝ ԷԼԷՆԻ ԹԷՈԽԱՐՈՒՍԻՆ

Նախագահ Սերժ Սարգսեան Փետրուար 28-ին Պրիւքսէլի մէջ պարգեւատրեց Կիպրոսի եւրոպատեսփոխան եւ «Ալիլենկիի» Շարժումի նախագահ Էլէնի Թէոխարուսը, Հայաստանի եւ Կիպրոսի միջեւ յարաբերութիւններու զարգացման, ինչպէս նաեւ Եւրոպական Միութեան եւ Հայաստանի միջեւ միջխորհրդարանական գործակցութեան մէջ իր ներդրումին համար: Հայ ազգի բարեկամ եւրոպատեսփոխանը, ստանալէ ետք պատուոյ շքանշանը յայտարարեց. «Այսօր, ինծի համար ուրախութեան, հպարտութեան եւ խոր զգացմունքի օր մըն է»:

Προσφώνηση της Ολομέλειας για τα 100+2 χρόνια από τη γενοκτονία των Αρμένιων από τον κ. Βαρτκές Μαχτεσιάν, εκπρόσωπο της Αρμενικής Κοινότητας στη Βουλή

Συμπληρώνονται φέτος 100+2 χρόνια από την έναρξη της Αρμενικής Γενοκτονίας του 1915. Τότε οι φανατισμένοι Οθωμανοί και Νεότουρκοι οραματίζονταν μια παντουρανική υπεραυτοκρατορία από τα Βαλκάνια μέχρι τη Σιβηρία. Η ύπαρξη όμως Ελλήνων, Αρμενίων, Ασσυρίων και άλλων Χριστιανών στην καταρρέουσα Οθωμανική Αυτοκρατορία θεωρείτο πλέον εμπόδιο στα εθνικιστικά τους σχέδια: απλά δεν υπήρχε χώρος για τις μη μουσουλμανικές κοινότητες στο φιλόδοξο όραμα τους. Έτσι, εκμεταλλευόμενη τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, η εθνικιστική Τουρκία έθεσε σε δράση το αισχρό της σχέδιο: οι Αρμένιοι, οι Έλληνες και οι Ασσύριοι έπρεπε να αφανιστούν με κάθε τρόπο, όσο απάνθρωπος και λυσσαλέος και να ήταν.

Μεταξύ 1915-1923 έχασαν τη ζωή τους περισσότεροι από 1.500.000 αθώοι Αρμένιοι, οι οποίοι βασανίστηκαν, θανατώθηκαν, σφαγιάστηκαν ή οδηγήθηκαν σε καταναγκαστικές πορείες θανάτου στην έρημο του Ντερ Ζορ. Ταυτόχρονα, περισσότεροι από 800 χιλιάδες Αρμένιοι προσφυγοποιήθηκαν στις τέσσερις γωνιές του κόσμου, διαμορφώνοντας ουσιαστικά τη σημερινή Αρμενική Διασπορά. Οι κατατρεγμένοι πρόσφυγες συνείσφεραν παραγωγικά στις νέες τους πατρίδες, ανάμεσα τους και η Κύπρος μας. Μια άλλη, σχετικά άγνωστη μα εξίσου τραγική πτυχή της Γενοκτονίας, ήταν ο εξισλαμισμός περίπου 95 χιλιάδων Αρμενίων και η υποδούλωση δεκάδων χιλιάδων, με αποτέλεσμα σήμερα να υπάρχουν εκατοντάδες χιλιάδες Κρυπτοαρμένιοι στην Τουρκία, οι οποίοι ζουν ως Τούρκοι ή Κούρδοι από φόβο στιγματισμού και ρατσισμού.

Όμως, το σχέδιο για την εξόντωση των Αρμενίων δεν καταστρώθηκε το 1915, αλλά αρκετά χρόνια νωρίτερα. Ας αναφέρω μόνο τις χαμιτικές σφαγές, όταν μεταξύ 1894-1896, με διαταγή του Σουλτάνου Αμπντούλ Χαμίτ σφαγιάστηκαν περίπου 300 χιλιάδες Αρμένιοι, καθώς επίσης και τη σφαγή των Αδάνων τον Απρίλιο 1909, όταν οι Νεότουρκοι έσφαξαν περίπου 30.000 Αρμένιους.

Παρά το ότι τα πιο πάνω φρικτά γεγονότα είναι τεκμηριωμένα και καταγεγραμμένα από εκατοντάδες, ανεξάρτητους, αυτόπτες μάρτυρες σε εκδόσεις και αρχεία σε ολόκληρο τον κόσμο, ακόμη και από τους ίδιους τους θύτες, οι ένοχοι της πρώτης μεγάλης γενοκτονίας του πολυτάραχου 20ου αιώνα παραμένουν μέχρι σήμερα ατιμώρητοι. Ως Αρμένιοι, επιζητούμε τη δικαίωση, όχι την εκδίκηση, και την καθολική παραδοχή των αδιαμφισβήτητων ιστορικών γεγονότων αυτού του δράματος. Η δικαίωση της θυσίας των προγόνων μας θα αποτελεί φάρο ελπίδας και φωτός για τις μελλοντικές γενιές, ώστε να μην θυματοποιηθούν άλλοι λαοί λόγω διαφορετικής θρησκείας ή καταγωγής.

Δυστυχώς, η πεισματική άρνηση της Τουρκίας να αποδεχθεί το αιματοβαμμένο της παρελθόν υπήρξε αποτελεσματική. Χρησιμοποιώντας εκβιασμούς, απειλές και εκμεταλλευόμενη τη γεωστρατηγική της θέση, την αγοραστική της δύναμη και το καλά οργανωμένο λόμπυ της, κατάφερε να αποτρέψει αρκετές χώρες από το να αναγνωρίσουν την Αρμενική Γενοκτονία.

Εντούτοις, τα τελευταία χρόνια είμαστε ιδιαίτερα αισιόδοξοι, αφού έχουν γίνει σημαντικά βήματα ως προς τη διεθνή αναγνώριση της Αρμενικής Γενοκτονίας σε παγκόσμιο επίπεδο. Την κομβική χρονιά 2015, με τη συμπλήρωση 100 χρόνων, η Αρμενική Γενοκτονία τιμήθηκε με εμβληματικές εκδηλώσεις στον όπου γης αρμενισμό, δημιουργώντας μια ώθηση και ευαισθητοποιώντας την κοινή γνώμη.

Μέχρι σήμερα, την έχουν αναγνωρίσει 28 χώρες, 45 από τις 50 Πολιτείες της Αμερικής, καθώς και διάφοροι διεθνείς οργανισμοί. Επιπρόσθετα, πέντε χώρες έχουν ποινικοποιήσει την άρνηση της Αρμενικής Γενοκτονίας, διευρύνοντας τους ορίζοντες στη συζήτηση του ζητήματος, όμως ο δρόμος μέχρι την ολοκληρωτική δικαίωση είναι μακρύς …

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να εκφράσω την ειλικρινή μου ευγνωμοσύνη στην ιδιαίτερη μου πατρίδα, την Κύπρο, η οποία υπήρξε η πρώτη ευρωπαϊκή χώρα και η δεύτερη στον κόσμο που έκανε το τολμηρό βήμα να αναγνωρίσει την Αρμενική Γενοκτονία, με το Ψήφισμα 36/1975, το οποίο ενέκρινε ομόφωνα από το βήμα αυτό η Βουλή των Αντιπροσώπων. Από το ίδιο βήμα ψηφίστηκε ο Νόμος 45/2015, ο οποίος ποινικοποίησε την άρνηση της Γενοκτονίας. Επίσης, το 2015, τα Ταχυδρομεία Κύπρου και Αρμενίας κυκλοφόρησαν αναμνηστικά γραμματόσημα για τη Γενοκτονία με θέμα το Εκπαιδευτικό Ινστιτούτο Μελκονιάν.

Τα πιο πάνω είναι απόδειξη της ηθικής και έμπρακτης συμπαράστασης των Κυπρίων στον άνισο, αλλά δίκαιο αγώνα των Αρμενίων. Παράλληλα, οι Αρμένιοι πάντοτε υπήρξαν συμπαραστάτες των Κυπρίων στον επίσης άνισο και δίκαιο αγώνα τους κατά του κοινού αντιπάλου.

Απαιτούμε από τις Μεγάλες Δυνάμεις, που αυτοαποκαλούνται θεματοφύλακες του διεθνούς δικαίου, να αναγκάσουν επιτέλους την Τουρκία να αναλάβει τις ευθύνες της απέναντι στο σύγχρονο κόσμο και να αναγνωρίσει τα εγκλήματα που διέπραξε.

Σας ευχαριστώ.

ՄԱԿ-Ի ԸՆԴՀ. ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԸ ԿՈՉ ՈՒՂՂԱԾ Է ԱՆՅԱՊԱՂ ՎԵՐՍԿՍԵԼՈՒ ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

ՄԱԿ-ի ընդհանուր քարտուղար Անթոնիօ Կութիերես մտահոգութիւն յայտնած է ղարաբաղեան տագնապի գօտիին մէջ իրավիճակի սրման վերաբերեալ, հակամարտող կողմերուն կոչ ուղղած է պահպանելու զինադուլը եւ անյապաղ վերականգնելու առարկայական բանակցութիւնները: «Մենք մտահոգուած ենք Լեռնային Ղարաբաղի շփման գիծի երկայնքին բախումներու մասին վերջերս հրապարակուած հաղորդագրութիւններով», ըսած է ան:

Կութիերես նշած է նաեւ, որ ամբողջութեամբ կ՛աջակցի Լեռնային Ղարաբաղի հարցով ԵԱՀԿ-ի Մինսքի խմբակի համանախագահներու ջանքերուն, որոնք ուղղուած են լարուածութեան վտանգաւոր մակարդակի նուազեցման եւ իրավիճակի հետագայ սրման կանխարգիլման:

Մէկ տարի է անցել Արցախի դէմ Ազրպէյճանի սանձազերծած լայնածաւալ պատերազմական գործողութիւններից:

Կրկին ու կրկին խոնարհւում ենք հայրենիքի պաշտպանութեան դիրքերում հերոսաբար զոհուած զինուորների, սպաների ու քաղաքացիների յիշատակի առաջ: Այդ հերոս տղաներն իրենց կեանքի գնով պարտադրեցին դասեր քաղել եւ երկրում արմատական փոփոխութիւններ նախաձեռնել: Նրանք են վաղուայ հզօր Հայաստանի երաշխաւորը:

Համայն հայութիւնը այդ օրերին բացառիկ համախմբուածութիւն եւ միասնականութիւն դրսեւորեց:

Այսօր՝ մէկ տարի անց էլ Ազրպէյճանը շարունակում է խախտել զինադադարը, սադրիչ գործողութիւններ է ձեռնարկում, դարձեալ հայ զինուորներ են զոհւում: Ազրպէյճանը խոչընդոտում է Վիեննայում ու Ս. Փետերսպուրկում միջնորդների մասնակցութեամբ ձեռք բերուած պայմանաւորուածութիւնների գործադրումը:

Հայ յեղափոխական դաշնակցութիւնը՝

– Շարունակելու է հետամուտ լինել, որ Հայաստանի եւ Արցախի Հանրապետութիւնները ստորագրեն ռազմաքաղաքական համագործակցութեան պայմանագիր, ինչը այլ պետութիւնների կողմից Արցախի Հանրապետութեան ճանաչման խթան կը դառնայ:

– Պահանջում է ԵԱՀԿ Մինսքի խմբի համանախագահող երկրների իշխանութիւններից լինել անաչառ եւ տարածաշրջանը ապակայունացնող Ազրպէյճանին զսպելու քայլեր ձեռնարկել:

– Վստահ է, որ մեր երկրում սկսուած որակական փոփոխութիւնները շարունակելու եւ ամրապնդելու երաշխիքը քառօրեայ պատերազմի օրերի հայութեան դրսեւորած միասնականութիւնն է:

ՀՅԴ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՄԱՐՄԻՆ

«ԿԸ ՄՆԱՆՔ ՄԻՇՏ ՁՕՐԱԿԻՑ ԱՐՑԱԽԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՈՒ ՄԱՍՆԱԿԻՑ ԱՆՈՐ ՀՁՕՐԱՑՄԱՆ» Կ՛ԸՍԷ ԱՐԱՄ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

Արցախի նախագահ Բակօ Սահակեանի հետ հեռաձայնային հաղորդակցութեան ընթացքին, Արամ Ա. կաթողիկոս գոհունակութիւն յայտնեց, որ Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան նախաձեռնութեամբ եւ ֆինանսաւորումով Մարտակերտի շրջանին մէջ կառուցուած Նոր Կիլիկիա գիւղի 15 բնակարաններ արդէն իսկ յանձնուած են ընտանիքներու:

Վեհափառ հայրապետը յատկապէս իր ուրախութիւնը յայտնեց, որ յիշեալ բնակարանները տրամադրուած են Մարտակերտի շրջանի Կիջան եւ Նոր Ղազանչի համայնքներու զոհուած ազատամարտիկներու, ինչպէս նաեւ բազմազաւակ ընտանիքներու:

Այս առիթով վեհափառ հայրապետը նախագահին յայտնեց, թէ ինք թելադրած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան թեմերուն, որ շարունակեն Նոր Կիլիկիա գիւղը աւելի զարգացնել ու ճոխացնել նոր բնակարաններու եւ համայնքային անհրաժեշտ կեդրոններու շինութեամբ:

Նախագահ Սահակեան վեհափառ հայրապետը տեղեակ պահեց Արցախի ներքին ընդհանուր կացութեան, սահմաններու իրավիճակին եւ Արցախի դիմագրաւած մարտահրաւէրներուն մասին: Վեհափառ հայրապետը խնդրեց նախագահ Սահակեանէն, որ իր հայրական ողջոյնը, աղօթքն ու զօրակցութիւնը փոխանցէ Արցախի ազատամարտիկներուն, որոնք քաջօրէն կը պաշտպանեն Արցախի անկախութիւնն ու ապահովութիւնը: Ապա վեհափառ հայրապետը վստահեցուց, որ Կիլիկիոյ կաթողիկոսութիւնը նոյն ոգիով ու յանձնառութեամբ պիտի շարունակէ իր ամբողջական աջակցութիւնն ու մասնակցութիւնը բերել Արցախի անկախութեան ու հզօրացման նպաստող բոլոր աշխատանքներուն ու ծրագիրներուն:

ԲԱԿՕ ՍԱՀԱԿԵԱՆ. «ՌՈՒՍԱԿԱՆ «ԻՍՔԱՆՏԵՐՆԵՐԸ» ԱՐՑԱԽԻ ՄԷՋ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ Կ՛ԱՊԱՀՈՎԵՆ»

«Կազեթա»ին տուած հարցազրոյցի մը ընթացքին նախագահ Բակօ Սահակեան խօսած է «Իսքանտեր» մարտավարական հրթիռային համալիրներու ներկայութեան կայունացնող դերակատարութեան, ինչպէս նաեւ հայ եւ ազերի ժողովուրդներուն միջեւ խաղաղութեան մասին:

Արցախի Հանրապետութեան նախագահը նշած է. «Նման զէնքի մը ներկայութիւնը կայունացնող դերակատարութիւն ունի շրջանին մէջ ուժերու ռազմաքաղաքական հաւասարակշռութիւնը ապահովելու հարցով: Պատճառը, վստահաբար, պաշտօնական Պաքուի յարձակողական եւ ապակառուցողական քաղաքականութիւնն է, որուն «շնորհիւ» ուժը, ցաւօք, մեր շրջանին մէջ խաղաղութեան եւ կայունութեան ապահովման աւելի արդիւնաւէտ մեքանիզմն է»:

Ըստ նախագահ Բակօ Սահակեանի, Արցախի Հանրապետութիւնը հանդէս չի գար յարձակողական, ազգայնամոլական եւ ռազմատենչ յայտարարութիւններով: Փոխարէնը՝ պաշտօնական Պաքուն ճիշդ հակառակը կը կատարէ:

Նախագահ Բակօ Սահակեան նշած է նաեւ, որ Ռուսիա կարեւոր եւ ծանրակշիռ դերակատարութիւն ունի շրջանի խաղաղութեան հաստատման մէջ:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՍԱՐԳՍԵԱՆ. «ԵՐԲԵՔ ԵՐԿՄՏԱՆՔ ՊԻՏԻ ՉՈՒՆԵՆԱՄ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԱԳԱՅԻՆ «ԻՍՔԱՆՏԵՐ»-Ի ՀԱՄԱԶԱՐԿԻ ՀՐԱՄԱՆ ԱՐՁԱԿԵԼՈՒ»

Աշխատանքային այցով Արցախի Հանրապետութիւն մեկնած նախագահ Սերժ Սարգսեան 25 Մարտին Արցախի նախագահ Բակօ Սահակեանի, զոյգ հանրապետութիւններու պաշտպանութեան նախարարներու եւ բարձրաստիճան զինուորականներու ընկերակցութեամբ գտնուած է պաշտպանութեան բանակի զօրամասերէն մէկուն մէջ, ծանօթացած զինուած ուժերու մարտական պատրաստականութեան եւ ուննկնդրած զօրամասի զինուորներուն համար կազմակերպուած համերգը:

Համերգային ծրագիրի աւարտին նախագահ Սարգսեան հայրենիքի սահմանները պաշտպանելու ընթացքին ցուցաբերած արիութեան եւ խիզախութեան համար Մարտական ծառայութեան մետալով պարգեւատրած է մարտական հերթապահութեան կատարած շարք մը զինուորներ:

Հանրապետութեան նախագահը շնորհակալութիւն յայտնած է հայրենիքի զինուորներուն եւ անոնց ընտանիքներուն ու իր խօսքը անոնց ուղղելով ըսած է.

«Անցած ապրիլին մենք ետ շպրտեցինք միջազգային պայմանաւորուածութիւնները դրժած հակառակորդը բոլոր ուղղութիւններով, մենք տապալեցինք անոնց՝ ծրագիրները, մենք կատարելապէս ջախջախեցինք զանոնք՝ այդ օրերու տեղեկատուական պատերազմին մէջ, մենք մէկ տարուան ընթացքին այնքան ամրացուցինք սահմանն ու զինեցինք զօրքը, որ այսօր մեր առաջնագիծը անճանաչելի դարձած է:

«Այսօր մեր տղաները կը հետեւին հակառակորդի տեղաշարժին՝ արդէն անոր տարածքին խորքը: Այսօր պատերազմատենչ դրացիի տարածքին բոլոր ուղղութիւններով, նոյնիսկ մինչեւ ամէնէն կարեւոր ենթակառուցուածքները, գերժամանակակից հզօր հարուածային ուժ ուղղուած է: Եւ այսօր Հայաստանի զինուժի գերագոյն գլխաւոր հրամանատարը երբեք երկմտանք պիտի չունենայ անհրաժեշտութեան պարագային «Իսքանտեր»-ի համազարկի հրաման արձակելու: Եւ ատիկա դրացի երկիրը շատ լաւ գիտէ: Մենք այլեւս երբեք միլիոնաւոր նահատակներու սրբադասում պիտի չընենք: Հաստա՛տ պիտի չընենք»:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ ՀՐԱՊԱՐԱԿԵՑ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԸ

Հայաստանի Կեդրոնական ընտրական յանձնախումբի նախագահ Տիգրան Մուկուչեան ընտրութիւններէն շաբաթ մը ետք՝ 9 ապրիլին, ըստ սահմանուած կարգին, հրապարակեց խորհըրդարանական ընտրութիւններուն վերջնական արդիւնքները, զորս կը ներկայացնենք ստորեւ.

«Ելք» դաշինք՝ 122065 ձայն
«Ազատ դեմոկրատներ»՝ 14739 ձայն
Հայկական վերածնունդ կուսակցութիւն՝ 58265 ձայն
«Ծառուկեան» դաշինք՝ 428836 ձայն
Քոնկրես-ՀԺԿ դաշինք՝ 25950 ձայն
Հայաստանի Հանրապետական կուսակցութիւն՝ 770441 ձայն
Հայաստանի համայնավար կուսակցութիւն՝ 11741 ձայն
«Օհանեան-Րաֆֆի-Օսկանեան» դաշինք՝ 32508 ձայն
Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւն՝ 103048 ձայն:

Ան նաեւ աւելցուց, որ ընտրութիւններուն մասնակցած է 1 միլիոն 575 հազար 786 ընտրող:

Այս պատկերին հիմամբ **ՀՀԿ-ն կը ստանայ 55 աթոռ, «Ծառուկեան» դաշինքը՝ 30, «Ելք»-ը՝ 9, իսկ ՀՅԴ-ն՝ 7:**

Լրացուցիչ 4 աթոռ նախատեսուած է նաեւ ազգային փոքրամասնութիւններուն համար:

ՀՅԴ-Ի ՏԵՂԸ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ՝ ԸՍՏ ՍՏԱՑԱԾ ՁԱՅՆԵՐՈՒՆ

2017-ի խորհրդարանական ընտրութիւններուն Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը դարձաւ խորհրդարան անցած չորս քաղաքական ուժերէն մէկը: 6-րդ գումարման Ազգային Ժողովին մէջ Դաշնակցութիւնը կ՛ունենայ 7 պատգամաւորներ:

Հաշուի առնելով նոր ընտրական օրէնսգիրքով նախատեսուած կարգը՝ առաջին 4 աթոռները ՀՅԴ-ի համապետական ցուցակի առաջին տեղերը զբաղեցնող թեկնածուներուն բաժին կ՛իյնան: Ասոնք են Արմէն Ռուստամեան, Աղուան Վարդանեան, Արմենուհի Կիւրեղեան եւ Արմէն Բաբայեան: Միւս 3 աթոռները կը ստանան առաւելագոյն քուէներ հաւաքած ընտրատարածքներու թեկնածուները:

Դաշնակցութիւնը ամէնէն շատ քուէներ ստացած է Շիրակի մարզի 11-րդ ընտրատարածքին մէջ՝ 11.945 ձայն, Արմավիրի մարզի 6-րդ ընտրատարածքին մէջ՝ 11.110 ձայն, եւ Տաւուշի մարզի 13-րդ ընտրատարածքին մէջ՝ 9.095 ձայն:

Այս ընտրատարածքներուն մէջ Դաշնակցութեան թեկնածուներէն ամէնէն շատ ձայներ հաւաքած են Ռոմիկ Մանուկեան (11-րդ ընտրատարածք, Շիրակի մարզ)՝ 3.100 ձայն, Անդրանիկ

Կարապետեան (6-րդ ընտրատարածք, Արմավիրի մարզ)՝ 2.972 ձայն, եւ Սուրէն Մանուկեան (13-րդ ընտրատարածք), որ ստացած է 5.274 ձայն՝ դառնալով Դաշնակցութեան ամէնէն շատ քուէ ստացած վարկանշային թեկնածուն:

Այս ընտրութիւններուն, Դաշնակցութիւնը կրցած է մօտ 20 հազար քուէներու աճ արձանագրել նախորդին հետ բաղդատած: Եթէ 2012-ին ՀՅԴ-ի օգտին քուէարկած էր 85.550 քաղաքացի կամ քուէարկողներուն 5,67 առ հարիւրը, ապա այս ընտրութիւններուն Դաշնակցութեան ձայն տուած է 103.173 քաղաքացի կամ քուէարկածներու 6,58 առ հարիւրը:

ՀԱՅ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ԽՄԲԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐԸ

Արմէն Ռուստամեան

Աղուան Վարդանեան

Արմենուհի Կիւրեղեան

Արմէն Բաբայեան

Ռոմիկ Մանուկեան

Սուրէն Մանուկեան

Անդր. Կարապետեան

Ապրիլի 2-ին կայացած Ազգային ժողովի ընտրութիւնները խորհրդարանական եւ ընտրական համակարգերի առաջին փորձութիւնն էին՝ քաղաքական նոր մշակոյթ ձեւաւորելու, նոր սկիզբ դնելու առաջադրանքով:

Մեկնելով նախընտրական շրջանի, ընտրութեան օրուայ եւ արդիւնքների վերլուծութիւնից՝ ՀՅ Դաշնակցութեան Հայաստանի Գերագոյն մարմինը արձանագրում է.

ա. Քաղաքական համակարգի կայացման առումով գնահատելի էր դերակատար ուժերի ազատ մրցակցութիւնը եւ հիմնականում քաղաքակիրթ ընտրապայքարը:

բ. Յատուկ քննութեան կարիք ունի ընտրողների անսպասելի բարձր մասնակցութիւնը, ինչը մի կողմից քաղաքացիական աշխուժութեան գնահատելի դրսեւորում էր, միւս կողմից՝ ֆինանսական ու վարչական միջոցների օգտագործման արատաւոր երեւոյթի հետեւանք:

գ. Փաստ է, որ ընկերային դժուար կացութեան մէջ յայտնուած հասարակութեան զգալի մասը, որը չունի անհրաժեշտ քաղաքացիական աշխուժ դիրքորոշում, դեռեւս ի վիճակի չէ ազատ ու գիտակցուած ընտրութիւն կատարել: Հանրութեան քաղաքական, հոգեւոր-մշակութային արժեհամակարգի արմատական փոփոխութիւնը կուսակցութիւնների, քաղաքացիական հասարակութեան, ազգային-պետական ընտրախաւի լրջագոյն մարտահրաւէրն է:

դ. Տեղի է ունեցել քաղաքական դաշտի որոշակի բիւրեղացում. բացայայտ ամբոխավարական եւ պարտուողական գաղափարները չընդունուեցին մեր հանրութեան կողմից:

է. Գնահատելի է, որ իրենց մասնագիտական պարտականութիւնները եւ քաղաքացիական պարտքը կատարեցին լրատուամիջոցներն ու իրապէս անկախ դիտորդական կազմակերպութիւնները:

զ. Նոր Ազգային ժողովում ՀՅ Դաշնակցութեան դերակատարութեան ձեւաչափը թողնելով առաջիկայ օրերի քննարկումներին՝ մենք շնորհակալութիւն ենք յայտնում գիտակից քուէարկութիւն կատարած իւրաքանչիւր քաղաքացու, ինչպէս նաեւ մեր շուրջ համախմբուած ընտրապայքարի բոլոր մասնակիցներին:

է. Այս ընտրութիւններում ՀՅ Դաշնակցութեան արձանագրած նկատելի առաջընթացը պարտաւորեցնող է: Մենք շարունակելու ենք հետեւողականօրէն իրագործել մեր գաղափարներն ու ծրագրերը՝ հաւատարիմ Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիներին տրուած՝ նոր սկիզբ դնելու, ազատ, արդար, խաղաղ, բարեկեցիկ Հայաստան ունենալու խոստմանը:

ՀՅԴ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՄԱՐՄԻՆ

5 Ապրիլ 2017

ՀԱՅ-ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՐՁՐ ՄԱԿԱՐԴԱԿԻ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մարտ 9-ին Էլիզէի պալատին մէջ տեղի ունեցած է պաշտօնական այցելութեամբ Ֆրանսա գտնուող նախագահ Սերժ Սարգսեանի եւ Ֆրանսայի նախագահ Ֆրանսուա Օլանտի հանդիպումը, որուն աւարտին ստորագրուած են շարք մը մարզերու մէջ հայ-ֆրանսական համագործակցութեան զարգացման ու խորացման ուղղուած փաստաթուղթեր: Հայաստանի եւ Ֆրանսայի նախագահները բանակցութիւններու արդիւնքները ամփոփած են լրատուամիջոցներուն միացեալ յայտարարութիւններ տալով:

Ֆրանսա այցելութեան ծիրին մէջ նախագահ Սարգսեան ելոյթ ունեցած է Փարիզի քաղաքապետարանի ընդունելութեան ընթացքին որուն մէջ ան Փարիզի քաղաքապետին շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք ըսած է, թէ հայ-ֆրանսական յարաբերութիւններու օրակարգին մէջ իր ծաւալուն տեղը կը զբաղեցնէ ապակեդրոնացեալ համագործակցութիւնը, յատկապէս՝ Փարիզի հետ:

Բարձր գնահատելով Փարիզի քաղաքապետին զանազան առիթներով Երեւան այցելութիւնը, յատկապէս Հայոց ցեղասպանութեան 100-ամեակի ձեռնարկներուն եւ Երեւան քաղաքի 2798-ամեակի տօնակատարութիւններուն, նախագահ Սարգսեան յոյս յայտնած է, որ Փարիզ-Երեւան կապը աւելիով կ՛ամրապնդուի, եւ ընթացքի մէջ գտնուող ծրագիրները նոյնպէս յաջող աւարտ կ՛ունենան: Այդ ծրագիրներու ծիրին մէջ, Փարիզի մէջ պիտի հիմնուի «Հայաստանի տուն», իսկ Երեւանի մէջ՝ «Ֆրանսայի տուն», ինչ որ կը նպաստէ, որ հայերն ու ֆրանսացիները մէկզմէկու մայրաքաղաքին մէջ իրենք զիրենք զգան իրենց տան մէջ:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՍԱՐԳՍԵԱՆ ԸՆԴՈՒՆԵՑ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾՈՑ ՆԱԽԱՐԱՐԸ

Նախագահ Սերժ Սարգսեան ընդունած է պաշտօնական այցով Հայաստան գտնուող Յունաստանի արտաքին գործոց նախարար Նիքոս Քոժիասը:

Ողջունելով հիւրը՝ Հանրապետութեան նախագահը ընդգծած է, որ հայ-յունական առնչութիւնները հազարամեակներու պատմութիւն ունին, եւ այդ պատմութիւնը լի է բարեկամութեան բազմաթիւ դրսեւորումներով, որուն հիման վրայ՝ Հայաստանի անկախացումէն ի վեր երկու պետութիւնները ձեւաւորած են սերտ բարեկամական յարաբերութիւններ:

Նախագահ Սարգսեան նշած է, որ Հայաստանի ցանկութիւնն է՝ աւելի խորացնել ու ընդլայնել փոխադարձ գործակցութիւնը Յունաստանի հետ, աշխուժացնել քաղաքական երկխօսութիւնը, նոր թափ հաղորդել տնտեսական յարաբերութիւններուն՝ զանոնք հասցնելով քաղաքական յարաբերութիւններու բարձր մակարդակի:

Նախարար Քոժիաս նշած է, որ այդ հարցով բոլորովին համաձայն է նախագահ Սարգսեանի հետ եւ կը կարծէ, որ բարեկամական այդ խոր զգացումները, որոնք հայ եւ յոյն ժողովուրդները իրարու նկատմամբ կը տածեն, անհրաժեշտ է ամրապնդել բոլոր մարզերուն մէջ համագործակցութիւն զարգացնելով: Ան վստահեցուցած է, որ Յունաստանը ունի ատիկա իրականացնելու քաղաքական կամքը, որուն համար կայ է նաեւ իրաւական հիմք՝ ստորագրուած աւելի քան երեք տասնեակ համաձայնագիրներ:

Զրուցակիցները երկուստեք կարեւոր նկատած են կրթութեան, ներառեալ զինուորական կրթութեան, մշակոյթի, տնտեսութեան, փոխադրութեան, զբօսաշրջութեան եւ շարք մը այլ մարզերու մէջ համագործակցութիւնը շարունակելու եւ ամրապնդելու ուղղութեամբ հետեւողական աշխատանքի իրականացումը:

Նախարար Քոժիաս ընդգծած է, որ առկայ են բոլոր կարելիութիւնները Յունաստանի եւ Հայաստանի միջեւ ռազմավարական յարաբերութիւններ եւ գործընկերութիւն հաստատելու համար:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՍԱՐԳՍԵԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿԱԾ Է ՀԱՅ-ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼԻՐ ՍՏԵՂԾԵԼ

Նախագահ Սերժ Սարգսեան նախագահ Վլատիմիր Փութինի հրաւէրով 14 Մարտին պաշտօնական այցելութիւն տուաւ Ռուսիա:

Այցելութեան ծիրին մէջ նախագահ Սարգսեան հիւրընկալուած է Մոսկուայի միջազգային յարաբերութիւններու պետական հիմնարկին կողմէ, ուր հանդիպում ունեցած է ուսանողութեան եւ դասախօսական կազմին հետ, հանդէս եկած է ելոյթով եւ պատասխանած հանդիպման մասնակիցները հետաքրքրող հարցումներուն:

Ռուսիա այցելութեան շրջագիծին մէջ նախագահ Սերժ Սարգսեան անգամ մը եւս յայտարարած է, թէ Ռուսիան հայաստանեան տնտեսութեան գլխաւոր ներդրողն է եւ հիմնական տնտեսական գործընկերը: Ռուսիան Հայաստանի առանցքային գործընկերն է շարք մը այլ մարզերու մէջ եւս, որոնց կարգին՝ ուժանիւթի եւ փոխադրութեան մարզերը: Այս մասին ռուսական «Իզվեսթիա» թերթին մէջ իր պաշտօնական այցելութեան ընդառաջ գրած է Հայաստանի նախագահը:

Նախագահ Սարգսեան այդ յօդուածին մէջ կարծիք յայտնած է, որ հայ-ռուսական համագործակցութեան ներուժը շատ աւելի մեծ է՝ առաջարկելով, որ երկու երկիրները քննարկեն Գիւմրիի մէջ, ուր տեղակայուած է ռուսական 102-րդ զինուորական կայանը, նաեւ ռազմարդիւնաբերական միացեալ համալիր ստեղծելու հարցը: Այդ համալիրը, նախագահ Սարգսեանի խօսքով, կրնայ դառնալ հարթակ՝ Հայաստանի հետ սահմանակից պետութիւններու եւ Ռուսիոյ միջեւ զինուորական արհեստագիտութեան համագործակցութեան հաստատման համար:

Հայաստանին սահմանակից չորս երկիրներէն երկուքին՝ Իրանի եւ Ազրպէյճանի հետ Ռուսիան ունի խոր համագործակցութիւն՝ ռազմարդիւնաբերական մարզին մէջ: Այդ համագործակցութեան շրջագիծին մէջ Մոսկուան արդէն իսկ միլիառաւոր տոլարներու սպառազինութիւն վաճառած է Ազրպէյճանին: Իսկ Իրանի հետ Ռուսիոյ «Ս-400» հրթիռային համակարգի վաճառքի գործարք կնքած է:

Լեռնային Ղարաբաղի տագնապին առնչութեամբ, Հայաստանի նախագահը նշած է, որ Պաքուն պէտք է հասկնայ, որ Հայաստանն ու համանախագահող երկիրները կը խօսին մէկ լեզուով: «Պատերազմը խնդիրներու լուծման ձեւ, ճամբայ չէ, եւ խաղաղութեան կարելի է հասնիլ ո՛չ թէ շանթաժով, այլ բանակցութիւններու միջոցով», «Իզվեսթիա» թերթին մէջ գրած է Հայաստանի նախագահը:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՄԷՋ ՆՇՈՒԵՑԱՒ ՄԱԿ-ԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 25-ԱՄԵԱԿԸ

Նիւ Եորքի «Լինքոլն» կեդրոնին մէջ 16 Մարտին տեղի ունեցաւ ՄԱԿ-ին Հայաստանի անդամակցութեան 25-ամեակին նուիրուած համերգը, որուն ներկայ էին Հայաստանի արտաքին գործոց նախարար Էդուարդ Նալբանդեան, ՄԱԿ-ի գլխաւոր քարտուղար Անթոնիօ Կութիերես, դիւանագիտական ներկայացուցչութիւններու ղեկավարներ, ՄԱԿ-ի բարձրաստիճան պաշտօնեաներ եւ հայ համայնքի ներկայացուցիչներ:

«Քառորդ դար առաջ Հայաստան ներառուեցաւ ինքնիշխան պետութիւններու ընտանիքին մէջ: Իրականութիւն դարձաւ աշխարհասփիւռ հայութեան սերունդներու երազը: Ուրախ եմ այսօր այստեղ տեսնելու մարդիկ, որոնք իրենց ներդրումը ունեցած են մեր նորանկախ պետութեան կայացման գործին մէջ», իր ելոյթին մէջ նշած է Էդուարդ Նալբանդեան՝ շարունակելով. «Դժուար է գերագնահատել այս օրուան նշանակութիւնը: Խօսքը սոսկ անդամակցութեան խորհրդանշական կարեւորութեան մասին չէ, այլ՝ խաղաղ ու բարգաւաճ ապագայի տեսլականին, որ կ՛ոգեշնչէ ընդհանուր ճամբայ անցնիլ՝ բարելաւելու աշխարհը, որպէսզի զերծ մնայ պատերազմներէ, տագնապներէ եւ բաժանարար գիծերէ: Ես համոզուած եմ, որ Հայաստանը, ինչպէս մեզմէ առաջ եւ ետք բազմաթիւ երկիրներ, ՄԱԿ-ին միացած է նոյնինքն այս ձգտումներով եւ նպատակներով»:

Հայաստանը, նախարար Նալբանդեանի համաձայն, պետութիւններու ընտանիքին միացաւ ժամանակաշրջանի մը մէջ, որ լի էր մարտահրաւէրներով, բայց ատիկա ոչ մէկ ձեւով նուազեցուց Հայաստանին վճռականութիւնը՝ կառուցելու հասարակութիւն՝ լիովին հաւատարիմ ՄԱԿ-ի նպատակներուն եւ սկզբունքներուն:

«Մենք կ՛առաջնորդուինք ՄԱԿ-ի կանոնադրութեամբ, որ կոչ կ՛ուղղէ միաւորելու՝ պահպանելու միջազգային խաղաղութիւնն ու անվտանգութիւնը, զարգացնելու պետութիւններուն միջեւ բարի դրացիական յարաբերութիւնները՝ հիմնուած ժողովուրդներու իրաւահաւասարութեան եւ ինքնորոշման իրաւունքը յարգելու սկզբունքներուն վրայ: Այս յանձնառութիւններուն ամբողջական եւ անշեղ իրագործումը բոլոր պետութիւններուն պարտաւորութիւնն է, որ անոնք ստանձնած են իրենց անդամակցութեամբ: Հայաստանը կատարելապէս հաւատարիմ է այս յանձնառութիւններուն, ներառեալ՝ Լեռնային Ղա-րաբաղի տագնապի բացառապէս խաղաղ լուծման ջանքերը», նշած է Նալբանդեան՝ շեշտելով, որ այս պարտաւորութիւնները ինկած են նաեւ ՄԱԿ-ի ծիրին մէջ Հայաստանի ներգրաւուածութեան հիմքին մէջ:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՍԱՐԳՍԵԱՆ. «ՄԵՆՔ ՊԻՏԻ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵՆՔ ԼԻԱՐԺԷՔՕՐԷՆ ԿԱՏԱՐԵԼ ՄԵՐ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՐՏԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ»

Ապրիլ 18-ին նախագահ Սերժ Սարգսեան հանդիպում ունեցած է ԵԱՀԿ-ի անդամ երկիրներու դեսպաններուն հետ: Ողջունելով նման հանդիպումները՝ նախագահը նշած է, որ օրեր առաջ Հայաստանի մէջ տեղի ունեցած կարեւորագոյն իրադարձութիւնը՝ խորհրդարանական ընտրութիւնները, այսօրուան հանդիպումին առիթն են՝ նկատի առնելով, որ ընտրութիւններէն անցած է շուրջ երկու շաբաթ, եւ տեղին է անդրադառնալ անոնց՝ իբրեւ կայացած իրողութիւն:

Նախագահ Սարգսեան, յիշելով 2016-ի ապրիլեան պատերազմի օրերուն նման ձեւաչափով դեսպաններու հետ վերջին հանդիպումը՝ յոյս յայտնած է, որ ապրիլեան դասերը ո՛չ միայն Ազրպէյճանի համար են, այլեւ բոլորին՝ իբրեւ ԵԱՀԿ-ի անդամ երկիրներ, իբրեւ մէկ միասնական անվտանգային տարածք, որպէսզի բոլորը շատ աւելի աչալուրջ ըլլան հնչող ահազանգերուն եւ անվտանգութեան սպառնալիքներուն:

Հանրապետութեան նախագահը իր ներածական խօսքին մէջ անդրադարձած է Հայաստանի Ազգային ժողովի ընտրութիւններուն, անոնց միջազգային դիտորդական առաքելութիւններու տուած գնահատականներուն եւ պատասխանած է հանդիպումին մասնակիցները հետաքրքրող բոլոր հարցումներուն:

Հայաստանի Ազգային ժողովի ընտրութիւններուն, քաղաքական կուսակցութիւններու գործունէութեանց եւ ընդհանրապէս Հայաստանի ներքին կեանքին անդրադառնալէ ետք նախագահ Սարգսեան իր խօսքի աւարտին վստահութիւն յայտնած է, որ ԵԱՀԿ-ի անդամ երկիրներուն հետ Հայաստանի համագործակցութիւնը փոխադարձ շահաւէտ է եւ լաւ աւանդութիւններ կը ստեղծէ շրջանին մէջ, ինչ որ նաեւ անհրաժեշտութիւն է շրջանին համար: «Մենք պիտի շարունակենք լիարժէքօրէն կատարել մեր միջազգային պարտաւորութիւնները՝ անշուշտ ապաւինելով նաեւ ձեր երկիրներու աջակցութեան», ընդգծած է հանրապետութեան նախագահը:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՑԱՒ ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆ-ԼԱՒՐՈՎ-ՄԱՄԵՏԵԱՐՈՎ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Մոսկուայի մէջ 28 Ապրիլին ռուսական կողմին նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցաւ Հայաստանի, Ռուսիոյ եւ Ազրպէյճանի արտաքին գործոց նախարարներ Էդուարդ Նալբանդեանի, Սերկէյ Լաւրովի եւ Էլմար Մամետեարովի աշխատանքային հանդիպումը:

Հայաստանի արտաքին գործոց նախարարութեան լրատուութեան եւ հասարակութեան հետ կապերու վարչութիւնը հաղորդեց, որ հանդիպումին ընթացքին շարունակուած են ղարաբաղեան տագնապի լուծման բանակցային հոլովոյթը յառաջ մղելու շուրջ քննարկումները: Ընդգծուած է Վիեննայի եւ Ս. Փեթերսպուրկի մէջ 2016-ի Ապրիլին ու յունիսին տեղի ունեցած վեհաժողովներուն ձեռք բերուած համաձայնութիւններու գործադրման անհրաժեշտութիւնը:

Հայաստանի եւ Ազրպէյճանի արտաքին գործոց նախարարները երախտագիտութիւն յայտնած են Ռուսիոյ արտաքին գործոց նախարարին՝ ղարաբաղեան հիմնահարցի խաղաղ լուծման աջակցութեան ուղղուած շարունակական ջանքերուն համար: Նախարարները համաձայնած են շարունակել հանդիպումները քննարկուած բոլոր հարցերուն առնչութեամբ:

Հայաստանի, Ռուսիոյ եւ Ազրպէյճանի նախարարներու եռակողմանի հանդիպումէն ետք, անոնց միացած են նաեւ ԵԱՀԿ-ի Մինսքի խմբակի համանախագահները, ինչպէս նաեւ ԵԱՀԿ-ի գործող նախագահի անձնական ներկայացուցիչը: Տեղի ունեցած է ղարաբաղեան տագնապի լուծման հոլովոյթին շուրջ միտքերու փոխանակում:

ՈՒԱՅՈՄԻՆԿ ԿԸ ՃԱՆՉՆԱՅ ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

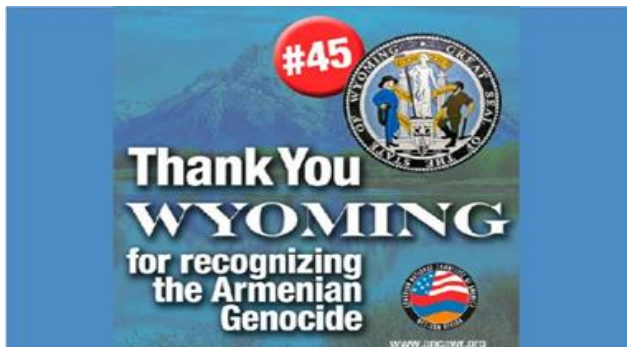

«Ասպարէզ» կը հաղորդէ, որ Միացեալ Նահանգներու Ուայոմինկ նահանգը ճանչցած է Հայոց ցեղասպանութիւնը:

Այս առիթով Արեւմտեան Ամերիկայի Հայ դատի յանձնախումբը շնորհակալութիւն յայտնած է Ուայոմինկի կառավարիչ Մեթիու Միտի, որ այս առնչութեամբ յղած 21 Ապրիլ թուակիր նամակին մէջ դատապարտած է նման սպանդներ, որոնք եթէ մոռցուին, անպայման կը կրկնուին: Ան նաեւ դրուատած է ամերիկահայութեան գործունէութիւնն ու ներդրումը Միացեալ Նահանգներու մէջ՝ զայն նկատելով ներշնչող:

ՔՈԼՈՐԱՏՕ 26 ԱՊՐԻԼԸ ՀՌՉԱԿԱԾ Է ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Միացեալ Նահանգներու Քոլորատօ նահանգին օրէնսդիր մարմինը 27 Ապրիլին բանաձեւ մը որդեգրելով ամէն տարուան 26 Ապրիլը հռչակած է «Հայոց ցեղասպանութեան յիշատակի Քոլորատոյի օր»: Նահանգի ներկայացուցիչներու տան եւ Ծերակոյտի անդամները միաձայնութեամբ թեր քուէարկած են բանաձեւին:

«Այս տարի կ՛ամբողջանայ 102-ամեակը 20-րդ դարու առաջին ցեղասպանութեան՝ Հայոց ցեասպանութեան, որուն ընթացքին 1915-1923 թուականներու թրքական Օսմանեան կայսրութեան ցեղասպանական գործողութիւններուն զոհ գնաց 1,5 միլիոն հայ տղամարդ, կին եւ երեխայ»:

«Մենք՝ Քոլորատոյի գլխաւոր խորհուրդի անդամներս, 26 Ապրիլ 2017-ն եւ անոր յաջորդող տարիներու 26 Ապրիլները կը ճանչնանք իբրեւ «Հայոց ցեղասպանութեան յիշատակի Քոլորատոյի օր», կ՛ըսուի յայտարարութեան մէջ:

ՊՐԱԶԻԼԻ ՍԱՆ ՄԻԿԵԼ ԱՐՔԱՆԺՕ ՔԱՂԱՔԸ ՃԱՆՉՑԱԾ Է ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

«Արմենփրես» կը տեղեկացնէ, թէ Պրազիլի Սան Միկել Արքանժօ քաղաքը ճանչցած է Հայոց ցեղասպանութիւնը: Պրազիլէն Սարգիս Գարամեքեան «Արմէնփրես»-ին փոխանցած է, թէ «21 Մարտին քաղաքը ընդունած է օրէնք մը Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման մասին: Ցաւօք, մինչեւ հիմա Պրազիլը չէ ճանչցած Հայոց ցեղասպանութիւնը դաշնակցային օրէնքով: Մենք այդ ուղղութեամբ կ՛աշխատինք, այժմ յաջողութիւնները քաղաքային մակարդակով են: Յառաջիկային նոյնպէս Պրազիլի տարբեր քաղաքներու կողմէ ճանաչումներ կ՛ակնկալուին»:

ՍՊԱՆԻՈՅ ՓԵԹՐԵՐ ՔԱՂԱՔԸ ՃԱՆՉՑԱԾ Է ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Սպանիոյ Փեթրեր քաղաքի քաղաքային խորհուրդը 30 Մարտին որդեգրեց Հայոց ցեղասպանութիւնը ճանչցող եւ դատապարտող պաշտօնական յայտարարութիւն մը, որուն համապատասխան յայտարարութիւններով իրենց աջակցութիւնը յայտնեցին խորհուրդին մէջ ներկայացուած գրեթէ բոլոր քաղաքական ուժերը: Այս մասին յայտնած է Սպանիոյ մէջ Հայաստանի դեսպանատունը:

ՍՊԱՆԻՈՅ ՎԻԼԵՆԱ ՔԱՂԱՔԸ ՊԱՇՏՕՆԱՊԷՍ ՃԱՆՉՑԱՒ ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Սպանիոյ Վիլենա քաղաքը հրապարակած է յայտարարութիւն մը, որուն մէջ պաշտօնապէս կը ճանչնայ եւ կը դատապարտէ Հայոց ցեղասպանութիւնը: Սպանիոյ մէջ Հայաստանի դեսպանութիւնը կը տեղեկացնէ, թէ Վիլենայի քաղաքային խորհուրդին կողմէ ընդունուած յայտարարութեան մէջ տեղի ունեցածը կը բնորոշուի իբրեւ Ցեղասպանութիւն եւ յանցագործութիւն մարդկութեան դէմ:

ՀՅԴ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՄԱՍՆԱԿՑԵՑԱՒ ԸՆԿԵՐՎԱՐ ՄԻՋԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆԻ 25-ՐԴ ՔՈՆԿՐԷՍԻՆ

ՄԱՐԻՕ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ ՎԵՐԸՆՏՐՈՒԵՑԱՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՓՈԽՆԱԽԱԳԱՀ

Ընկերվար միջազգայնականը գումարեց իր 25-րդ Քոնկրեսը 2-4 Մարտին, Քոլոմպիոյ Քարթախենա քաղաքին մէջ, 86 կուսակցութիւններէ եւ կազմակերպութիւններէ աւելի քան 350 պատուիրակներու եւ հրաւիրեալներու մասնակցութեամբ՝ հիւրընկալութեամբ Քոլոմպիական Ազատական կուսակցութեան, որ մաս կը կազմէ երկրին մէջ իշխող համախոհական կառավարութեան:

Ժողովին մասնակցեցաւ նաեւ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան պատուիրակութիւնը, գլխաւորութեամբ՝ Ընկերվար միջազգայնականին մօտ ՀՅԴ-ի ներկայացուցիչ **Մարիօ Նալպանտեան**ի: Պատուիրակութեան մաս կը կազմէին ընկերներ **Վաչէ Թովմասեան** (Միացեալ Նահանգներ, Արեւ-մըտեան շրջան) եւ **Յակոբ Ակոբեան** (Վանքուվըր, Քանատա):

Ժողովին բացումին մասնակցեցան եւ խօսք առին Քոլոմպիոյ նախագահ **Խուան Մանուէլ Սանթոս**, Ընկերվար միջազգայնականի նախագահ **Ճորճ Փափանտրէու** (Յունաստան) եւ գլխաւոր քարտուղար **Լուիս Այալա** (Չիլի), հիւրընկալ կուսակցութեան ղեկավար **Հորաչիօ Սերփա**:

Ժողովի ընդհանուր բնաբանն էր ***«Խաղաղ աշխարհի մը մէջ՝ հաւասարութեամբ եւ համերաշխութեամբ»***: Ժողովի գլխաւոր օրակարգն էր ***«Կառուցել աւելի խաղաղ աշխարհ մը. կարգաւորելով հակամարտութիւնները եւ կանխարգիլելով նորերը»***: Այս գլխուն տակ խօսք առաւ ՀՅԴ ներկայացուցիչ Մարիօ Նալպանտեան. ան անդրադարձաւ Արցախի հիմնախնդիրին՝ շեշտելով Ազրպէյճանի կողմէ զինադադարի խախտումներն ու բուռն սպառազինումը կասեցնելու անհրաժեշտութիւնը: Ան անդրադարձաւ նաեւ Թուրքիոյ մէջ տիրող իրավիճակին եւ քրտամէտ ժողովուրդներու ժողովրդավարութիւն կուսակցութեան դէմ իշխանութեան սանձազերծած հալածանքին:

Գլխաւորաբար Մարիօ Նալպանտեանի ելոյթին շնորհիւ եւ հաշուի առնելով ՀՅԴ-ի կողմէ նախօրօք ներկայացուած բանաձեւը, Քոնկրեսը տուաւ կարգ մը որոշումներ: Քոնկրեսի գլխաւոր եւ ընդհանուր բանաձեւին մէջ, վերնագրուած՝ «***Խաղաղութեան, հաւասարութեան եւ համերաշխութեան աշխարհի մը համար***», տեղ գտան հետեւեալ երեք պարբերութիւնները.

«Մենք կը զօրակցինք հայ ժողովուրդին՝ Թուրքիոյ հետ երկխօսութեան սկսելու որոնման մէջ եւ պիտի շարունակենք, ինչպէս համաձայնեցուած էր, կազմակերպել կլոր սեղան մը՝ «***Ինչպէ՞ս կրնայ Հայոց ցեղասպանութեան թրքական ճանաչումը նպաստել Թուրքիոյ եւ Հայաստանի միջեւ իսկական հաշտութեան***»:

«Կովկաս» ենթագլուխին տակ՝ «Ընկերվար միջազգայնականը կոչ կ՛ուղղէ յաւելեալ երկխօսութեան՝ վերջ դնելու ռազմական գործողութիւններուն, պակսեցնելու լարուածութիւնն ու սպառազինութիւնը եւ Հայաստանի ու Ազրպէյճանի միջեւ վստահութիւն հաստատելու: Կոչ կ՛ուղղենք միջազգային համայնքին աջակցելու շրջանին մէջ կայուն խաղաղութիւն հաստատելու ԵԱՀԿ-ի Մինսքի խմբակի ճիգերուն»:

«Թուրքիա» ենթագլուխին տակ՝ «Ընկերվար միջազգայնականը մեր մտահոգութիւնը կը յայտնէ Թուրքիոյ մէջ մարդկային իրաւանց բռնաբարումին եւ ժողովրդավարութեան վատթարացման գծով: Մենք յատկապէս մտահոգ ենք հազարաւոր գործիչներու ձերբակալութեան, ընտրուած քաղաքապետական ղեկավարներու կալանաւորման եւ (քրտամէտ ժողովուրդներու ժողովրդավարական կուսակցութեան համանախագահներ) Սելահատտին Տեմիրթաշի եւ Ֆիկեն Եիւքսեքտաղի կալանաւորման համար: Կոչ կ՛ուղղենք զիրենք ազատ արձակելու եւ խաղաղութեան նոր երկխօսութիւններ նախաձեռնելու՝ յաղթահարելու համար Թուրքիոյ մէջ ժողովրդավարական եւ մարդու իրաւունքներուն զարգացումին դէմ ցցուած խոչընդոտները»:

Նաեւ՝ առանձին բանաձեւ մը՝ «Հայոց ցեղասպանութեան վերաբերեալ Ընկերվար միջազգայնականի նախաձեռնութիւն» վերնագիրով: Բանաձեւը կ՛ըսէ. «Ընկերվար միջազգայնականի [նախորդ] քոնկրեսէն ետք, աշխարհը նշեց Հայոց ցեղասպանութեան 100-ամեակը եւ վկան հանդիսացաւ շարք մը նոր պետութիւններու, պետութեան ղեկավարներու եւ միջազգային կազմակերպութիւններու կողմէ մարդկութեան դէմ այս ոճիրի ճանաչումին:

«Ընկերվար միջազգայնականի խորհուրդի 2014 Դեկտեմբերի ժողովը Ժընեւի մէջ, ընդունելով մարդկային իրաւանց եւ Ցեղասպանութեան կանխարգիլման այս հարցին արձանագրած համաշխարհային զարգացումը, պատշաճօրէն Հայոց ցեղասպանութիւնը 2015-ին գումարուելիք իր խորհուրդի առաջին նիստի օրակարգին վրայ դրաւ, այս դաժանութեան սկիզբէն հարիւր տարի ետք:

«Խորհուրդի 2015 Յուլիսի ժողովը, Նիւ Եորքի մէջ, հաստատեց Ընկերվար միջազգայնականի Հայաստանէն եւ Թուրքիայէն փոխնախագահներուն նախապէս ձեռք բերած համաձայնութիւնը, ըստ որուն Ընկերվար միջազգայնականը պիտի կազմակերպէ յատուկ լսում կամ կլոր սեղանի քննարկում՝ ***«Արդեօ՞ք Հայոց ցեղասպանութեան թրքական ճանաչումը թոյլ պիտի տայ Թուրքիոյ եւ Հայաստանի միջեւ իսկական հաշտութեան»***: Այս ժողովին պիտի մասնակցէին Ընկերվար միջազգայնականի անդամ կուսակցութիւններ Հայաստանէն եւ Թուրքիայէն, ինչպէս նաեւ այլ հետաքրքրուած կուսակցութիւններ, յատուկ հրաւիրուած մասնագէտներ, հասարակական կազմակերպութիւններ եւ ուրիշներ:

«Հետեւողական ըլլալով այս հարցին շուրջ իր երկու վերջին որոշումներուն եւ Ընկերվար միջազգայնականի երկարամեայ աջակցութեան՝ Հայոց ցեղասպանութեան հարցին արդարացի լուծման գծով, Ընկերվար միջազգայնականի 25-րդ Քոնկրեսը կը վերահաստատէ իր պատրաստակամութիւնը աշխատելու մեր անդամ հայ եւ թուրք կուսակցութիւններուն հետ, կազմակերպելու լսում կամ կլոր սեղանի քննարկում՝ հայերու եւ թուրքերու միջեւ հաշտութեան համար՝ Թուրքիոյ կողմէ Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումի օգտակարութեան մասին»:

Ընկերվար միջազգայնականի նախագահութիւնն ու գլխաւոր քարտուղարը ընտրելու օրակարգի կէտին տակ, Մարիօ Նալպանտեան վերընտրուեցաւ կազմակերպութեան փոխնախագահ: Փոխնախագահ վերընտրուեցաւ նաեւ Թուրքիոյ Հանրապետական ժողովուրդի կուսակցութեան թեկնածու Ումութ Օրան, իսկ Արդար Ռուսիա կուսակցութեան թեկնածու Ալեքսանտր Ռոմանովիչ ընտրուեցաւ առաջին անգամ ըլլալով: Կազմակերպութեան նախագահն ու գլխաւոր քարտուղարը վերընտրուեցան:

Օրակարգի կազմակերպական գլուխին տակ, Մարիօ Նալպանտեան առարկեց Ազրպէյճանի Ընկերվար ժողովրդավար կուսակցութեան լիիրաւ անդամի կարգավիճակ շնորհելու առաջարկին դէմ՝ հիմնաւորելով, որ օրին ՀՅԴ-ն բողոքած է այդ կուսակցութեան անդամակցութեան կարգավիճակի բարձրացման դէմ, հաշուի առնելով այն պահուածքը, որ անոր ներկայացուցիչը ցուցաբերած էր Ընկերվար միջազգայնականի նախորդ՝ Ժընեւի նիստին, ամբաստանելով հայութիւնը ցեղասպանութիւն գործելու մէջ: Կարծիքներու փոխանակումէն ետք, Ազրպէյճանի կուսակցութեան ներկայացուցիչները ստիպուեցան Ընկերվար միաջազգայնականէն եւ Մարիօ Նալպանտեանէն հրապարակաւ ներողութիւն խընդրելու, որմէ ետք ստացան լիիրաւ անդամի կարգավիճակ:

Քոնկրեսին նախորդող օրերուն տեղի ունեցած էր Ընկերվար միջազգայնականի նախագահութեան նիստը, որուն մասնակցած էր Մարիօ Նալպանտեան՝ իբրեւ կազմակերպութեան փոխնախագահներէն մէկը: Ան մասնակցած էր նաեւ կազմակերպութեան ֆինանսական եւ կազմակերպական յանձնախումբի նիստին, որուն անդամ է ՀՅ Դաշնակցութիւնը:

1 Մարտին գումարուած էր կազմակերպութեան խորհուրդի նիստը, որ քննարկած էր Քոնկրեսին ներկայացուելիք կազմակերպական հարցեր: Խորհուրդի նիստին մասնակցած էր ՀՅԴ պատուիրակութիւնը:

ՀՅԴ պատուիրակութիւնը հանդիպումներ ունեցաւ բազմաթիւ պատուիրակներու հետ, ներառեալ՝ Սուրիոյ քրտական ժողովրդավարական միութիւն կուսակցութեան եւ Իրաքի քրտական Քիւրտիստանի հայրենասիրական միութիւն կուսակցութեան ներկայացուցչիներուն հետ: Ժողովին չէին կրցած մասնակցիլ Թուրքիոյ քրտամէտ ժողովուրդներու ժողովրդավարական կուսակցութեան ներկայացուցիչները, Թուրքիոյ իշխանութիւններուն կողմէ իրենց դէմ սանձազերծուած հալածանքին պատճառով:

Ընկերվար Միջազգայնականը ընկերվար-ժողովրդավարական, ընկերվարական եւ աշխատաւորական կուսակցութիւններ համախմբող համաշխարհային կառոյց է, որ կը համախմբէ բոլոր մայրցամաքներէն աւելի քան 130 երկիրներու շուրջ 150 քաղաքական կուսակցութիւններ եւ կազմակերպութիւններ:

Կազմակերպութեան մօտ ՀՅԴ ներկայացուցիչ **Մարիօ Նալպանտեան** վերընտրուեցաւ կազմակերպութեան փոխնախագահ: ՀՅԴ-ի համապատասխան կառոյցները լիիրաւ անդամ են Կանանց ընկերվար միջազգայնականին եւ Կիներու Ընկերվար երիտասարդներու միջազգային միութեան: ՀՅԴ Երիտասարդականին կողմէ **Կարօ Շատոյեան** (Աւստրիա) Ընկերվար երիտասարդներու միջազգային միութեան փոխնախագահ է: Ընկերվար միջազգայնականի ԱՊՀ, Կովկասի եւ Սեւծովեան յանձնախումբի համանախագահ է ՀՅԴ Բիւրոյի քաղաքական ներկայացուցիչ եւ Հայաստանի Ազգային ժողովի ՀՅԴ խմբակցութեան ղեկավար **Արմէն Ռուստամեան**: ❑

Արցախի արտաքին գործերու նախարար

ԿԱՐԷՆ ՄԻՐՋՈՅԵԱՆԻ ՀԵՏ

«Շարունակել պայքարը յանուն այն ընդհանուր տեսլականին, որ մեզ բոլորս միաւորում է»

Աթէնք կատարած իր այցելութեան ընթացքին Արցախի արտաքին գործոց նախարարը հիւրը եղաւ նաեւ «Ազատ Օր»-ի խմբագրութեան՝ հարցազրոյց մը ունենալով Արցախի կտրած ուղիին, այսօրուան դիմագրաւած մարտահրաւէրներուն եւ համազգային մեր պայքարը յաղթանակով պսակելու արցախցիի վճռակամութեան մասին:

ԱԶԱՏ ՕՐ - Վերջին տարիներուն Ազրպէյճանի կողմէ կիրարկուող շարունակական յարձակողական քաղաքականութիւնը ի՞նչ նպատակ կը հետապնդէ եւ ի՞նչ շահ բերած է ազերիներուն՝ նկատի առնելով, որ անոնք միշտ կրած են շարունակական պարտութիւններ պատերազմի դաշտին վրայ:

ԿԱՐԷՆ ՄԻՐՋՈՅԵԱՆ - Գիտէք, որ կան բազմաթիւ պատճառներ, որոնք դրդում են Ազրպէյճանին այսօր վարելու այսպիսի անհեռատես եւ ոչ կառուցողական քաղաքականութիւն: Դա միտւած է իրավիճակի ապակայունացմանը եւ լարւածութեան աճին:

Հիմնական պատճառը այն է, որ Ազրպէյճանի քաղաքականութիւնը Արցախի նկատմամբ պարտութեան է մատնուել: Պարզապէս դա բխում է Ազրպէյճանի իշխանութիւնների ճարահատութիւնից, որովհետեւ նրանք հասկանում են, թէ իրենց փորձերը՝ պարտադրելու համաշխարհային հանրութեան այն տեսակէտը, որ Արցախը պատկանում է Ազրպէյճանին, ուղղակի տապալուել են: Ազրպէյճանը այսօր փորձում է փոխել բանակցային գործընթացի տրամաբանութիւնը եւ շանթաժի ենթարկել միջազգային հանրութիւնը՝ ուժի սպառնալիքով, պարտադրելու նրան ընդունիլ այնպիսի որոշում, որ իր ցանկացած որոշումն է:

Ազրպէյճանի վարչակազմը ունի նաեւ շատ լուրջ խնդիր երկրի ներսում: Պաքուի մէջ մարդիկ կառուցում են բազմաթիւ նոր շինութիւններ, հըսկայական գումարներ են մսխում, տարբեր անիմաստ միջոցառումներ իրականացնում, բայց Ազրպէյճանը ունի շատ լուրջ խնդիրներ ներքին կեանքում: Լիովին տապալուած է պետութիւնը, որը ուղղակի ի վիճակի չէ բարելաւելու իր քաղաքացիների կենսապայմանները: Բաւարար է ասել, որ նաւթի հսկայական պաշարներ ունեցող Ազրպէյճանի քաղաքացին եւ փոքրիկ Արցախի քաղաքացին հաւասարաչափ օրավարձ կը ստանան եւ շատ պարագաներու Արցախում միջին աշխատավարձը շատ աւելի բարձր է, քան թէ՝ Ազրպէյճանում: Կայ միայն մէկ ցուցանիշ: Ազըրպէյճանի վարչակազմը փորձելով բացատրել իր անկարողութիւնը՝ բարելաւելու իր քաղաքացիների կեանքը, փորձում է արդարանալ, թէ ինչո՛ւ է նա գնում ամբողջատիրական վարչակազմի ձեւաւորմանը, զրկում է իր իսկ քաղաքացիներին տարրական մարդկային ազատութիւններից, խաղարկում է պատերազմի քարթը: Խաղարկում է արտաքին թշնամու կերպարը, որպէսզի այս հանգամանքով փորձէ արդարացնել իր բոլոր թոյլ տուած սխալները:

Ի՞նչ առաւելութիւններ ունի Արցախի բանակը Ազրպէյճանի զինուած ուժերու դիմաց՝ նկատի առնելով, որ ազրպէյճանեան բանակը թըւաքանակի եւ սպառազինման գերիշխանութիւն ունենալով հանդերձ, միշտ պարտութիւններ կը կրէ:

Ո՛չ Արցախը եւ ո՛չ ալ Հայաստանը երբեք չեն գերազանցել Ազրպէյճանին թէ՛ բանակի թուով, թէ՛ զէնքի քանակով ու որակով, սակայն դա չի խանգարել մեզ յաղթելու: 90-ական թուականների պատերազմում դա չի խանգարել մեզ կերտելու ազատ եւ անկախ Արցախ, դա չի խանգարել մեզ կանգնեցնելու ապրիլին՝ Ազրպէյճանի հրոսակներին, դա չի խանգարել մեզ յաղթելու այս ճանապարհին: Մենք Արցախում համոզուած ենք, որ, այո՛, զէնքի որակը եւ քանակը շատ կարեւոր են, եւ այդ ուղղութեամբ որոշակի քայլերի ձեռնարկւում են, բայց ամենակարեւորը զինուորի ոգիին ամրապնդումն է՝ նուիրուածութեամբ եւ պատրաստակամութեամբ պայքարելու իր երկրին համար: Այդ առումով, արցախցի զինուորը բազմակի գերազանցում է իր հակառակորդին: Մեր երիտասարդները ապացուցեցին, որ ի վիճակի են հրաշքներ գործելու, ի վիճակի են անձնազոհութեամբ պայքարելու՝ յանուն Արցախի եւ Հայաստանի: Այդ հանգամանքը երբեք չի փոխելու եւ դա մեր յաղթանակի հիմնական գրաւականն է:

Ապրիլեան քառօրեայ պատերազմէն ի՞նչ դասեր կրնանք քաղել ապագայի մեր քաղաքականութեան եւ ռազմական քայլերուն վերաբերեալ:

Գիտէք, որ բանական մարդը ամէն ինչից փորձում է դասեր քաղել: Մարդ, որ փորձում է մոռանալ իր անցեալը, այն ճանապարհը, որով անցել է, պարտուած կը լինի: Դրա համար մենք դասեր ենք քաղում ապրիլեան քառօրեայ պատերազմից:

Դրանցից ամենակարեւորը այն է, որ միասնաբար, մեր բոլորի ջանքերը միացնելով՝ մենք կարող ենք հրաշք գործել: Ապրիլեան պատերազմը շատ լուրջ մարտահրաւէր էր Արցախի պետականութեան համար, շատ լուրջ մարտահրաւէր էր Արցախի եւ Հայաստանի անվտանգութեան համար, շատ լուրջ փորձութիւն էր, այլեւ՝ մեր միասնականութեան մինչեւ վերջ գնալու վճռակամութեան համար շատ կարեւոր մի ազդանշան էր: Այդ օրը մենք ապացուցեցինք, թէ որքան էլ խօսում ենք, որ հայը այսօր պառակտուած է, հայը տարբեր բաների մասին է մտածում, այդուհանդերձ, դժուար պահին մենք կարող ենք համախմբուել եւ ցանկացած դժուարութիւնները յաղթահարել: Ես կարծում եմ, որ ապրիլեան պատերազմում կարեւորագոյն դասը դա էր: Դա մենք միշտ պէտք է նկատի ունենանք եւ միշտ աշխատենք լինել միասին: Աշխատել՝ յանուն ընդհանուր նպատակի:

Արցախի սահմաններուն մէջ տիրող անապահովութիւնը ինչպէ՞ս կ՛ազդէ Արցախի մեր ժողովուրդին քաղաքական, ընկերային եւ տնտեսական կեանքին վրայ:

Արցախի ներկայ այս կարգավիճակը, անապահովութիւնը, որ երբեմն գլուխը բարձրացնում է սահմանների վրայ, ի հարկէ որոշակի ազդեցութիւն գործում է հանրապետութեան ներքին կեանքի վրայ: Բայց այդ առումով, մենք ունենք անելիք: Նա երկրի այդ մասերից է, որտեղ գըտնըւելով նրա մայրաքաղաքում, դու նոյնիսկ չես կարող պատկերացնել, թէ դու գտնւում ես մարտընչող երկրի մայրաքաղաքում: Մենք կարողացել ենք հասնել նրան, որ ցանկացած լարուածութիւն սահմանին վրայ չի անդրադառնում արցախցիների վրայ: Մենք համոզուած ենք, թէ որքան հակամարտութիւնը շարունակուի, որքան էլ թշնամին փորձի սրել իրավիճակը, բարձրացնել լարուածութեան մակարդակը, մենք պէտք է անենք ամէն ինչ, որպէսզի ժողովուրդը ապրի իր բնականոն կեանքը: Նոյնիսկ ապրիլեան քառօրեայի օրերին մեր երեխաները շարունակում էին գնալ դպրոց: Դպրոցներում աշխատանքը ոչ մի օր չի դադարել: Նոյնիսկ այդ օրերին: Միայն Թալիշում ընդհատուեց մի քանի օրով, բայց արդէն սկսեցինք մտածել, թէ ի՛նչ կարող ենք անել, որպէսզի Թալիշի երեխաները, որոնք ստիպուած էին լքելու գիւղը, շարունակեն իրենց բնական ուսումը: Մեր նպատակն է ապահովել արցախցիներին բոլոր անհրաժեշտ պայմանները՝ ապրելու բնականոն կեանք:

Արցախում այսօր չկայ ձգտում լքելու երկիրը: Արցախցին միշտ կապուած է իր հողին. Փաստացի այն երիտասարդները, որոնք արտասահման են մեկնել ուսման նպատակով եւ սովորել են միջազգային եւրոպական հաստատութիւններում, նախընտրել են վերադառնալ եւ աշխատել Արցախում:

Ի՞նչ արդիւնքի կրնայ հասնիլ Ազրպէյճանի որդեգրած նոր քաղաքականութիւնը, որ դատական եւ այլ միջոցներով թիրախ կը դարձնէ քաղաքական գործիչներ ու լրագրողներ, որոնք կ՛այցելեն Արցախ՝ օրինակ առնելով լրագրող Ալեքսանտր Լափշինը, որ այժմ կը գտնուի ազրպէյճանական բանտի մէջ:

Նախ եւ առաջ, իմ գնահատմամբ, կայ Ազըրպէյճանի պարտութեան նշանը: Ազրպէյճանը հասկանում է, թէ ինքը ի զօրու չէ կանգնեցնելու միջազգային հանրութեան հետաքրքրութիւնը Արցախի նկատմամբ: Ազրպէյճանը ի զօրու չէ կանգնեցնելու ճշմարտութեան տարածումը Արցախի մասին: Նա սարսափում է նրանից, թէ կան մարդիկ, գալիս են Արցախ եւ տեսնում են, թէ Արցախը որտեղ հակամարտութեան գօտի է, որտեղ զինուած մարդիկ սպաննւում են, բնականոն կեանքով ապրում է երկիրը: Դրա համար գնում է ինչ որ քայլերի, որոնք հակասում են ոչ միայն միջազգային իրաւունքի արժեչափերին, մարդասիրական իրաւունքների արժեչափերին, այս զուտ մարդկային բանականութեան հակառակ քայլեր է անում:

Եթէ Ազրպէյճանին յաջողուեց նոյնպիսի բըռնատիրական վարչակազմի հետ համագործակցելով՝ ձերբակալել մէկ լրագրողի, անդին, դրա փոխարէն, մենք Արցախում ստացանք աւելի մեծ հետաքրքրութիւն Արցախի նկատմամբ: Ստացանք աւելի շատ դիմումներ՝ գալու եւ լուսաբանելու իրավիճակը Արցախում: Այսօր տարբեր երկըրներից բազմաթիւ նամակներ եմ ստանում բազմաթիւ լրագրողներից, ովքեր ուզում ենք գալ եւ հասկանալ, թէ ի՛նչ է կատարւում Արցախում, ինչո՞ւ Եւրոպայի քարտէսի վրայ կայ մի տեղ, որտեղ գնալը քրէական հետապնդման է ենթարկւում: Հասան այնպիսի մի յիմարութեան, որ փորձեցին քրէական գործ յարուցել Եւրոպական Խորհըրդարանի պատգամաւորների նկատմամբ: Այո՛, կարող է, որ նրանք ունենան կարճատեւ յաջողութիւններ, բայց երկարատեւ առումով դա պարտութիւն է Ազրպէյճանի համար:

Որքա՞ն մօտ կամ հեռու է Արցախի հարցին լուծումը, եւ որո՞նք են այն նախապայմանները՝ այս մէկը յաջողցնելու ժամ առաջ:

Կարծում եմ, որ Արցախի հարցը մեզ հայերիս համար լուծուած է 1988 թուականի Փետրուարին, երբ Արցախի ժողովուրդը ոտքի ելաւ իր ազգային ազատագրական պայքարի համար: Լուծուեց 1991 թուականին, երբ մենք քուէարկեցինք յանուն ազատ եւ անկախ Արցախի, լուծուեց ռազմի դաշտում, երբ տղաները ոչ միայն Արցախից, այլեւ Հայաստանից եւ սփիւռքից եկան եւ պաշտպանեցին այդ երկիրը: Այդ հարցը մենք լուծել ենք: Մեր բոլոր ջանքերը այսօր պէտք է ուղղուած լինեն նրան, բացատրենք արտաքին աշխարհին, թէ հնարաւոր չէ վերադարձնել Արցախը դէպի անցեալ: Այն ճանապարհը, որ անցել է Արցախը, հնարաւոր չէ շրջել, հնարաւոր չէ Արցախը կրկին դարձնել ինչ-որ մի միջնադարեան թրքատիրական համակարգի մաս:

Շար. Էջ 11

Մենք Յաղթեցինք Մահուան

Իւրաքանչիւր Ապրիլ 24-ին, մեր խորհրդածութիւնները ու մտածումները կ՛երթան տարագրուած, տեղահանուած, բազում չարչարանքներու ենթարկուած, հաւաքական խաչելութեան ենթարկուած մեր ժողովուրդին, որ իր Տիրոջ Յիսուս Քրիստոսի օրինակով ապրեցաւ իր գողգոթան, ծաղրուեցաւ, հեգնուեցաւ, խարազանուեցաւ ու քալեց, քալեց իր Գողգոթայի՛ Տէր Զօրի ճամբէն, անօթի, ծարաւ, անապատի կիզիչ արեւուն տակ:

Նախախնամութիւնը Աստուածորդիի Գողգոթային նման գողգոթա մը վերապահած էր մեր ժողովուրդին, հալածուելու, տեղահանուելու, ճակատագրակիցօրէն նահատակուելու: Եւ այս նմանողութիւնը, այս զուգահեռը անպայման ազդած պիտի ըլլայ մեր միլիոնաւոր նահատակները հաւաքաբար սրբադասելու որոշումին եւ անոր իրագործման համար:

Մեր նահատակները սրբադասուած են առաջին հերթին Քրիստոսի օրինակին հետեւելով, հաւատարիմ մնալով իրենց ինքնութեան, իրենց կրօնքին ու հաւատքին, լուռ մեր Տիրոջ նման ցաւը իր մէջ խեղդող բայց մահէն առանց վախնալու դէպի յաւիտենականութիւն ուղղուելու հաւաքական կեցուածքով:

Սրբադասումը բազմաթիւ խորհուրդներ ունի: Սուրբը մահը դիմաւորողն է, իր հաւատքին վրայ կառչած մնացողը, չարչարանքներու ենթարկուելով Յաւիտենականութեան հաւատացողը եւ սկզբունքի, հաւատքի եւ հաւատարմութեան համար նահատակելու հոգեպէս պատրաստ անձը:

Սուրբերը հրաշագործներ են: Բնական գործընթացներէ դուրս երբեմն անհասկնալի, երբեմն շատ խորհրդաւոր ներգործութեամբ իրենց ազդեցութիւնները զգացնողներ են, անկարելին կարելի դարձնելու Աստուածային ներգործութեան մէջ բարեխօսի դեր ստանձնողներ են:

Մեր սրբադասուած նահատակները ամբողջ ազգի մը բնաջընջման ծրագիրէն յառնողներն են, վերապրողներն են, անկարելիին կարելիի վերածման ընթացքները հունաւորողները, իրենց հոգեկան ներկայութեամբ մեր ժողովուրդին ուժ տուողները, տեսլական բացողները եւ դէպի նոր հորիզոններ առաջնորդողները:

Իրենց նահատակութեան խորհուրդներով, իրենց ոգեղէն ներկայութեամբ հայ ժողովուրդի վերապրումի ճամբան լուսաւորելու փաստով Ցեղասպանութեան նահատակները ոգի ներշնչեցին մնացողներուն աւելի եւս կառչելու հաւատքին, կրօնքին, հաւատամքին, հայրենիքին ու ազգային արժէքներուն: Ու անկարելին դարձաւ կարելի: Ցեղասպանութենէն միայն երեք տարի ետք մենք ունեցանք անկախ պետականութիւն, անկախ Հանրապետութիւն եւ հայրենիք:

Մենք ունեցանք կազմակերպուող Սփիւռք, գիտնականներ, քաղաքակրթութեան նպաստ բերող անձնաւորութիւններ: Ունեցանք դարձեալ վերանկախ Հանրապետութիւն, հզօր բանակ եւ զարգացող հայրենիք: Դարձեալ ուրեմն մեր Տիրոջ օրինակով, մահուամբ զմահ կոխեցինք, յաղթեցինք մահուան եւ Յարութիւն առինք:

Յարութիւն առած հայութիւնը ունի այսօր երկու Հանրապետութիւն, կազմակերպուած Սփիւռք, տասը միլիոն հաշուող ժողովուրդ: Դէպի յաւիտենականութիւն գացող հայ ժողովուրդը, որ գիտցաւ իմացեալ մահով նահատակուիլ ու անմահանալ, անպայման պիտի յաջողի նաեւ Յարութեան խորհուրդով կերտել նոր արշալոյսներ:

Յանուն մեր սրբադասուած նահատակներուն, յանուն անգերեզման մեր զոհերուն, յանուն հայրենիքի երազով ապրած սերունդներուն, այսօր կը վերանորոգենք մեր Ուխտը հաւատարիմ մնալու մեր եկեղեցիին, հայրենիքին, մեր ժողովուրդին եւ մեր ազգային արժէքներուն: 102 տարի ետք դարձեալ եւ միշտ ազգովին կը հաղորդուինք մեր սրբադասուած նահատակներուն ապրող ու ապրեցնող ներկայութեամբ:

Նահատակուած բայց յարութիւն առած մեր ժողովուրդը արժանի է ամէն տեսակ հոգեւոր, ռազմական, գաղափարական, կազմակերպական, տեղեկատուական նոր յաղթանակներու:

Մենք չարչարուեցանք, մենք տեղահանուեցանք, մենք ջարդուեցանք, մենք ցեղասպանուեցանք, մենք գերեզման իջանք, բայց մենք Յարութիւն առինք, մենք հայրենիք վերակերտեցինք, մենք այբուբեն պահեցինք, մենք եկեղեցի կառուցեցինք, մենք համախմբուեցանք:

Մենք ՅԱՂԹԵՑԻՆՔ ՄԱՀՈՒԱՆ:

Խորէն Արք. Տողրամաճեան
Կաթողիկոսական Փոխանորդ Կիպրոսի

Արմատականացած Ցեղասպանը Մեր Մէջ Պէտք Է Պայքարի Նոր Ջիղ Տեսնէ

Հայոց Ցեղասպանութեան յանցանքը ուրացող պետութիւնը հիմա՝ իր նոր սահմանադրութեամբ, արդէն աշխարհով մէկ յայտնի իր բռնապետական հակումներով եւ կառավարութեան բարձրագոյն դիրքը գրաւած Ռեճեփ Թայիփ Էրտողանի ճիպոտին տակ, աւելի լկտիօրէն յառաջ պիտի տանի պատմութիւն կեղծելու եւ իր ահռելի ոճիրին պատասխանատուութենէն խուսափելու քաղաքականութիւնը:

Արդարեւ, բիրտ ճնշումներու ճամբով, յառաջիկային վստահաբար պիտի տեսնենք Հայոց Ցեղասպանութիւնը ճանչնալու պատրաստակամութիւն եւ սեփական պատմութեան հետ առերեսուելու միտում ցոյց տուող թուրք մտաւորականները լռութեան մատնելու փաստեր, հալածանքներ ու բանտարկութիւն:

Այսօր, առաւել քան երբեք, նաեւ պիտի տագնապինք Թուրքիոյ մէջ ապրող հայ մնացորդացին ճակատագիրով, տեղածին երիտասարդութեան զարթօնքի պոռթկումը կոխկռտելու պետական հաւանական մոլուցքով, համայնքի ներքին կեանքին բռնացող կարգադրութիւններով, հայութեան գիրկը վերադարձող բռնի իսլամացուածներու ահաբեկումով, ազգութեամբ հայ քաղաքական եւ հասարակական գործիչներու կեանքով:

Մենք նաեւ պիտի մտահոգուինք ազգային ինքնորոշման պայքար տանող քիւրտ ժողովուրդի գլխուն վերահաս փորձանքներով, արեան բաղնիքով այդ պայքարը խեղդելու Էրտողանի դաւադիր գործողութիւններով:

Միջազգային հանրային կարծիքին վրայ թքող Էրտողանեան վարչակարգը, իր կայսերապաշտական ծրագիրները իրականացնելու համար, ամէն գին վճարելու պատրաստ է, եւ ան, որ կը խոչընդոտէ այդ ծրագիրներու իրականացումը իր վրայ պիտի հրաւիրէ օսմանեան արհաւական կատաղութեան ամբողջ զինանոցը:

Մենք՝ մեր աշխարհագրութեամբ, մեր պատմութեամբ ու մեր ինքնուրոյն գոյութիւնը այդ հողատարածքին վրայ պահպանելու անկոտրում վճռականութեամբ, Էրտողանեան սուլթանական ծրագիրներուն ամէնէն հիմնական խոչընդոտներէն կը հանդիսանանք ու իբրեւ այդպիսին, վստահաբար կը դասուինք այդ վարչակարգի ամէնէն առաջին թշնամին:

Այս գիտակցութիւնը մեզ պէտք է մղէ մշտական արթնութեան, պէտք է մեզ թելադրէ պաշտպանական այնպիսի ռազմավարութեան որդեգրում, որ կրնայ դիմակայել ամէն տեսակի սադրանք, ամէն տեսակի նենգութիւն:

Մեր ռազմավարութիւնը նաեւ պարտի այնպիսի հնարաւորութիւններ ստեղծել մեր ժողովուրդին համար, որ ուժգնօրէն ըլլալու փոխարէն՝ նոյն այդ ռազմավարութենէն բխի իր կենսունակութեան աւիւնը, ստեղծագործական թռիչքներ դռներ բանալով մեր երիտասարդութեան, մեր գիտութեան, մեր գիւղատնտեսութեան, մեր արհեստագիտութեան առջեւ:

Մեր թշնամիները՝ արեւելքէն կամ արեւմուտքէն, պէտք է յստակ իմանան, որ մաշումի պատերազմը զիրենք է որ քայքայման կրնայ տանիլ, ո՛չ թէ մեզ: Մեր սրբազան հողին կառչած մնալու դաւանանքը մենք ճի՛շդ այս օրերուն կեանքի սկզբունք դարձնելու խնդիրը ունինք ու վա՛յ մեզի, եթէ ուշանանք, վա՛յ մեզի, եթէ շարունակենք նոյն աննպատակ ոստոստումներով մեր պետութեան սիւները թուլացնել: Թշնամին դաժան է մեր աջին, աւելի՛ դաժան՝ մեր ձախին, ու Հայոց Ցեղասպանութեան տարելիցին առթիւ խօսիլ թուլացումի ու ընկրկումի վտանգներուն մասին՝ արդէն իսկ ահազանգային պէտք է նկատել ու արթնալ:

Դուրսէն մեր հայրենի ու սփիւռքեան իրականութիւնը դիտող մը, կրնայ ունենալ այն տպաւորութիւնը, որ մենք մեր ապահովութեան երաշխիքը խորհրդաւոր ուժի մը վստահած ենք ու այդ վստահութիւնը այնպիսի համոզումով կը ջատագովենք, որ մենք ալ կը հաւատանք անոր ու կ՛արդարացնենք ամէն տեսակի զանցում, անգործունեայ վերաբերում, ազգավնաս անտարբերութիւն, ազգային հնարաւորութիւններու անիմաստ ու անհեթեթ մսխում ու այս բոլորին հանդէպ յանցաւոր հանդուրժողութիւն:

Առաջին հերթին, ուրեմն, պէտք է թօթափենք այդ խորհրդաւոր պաշտպանի պատրանքը, պէտք է արմատաւորենք միայն մեր ուժերուն վստահելու գաղափարախօսութիւնը եւ այդ գաղափարախօսութեան պահանջած լրջութեամբ ու յանձնառութեան ոգիով կերտենք էրտողանեան թէ ալիեւեան սադրանքները սանձելու մեր կարողութիւնը, մեր ուժական պաշտպանունակութիւնը: Պարտութիւններ արդարացնելու ժամանակաշրջանը անցա՛ծ է: Օրուան հրամայականը՝ մեր պայքարելու վճռականութիւնը ջրդեղե՛լն է:

Խմբ. «Ասպարէզ»ի

Գրողի Անկիւն. Ապրիլեան Խոհեր

Գէորգ Պետիկեան

Դարձեալ առանձնացած եմ սենեակս: Այն չորս պատերով տարածութիւնը, որ դրացի չունի, քաղաքէն ալ անջատուած է, եւ որ նոյնիսկ Աերիկան դուրս ձգած է: Ու կը սիրեմ այս սենեակս, որովհետեւ կը սիրեմ առանձնութիւնս: Կը սիրեմ առանձնութիւնս, որովհետեւ ինքն է, որ մտածումներս ինծի կ՛առաջնորդէ, որոնք միակ մտերիմներս են: Անոնցմով է, որ կ՛ապրին յուշերս, որոնք տակաւին պահած են իրենց գեղեցկութիւնն ու հրապոյրը: Անոնց վրայ մօր մը նման կը գուրգուրամ:

Նստած եմ, չեմ գիտեր՝ որքան ժամանակէ ի վեր ու կը թղթատեմ շուրջ ինը տասնամեակներ առաջ հրատարակուած հատոր մը, որ զիս կը նետէ հարիւր եւ աւելի տարիներ առաջ մեր պապենական երկրին մէջ տեղի ունեցած պատահարներուն գիրկը:

Որովհետեւ դարձեալ Ապրիլ է: Կը յիշենք:

Այդ օրերուն ժամանակները չար էին, եւ նոյնիսկ երկնքի արեւը փոխուած էր: Այդ օրերուն հայ կեանքը նստած էր տրտմութեան չորցած աղբիւրին քով: Հոն, մեր հողերուն վրայ, ջարդի, մահուան եւ տարագրութեան ալիքը սկսած էր պտտիլ ու զարնուիլ իւրաքանչիւր հայ օճախի: Որովհետեւ ապրիլը իրեն հետ բերած էր կծու համը մահուան ու տառապանքին: Ջնջուած էր հայու ծիծաղը, ու մեր գաւառներուն մէջ երջանկութեան բոլոր կոճղերը արմատախիլ եղած էին: Հայ մշակին ու գիւղացիին, հայ մտաւորականին ու բանուորին երազը սպաննուած էր: Հոգեկան խաւար սուգը պատած էր մեր երկիրը: Հայ մամիկներու աչքերէն արցունքը վազած էր հեթանոս ահաւորութեամբ, եւ գերեզմանական տխրութիւնը թակած էր իւրաքանչիւր տան դուռը: Ազգովին բարբարոս գոհունակութեան մը զոհը եղած էինք: Ճակատագրային դժբախտութիւն:

Ամայացած էր նաեւ հայ գրական մեր փողոցը: Մտաւորական եռուզեռը դադրած էր: Պապանձա՛ծ: Հայ կեանքը խառնակ էր ու շփոթ: Տխուր ու վշտալի: Աւելի՛ն. աւելորդ է:

Սակայն այս բոլորէն ետք, յանկարծ Փարիզի մէջ, սեպտեմբեր 1929-ին ծնունդ կ՛առնէր **«Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներ»** անունով այդ օրերու հայ մտաւորականներու հոյլ մը, որ վառ երեւակայութեամբ, նուրբ խորհուրդներով ու մանաւանդ մեծ զոհաբերութեամբ ծընունդ կու տար իւրայատուկ, սակայն, գեղեցիկ իրականութեան մը:

Այս նորաստեղծ միութեան՝ ՆԳԲ-ի առաջին գործը եղաւ հաւաքել, ամփոփել, հրատարակել նահատակ կամ մահացած հայ գրիչի աշխատասիրութիւններուն ցրուած էջերը: Աշխատանք մը, որ ինքնին բարենիշ մը ըլլալով հանդերձ, կրնար նաեւ ինքզինք լաւապէս պարզաբանել: Անոնք իրենց այս արարքով վերարժեւորեցին մեր ինքնութիւնը: Հայ մտքին ժամադրավայրը ստեղծեցին եւ հայ հոգիին տուին տաքուկ նոր արեւ մը: Մեր մշակոյթին դուռը բաց պահեցին: Հակառակ ծանր պայմաններու, այսքան զոհերէ ետք, անոնք իրենց մտածման ճարտար եղանակով հայ գիրքին ձայնը անգամ մը եւս լսելի դարձուցին: Մտայղացում:

Երեւակայեցէ՛ք, բազմաթիւ արեւմտահայ գրողներ զոհուած ու նահատակուած էին Մեծ եղեռնին եւ նոյնիսկ անկէ առաջ ալ, առանց կտակելու իրենց ստեղծագործութիւնները առանձին հատորներով: Այսպէս, սկսելով Ռուբէն Զարդարեանէն, անոնք հասած էին՝ Հրանդին, Գեղամ Բարսեղեանին, Գեղամ Կարապետեանին, Արտաշէս Յարութիւնեանին, Երուխանին, Տիգրան Չէօկիւրեանին եւ Ռուբէն Սեւակին:

Այս համբուրելի եւ ողջունելի խմբագրութեան մաս կը կազմէին մեզի ծանօթ եւ նոյնիսկ անծանօթ անուններէն, գրիչներէն, գրական մշակներէն եւ ազգային գործիչներէն Սիմոն Վրացեանը, Մկրտիչ Պարսումեանը, բժշ. Լ. Գրիգորեանը, Լ. Մոզեանը, Վազգէն Շուշանեանը, Կարօ Սասունին, Շաւարշ Նարդունին, Մկրտիչ Երիանցը եւ Օհան Կարոն:

Մէկ խօսքով, անուններ, որոնք ապագայի նկատմամբ ունեցած էին տեսլականը եւ այս ձեւով մոռացութենէ փրկած՝ հայ գրականութեան շարք մը նշխարներ: Ու յամրաբար գրական մեր ոգեւորութիւնը սկսած էր արթննալ: Իրենց այս աշխատանքով հայ գրականութեան արտավայրի տարածքին կրկին անգամ հեշտագին տաւիղը «լսելի» սկսած էր դառնալ:

Հաստատապէս բոլոր ստեղծագործութիւններն ալ հայութիւն կը ներշնչէին, որոնց մէջ նաեւ թաքնուած էր վեհութեան եւ յաւերժութեան խորհուրդը:

Ու իրերայաջորդ հրատարակութիւններով ոգեւորուած խնդութիւնը կը ծաղկէր: Կեանքի բաղձանքը կը ծորէր ամէն կողմէ: Իրենց մեռելներուն երազը հանգիստ պահելու համար խաղաղ ու թարմ կարօտներ իրարու ետեւէ կ՛արթննային հայ տուներէն ներս: Հայ մտքի յոգնութիւն չկար այլեւս: Ոչ ալ՝ կործանարար յուսահատութիւն: Անսպառ վերակենդանութիւն կը տիրէր: Հայ գիրի ու գրականութեան կեանքը կը սկսէր կրկին անգամ խլրտիլ մեր մտքերու երդիքին տակ: Կը կարծեմ, որ այն ատեն հրաշալի էր աշխարհը: Անոնք այս ձեւով գրականութիւն «կ՛երգէին» ու իրենց փորձութեան երգը հաւատարմօրէն կը բաշխէին համայն հայութեան:

Աւելի՛ն. իբրեւ հոգատար սիրտ, մեր մշակոյթի պահպանման կրակը կրկին կը բոցավառուէր: Այդ կրակը հայ գիրի ու գրականութեան սէրն էր, որուն ժպիտը կը գեղեցկացնէ հայու աչքերն ու միտքը: Անոնց այս սրբազան «արարքը» դարձաւ նաեւ նահատակ կեանքերու հոգեհանգիստ մը: Նոր յոյսերով, նոյն տենդերով ու նոր յուզումներով հայ գրական կեանքը սկսաւ կրկին հոսիլ:

ՆԳԲ-ի սրտին մէջ անկասկած կը բաբախէր մշտնջենական սէրը հայ լեզուին եւ հայ մտքին: Ասիկա, եթէ կ՛ուզէք, մեր լեզուին հրաշքն ալ էր եւ աշխարհի հակասութեան դէմ մեղանչում:

Իսկ այսօր ո՞վ պիտի շարունակէ երգել կապոյտ գեղեցկութիւնը մեր մշակոյթին: Այսօր, բոլորին նման, ես ալ այդ սէրերու կարօտն ունիմ, որպէսզի վաղն իսկ բաշխուի ամէնուս եւ ամէնուն, որպէսզի դժբախտ ու անմխիթար չմնայ հայու հոգին:

Կրկին ապրիլ է, սակայն այս ապրիլը տարբեր է: Պէ՛տք է, որ տարբեր ըլլայ: ՆԳԲ-ի հիմնադիրները, որոնք ոչ միայն անհուն յարգանք ունեցան հեռու, անմահութեան աշխարհներու մէջ մոռցուած անուններուն, այլ նաեւ փրկեցին նահատակ գրողներու կորսուած գործերը, անոնց կորովի քրտինքին ու տառապանքի վեհութեան կողքին: Ու այս ձեւով պահեցին հպարտութիւնը մեր մշակոյթի բարութեան եւ լեզուին:

Ու հիմա անծանօթ ցաւ մըն է, որ կը կրեմ: Կը փորձեմ ինքզինքս պարզել: Ահա այդ «հերոսներուն» նախանձելի յանդգնութիւնը, կ՛ըսեմ: Ահա խոյանքը՝ կը կրկնեմ: Յանուն հայ գիրի վաղուան՝ փորձելու դժուարն ու անկարելին՝ կը բացագանչեմ:

Ու կը մտածեմ յաճախ, որ ՆԳԲ-ի նման հնարամտութիւնը մեր գալիք սերունդները լուսաւորող շող մըն ալ կրնայ ըլլալ, անկասկած:

Եւ որովհետեւ կը սիրեմ եւ կը յուսամ, ուստի երազն ու յոյսը կը մտնեն կեանքիս մէջ՝ զիս սփոփելու եւ երջանկացնելու համար:

bedig43@aol.com

Շար. Էջ 9-էն Հարցազրոյց...

Արցախը ընտրել է իր ճանապարհը, Արցախը գնալու է իր ճանապարհով, վաղ թէ ուշ ճանաչելու է միջազգային հանրութեան կողմից: Մեր բոլորին ջանքերը պէտք է միշտ ուղղուած լինեն դրան: Արցախի եւ նրա ժողովուրդի նուաճումների միջազգային ճանաչում եւ այնպիսի՛ պայման -ների ստեղծում, որոնք թոյլ կը տան երկու անկախ պետութիւններին՝ Արցախի Հանրապետութեանը եւ Ազրպէյճանին, կողք-կողքի ապրելու՝ ինչպէս լաւ բարեկամներ: Որովհետեւ ի վերջոյ մենք նպատակ չունենք ոչնչացնելու Ազրպէյանը: Մեր նպատակն է խաղաղ եւ կայուն ապրել այս տարածաշրջանում:

Յաճախ կը պատահի մեր յոյն կամ ուրիշ ազգի զրուցակիցներուն հետ, Արցախի հարցով խօսակցութեան ժամանակ, որ անոնք համեմատեն Արցախի հարցը այլ սահմանային խնդիրներ ունեցող ժողովուրդներու հետ, ինչպէս օրի -նակ՝ կիպրական հարցին հետ: Այսպիսի բաղդատականներ եւ նոյնացումներ ընելը որքանո՞վ իրականութեան կը համապատասխանէ:

Նախ՝ մենք սխալ ենք համարում ցանկացած հակամարտութեան բաղդատականը մէկ ուրիշի հետ՝ հիմնուելով միայն այդ ձեւական երեւացող կողմերի վրայ: Իւրաքանչիւր հակամարտութիւն առանձնայատուկ է: Իւրաքանչիւր հակամարտութիւն ունի իր պատմութիւնը, իր պատճառները, իր որոշակի իւրայատկութիւնները: Այսինքն, երբ մենք փորձում ենք բոլոր հակամարտութիւնները մէկ կաղապարի մէջ տեղաւորել, մենք մեծ սխալ ենք գործում: Դրա համար ես միշտ մերժում եմ համեմատել Արցախի խնդիրը որեւէ այլ հակամարտութեան հետ, ասել, որ մենք նման ենք կամ տարբեր ենք սրանից կամ նրանից: Բայց ես հա-մոզուած եմ, որ Արցախի խնդիրի խորքում ին-կած է մի հիմնարար ժողովրդավարական սկըզ-բունք՝ ինքնորոշման իրաւունքը, որը իւրաքան-չիւր ազգի, իւրաքանչիւր ժողովուրդի աստուա-ծատուր իրաւունքն է: Արցախի ժողովուրդը այ-սօր իրագործում է իր ինքնորոշման իրաւունքը:

Շար. Էջ 14

Ապրիլը Նաեւ Ամիս Է Յիշեցնելու, Որ Ունինք Հզօր Բանակ

Շահան Գանտահարեան

Տարուան մը հեռաւորութենէն ապրիլեան պատերազմի փոխանցած ուղերձները, պատահածին հետեւանքները եւ քաղելիք դասերը վերլուծելը կ՛ենթադրէ տարբեր ուղղութիւններու վրայ լուսարձակի տակ առնել թէ՛ ապրիլեան նախօրեան, թէ՛ պատերազմի քառօրեան եւ թէ՛ մանաւանդ անոր հետեւող ժամանակահատուածը՝ մէկ տարուան կտրուածքով:

Ռազմական առումով Պաքուի հաշուարկները յանգած էին այն եզրակացութեան, որ մարտունակութեամբ թերի ազրպէյճանական զինեալ ուժերուն համար կայծակնային պատերազմի ձեռնարկելը կ՛արդարացուի միայն հեռակառավարուող պատերազմով, ուր մարդկային գործօնը իր գերակայութիւնը կը զիջի անօդաչու սարքերուն, ջերմային տեսանելիութեան ընկերացող արհեստագիտութեան, եւ ճակատային դիրքերէ հեռու, կոճակի սեղմումներով աշխատող զինուորական գործիքակազմերու:

Հայկական կողմին մարտունակ գերակայութեան դիմաց ազրպէյճանական զինեալ ուժերու մէջ սեփական հայրենիքի համար պայքարելու համոզումի բացակայութիւնը. ու տակաւին՝ թալիշ եւ լեզգի զինուորներուն միեւնոյն ազգին մաս կազմած չըլլալու ինքնութեան խնդիրներու իրողութիւնները ազդած էին այս բոլոր հաշուարկներուն վրայ, որպէսզի Պաքուն ձեռնարկէ 21-րդ դարու բնորոշ, հեռակառավարուող, մարդկային գործօնի նուազ դերակատարութեամբ ընթացող պատերազմի:

Այստեղ իրենց կշիռը ունէին անշուշտ՝ Անգարայի կանաչ լոյսը, գերմիջնորդ Ռուսիոյ սթաթուս քուոյի պահպանման մօտեցումները, Ազրպէյճանի ներքին սուր խնդիրներու թէժացումը, նաւթատոլարի հիման վրայ կուտակուած ռազմական ուռճացուած պիւտճէները, անոր հիման վրայ կայացած ռազմական նորագոյն արհեստագիտութիւնը եւ այս ոլորտի մէջ կայացած միջպետական գործարքները:

Այս բոլորով հանդերձ, սակայն, Պաքուն չյաջողեցաւ լուծել իր առջեւ դրած ռազմական խընդիրները: Ո՞ր տրամաբանութեամբ է, որ պատերազմ սանձազերծողը նոյնքան արագ միակողմանի հրադադար կը յայտարարէ. Այստեղ, եթէ մէկ կողմէ միջազգային հանրային կարծիքին խաղաղասէրի դիմագիծով ներկայանալն է, միւս կողմէ, սակայն, նպատակադրուած յառաջընթացը ոչ միայն չկարենալ իրականացնելն է, այլ հակահարուածի ուժգնութեան տակ կքիլն է: Այսօր շատ են ռազմագիտական վերլուծութիւնները, որոնք կը խօսին ռուսական միջնորդութեամբ կայացած զինադադարով հայկական կողմի յառաջխաղացքը կասեցնելու մասին:

Հետեւաբար ճիշդ չէ, մանաւանդ՝ ապրիլեան պատերազմի բերումով ստեղծուած համազգային համախմբման ալիքի բարձրացման իրականութենէն ետք, հարցականի տակ առնել պաշտպանական համակարգերու պաշտօնական հաղորդագրութիւններով յայտարարուած տեղեկատուութիւնը. ոչ միայն ճիշդ չէ, այլ նաեւ վնասակար է ազրպէյճանական յառաջաջխաղացքի կասեցումի հայկական յաղթանակը խնդրոյ առարկայ դարձնելով աճապարանքով խօսիլ կորուստներու, թոյլ կէտերու, բանակի շահագործման երեւոյթներու մասին:

Պատերազմը չէ աւարտած տակաւին Ազրպէյճանի հետ: Ապրիլը ընդհանուր պատերազմին մէկ կայծակնային գործողութիւնն էր, ուստի հայկական կողմի թոյլ կէտերը հրապարակային քննարկումի ենթակայ դարձնելը չի տեղաւորուիր տեղեկատուական պատերազմի օրէնքներուն մէջ:

Ռազմական վերահաշուարկները մասնագիտական մակարդակի վրայ կը կատարուին արդէն: Եթէ անհրաժեշտ նկատուին, ամենաբարձր պաշտօններ զբաղեցնող պաշտօնեաներու փոխութիւններ կը կատարուին, անկախութեան շքերթներուն կը ցուցադրուին այն զինատեսակները, որոնց գոյութիւնը հայկական կողմին մօտ հարցականներ ստեղծած էր, շփման գիծերու վրայ հայկական կողմէն կը հեռարձակուին անօդաչու այնպիսի սարքեր, որոնք ոչ միայն հայկական կողմին սեփականութիւնը դարձած են, այլ նաեւ յաճախ հայկական ռազմարդիւնաբերութեան արտադրանքներ են: Ու տակաւին, ջերմային տեսանելիութեան սարքերու տեղադրումով կը նկատուին թշնամիին շարժումները, կը չէզոքացուին ու կը կանխարգիլուին թափանցման գործողութիւնները, կ՛ոչնչացուին շփման գիծը հատած ազրպէյճանական անօդաչու սարքերը: Այդ բոլորը կը նկարահանուին եւ փորձագիտական բացատրութեամբ կը հրապարակուին համացանցի վրայ:

Եւ եթէ մտածենք, որ ապրիլեան պատերազմէն առաջ եւ ապրիլեան պատերազմէն ետք ի՞նչ համեմատութիւններով պակսած են Պաքուի սանձազերծած թափանցման գործողութիւնները, ազրպէյճանցի դիպուկահարները ապրիլ 2016-էն առաջ եւ անկէ ետք որքա՞ն յաջողած են իրականացնել իրենց առջեւ դրուած խնդիրները, կըրնանք փաստացի եզրակացութիւններու յանգիլ ապրիլեան պատերազմէն ետք հայկական պաշտպանական համակարգերու կատարած վերահաշուարկներուն մասին: Ապրիլէն առաջ եւ ապրիլէն ետք նոյնը չէ այլեւս հայ ազրպէյճանական շփման գիծը: Իսկ այս փոփոխութիւնը արդիւնք է վերահաշուարկներու, լուռ, առանց աղմուկի կատարուած աշխատանքներու:

Ահա նման առարկայական գնահատականներու հիման վրայ տեսութիւններ պէտք է առաջ քշել, վերլուծումներ կատարել եւ ոչ թէ առանց սպասելու պաշտօնական գերատեսչութիւններու հաղորդագրութիւններուն՝ աճապարել հայկական կորուստներու, թոյլ կէտերու մասին հրապարակային քննարկումներ ընել:

***

Քաղաքական առումով եւս հայկական կողմը ունեցաւ յստակ առաւելներ: Ապրիլեան քառօրեայէն ետք Վիեննայի հանդիպումը լուսաբանող հրապարակուած հաղորդագրութիւնը յղում կը կատարէր 1994-ի հրադադարի պայմանագրին: Բանակցութիւններէն վաղուց բացակայող այս պայմանագրի վերստին յղում կատարելը կարելի է նկատել քաղաքական առաւել հայկական կողմին համար պարզ այն պատճառով, որ պայմանագիրը եռակողմ էր եւ ներառած նաեւ Ստեփանակերտը՝ իբրեւ անկախ բանակցող կողմ: Այս մէկը միակ փաստաթուղթն է, միակ պայմանագիրը, որ նաեւ վերահաստատուեցաւ տարի մը ետք, ուր Արցախի Հանրապետութիւնը իբրեւ երրորդ եւ անկախ բանակցող կողմ կ՛ընկալուէր միջազգային ընտանիքին կողմէ:

Եռակողմ համաձայնագրի վերաքննարկումը միակ քաղաքական առաւելը չէր անշուշտ. Հետագայ բոլոր հաղորդագրութիւնները ոչ միայն շեշտեցին շփման գիծի վրայ մշտադիտարկման սարքեր տեղակայելու անհրաժեշտութիւնը, այլ նաեւ մէկ քայլ անդին անցնելով՝ հետաքննութեան նպաստող սարքերու տեղադրումը:

Բնականաբար Պաքուն պիտի շարունակէր ձգձգել եւ մերժել նման սարքեր տեղադրելու միջազգային ընտանիքին կոչերը՝ ծածկելու համար իր յարձակողապաշտ վարքագիծը:

Պաշտպանութեան նախարարութեան հրապարակած վերջին տեսերիզը, սակայն, յստակ կը դարձնէր, թէ ինչպէս ազրպէյճանական զինեալ ուժերը իրենց դիրքերէն անցած էին չէզոք գօտի եւ յառաջացած՝ դէպի հայկական դիրքերը, որուն դիմաց կատարուած էր չէզոքացման գործողութիւնը: Փաստօրէն հայկական ուժերը իրենք կը վերցնէին նաեւ մշտադիտարկումի եւ հետաքննութեան համար նիւթեր պատրաստելու եւ միջազգային ընտանիքին տրամադրելու պարտականութիւնը եւ այդ պարտականութեան կատարման համար անհրաժեշտ սարքերու օգտագործումը:

Այո՛, հայկական կողմը կը փաստէր, որ պատրաստ է նաեւ նորագոյն ռազմարդիւնաբերութեամբ, մարտունակութեան կողքին, դէմ դնելու հակառակորդի բոլոր սադրանքներուն:

Ապրիլի փոխանցած դասերու ճիշդ ընկալումն էր նաեւ ազգ-բանակ կերտելու որոշումը: Յատկապէս սահմանամերձ շրջաններու ուղղութեամբ գիւղացիական շրջանակներու զինուորապէս սթափ վիճակի նախապատրաստութիւնը եւ ընդհանրապէս քաղաքացիական եւ ռազմական մտածողութիւններու համատեղումը եւ օրհասի պահուն ամբողջ ազգի համախմբուածութիւնն ու համակարգուած աշխատելու եղանակներու ճշդումը այս գաղափարախօսութեան մաս կազմող կարեւոր բաղադրիչներն են:

Ապրիլեան դասերը լիարժէք իւրացուցած էր հայկական կողմը:

Եւ հիմա մտածենք, որ պատերազմ յաղթած, պատմական տարածքներ ազատագրած, ապրիլեան յարձակումները կանխարգիլած, հայկական կողմը՝ Թալիշի մէջ նոր Սումկայիթներ սարքելու պատրաստ պետական ահաբեկչական միաւորին ուղղութեամբ զիջումներու մասին ինչո՞ւ հրապարակային յորդորներ պիտի կարդայ. Ի՞նչն է տրամաբանութիւնը, որ յաղթող կողմը միակողմանի հրադադար խնդրողին նկատմամբ պատրաստակամութիւն պիտի յայտնէ տարածքներ զիջելու, այն ալ՝ միջանկեալ կարգավիճակի համաձայնութեան դիմաց, անժամկէտ անորոշ թըւականի հանրաքուէ կազմակերպելու սկզբունքներու հեռանկարներով:

Ապրիլեան պատերազմը, այս առումով, ինչպէս վերահաշուարկներ պարտադրեց, այնպէս ալ վերաբանաձեւեց հայկական կողմին մօտեցումը բանակցութիւններուն:

Առ այժմ բանակցութիւնները կ՛ընթանան հրադադարը կայունացնելու, ազրպէյճանական յարձակողապաշտութիւնը կանխելու համապատասխան երաշխիքները ամրագրելու ուղղութեամբ: Պարտուող կողմէն՝ Ազրպէյճանի կողմէն, Արցախի հանրապետութեան ճանաչումէն ետք է միայն, որ կը սկսի գործընթաց Արցախի Հանրապետութեան եւ Ազրպէյճանի միջեւ սահմանագծումի ճշդումին:

Այս սկզբունքներէն դուրս ամբողջ նախընտրական քարոզարշաւ մը կեդրոնացնել զիջումնային մօտեցումներով խաղաղութիւն հաստատելու ժողովրդահաճոյ մօտեցումներու վրայ, չի կրնար ենթահող գտնել, չի կրնար ժողովրդային ընկալելիութիւն ունենալ, երբ ամբողջ ժողովուրդը Արցախի, Հայաստանի Հանրապետութեան թէ սփիւռքի մէջ ապրիլեան պատերազմի առաջին վայրկեանէն հերթական անգամ ցուցաբերեց օրինակելի համախմբուածութիւն՝ հայկական ուժերու վերահսկողութեան տակ գտնուող բոլոր սահմանները ամէն գնով պաշտպանելու:

Խաղաղութեան համար ընտրական քարոզարշաւի շրջանակներուն մէջ առաջադրուած խաղա-

⇨

ղութիւնը իրատեսական չէ. Մենք գործ ունինք ահաբեկչական պետական միաւորի հետ, որ հերթական անգամ փաստեց, որ Սումկայիթը կըրկնելու ծրագիր ունի ոչ միայն Թալիշի, այլ ամբողջ արցախահայութեան նկատմամբ: Հետեւաբար կարելի չէ տարածքներու մասին խօսիլ, բանակցելի փաստաթուղթը օր առաջ ստորագրելու կոչեր ընել եւ քաղաքական դասեր տալ զիջումներով առաւելներ ձեռք ձգելու:

Այո՛, կը գիտակցինք, որ երբ կայ բանակցութիւն, կան բնականաբար փոխզիջումնային սկզբունքներ: Բայց երբ սառած են այդ բանակցութիւնները, երբ պարտադիր բանակցային սեղան բերուած կողմը, անընդհատ միջազգային համաձայնութեամբ զինադուլը խախտելու դէպքերով կը յատկանշուի, անընդունելի կ'ըլլայ խօսիլ զիջումներու, տարածքներու, ուժերու հեռացման անհրաժեշտութեան մասին:

Եւ ո՞վ ըսաւ, որ միայն կարգավիճակի խնդիր դրած է հայկական կողմը, ինչպէս կ'ուզեն ներկայացնել խորհրդարանական ընտրութիւններուն այս խնդիրը առաջ քշող կողմեր: Այո՛, կայ նաեւ տարածքի հարց. հայկական կողմին համար կայ հիւսիսային Արցախի վերակցման հարց, Գետաշէնի, Մարտունաշէնի, Շահումեանի վերաազատագրման խնդիր: Այս բոլորին առանց անդրադառնալու՝ տարածքներ յանձնելու մասին խօսիլը, հրամցուած փաստաթուղթը անյապաղ ստորագրելու դասեր տալը միայն կը նպաստեն ռազմական յանցագործութիւններով հարուստ թղթածրար ունեցող կողմին:

Ապրիլ 2016-ը մէկ արարն էր ընդհանուր պատերազմին: Այդ պատերազմը կը յատկանշուի թափանցման-խափանարարական փորձերով, դիպուկահարներ գործի լծելով, հայ անզէն բնակչութեան դէմ ոտնձգութիւններով, Պուտափեշտի մէջ հայ սպայ կացինահարելով, արցախեան հակամարտութեան մասին ապատեղեկատուութիւն տարածելով, ու տակաւին, Արցախ այցելած քաղաքական, հասարակական գործիչներու թէ լրագրողներու սեւ ցուցակ կազմելով, երրորդ պետութիւններու դիմելով, արտայանձնումներու գործարքներ կազմակերպելով, 1994-ի հրադադարի պայմանագիրը խախտելով, զօրավարժութիւն իրականացնող ուղղաթիռ խփելով, խախտելով միջազգային ամէն համաձայնութիւն՝ ռազմագերիներու փոխանակման թէ դիակներու յանձնման ուղղութեամբ, հայ ռազմագերիներու նկատմամբ ամենաանմարդկային վերաբերումները ցոյց տալով, ռազմական յանցագործութեան ամէնէն դաժան դրսեւորումներով Թալիշի ծեր բնակչութիւնը մարմնական անդամահատումներու ենթարկելով, ու տակաւին, նահատակուած հայկական բանակի անդամը գլխատելով:

Տարածքներու մասին խօսելէ առաջ այս բոլորի միջազգային գնահատականը ապահովելու համար պէտք է աշխատիլ:

Եւ տրուած ըլլալով, որ Ապրիլը պիտի յատկանշուի նաեւ նոր համակարգի անցում կատարող մեր երկրի նորընտիր խորհրդարանով, այս օրերուն մանաւանդ պէտք է մտածել, թէ ո՛ր ուժն է, որ յստակ ծրագիր, հայեցակարգ, ընելիք ամրագրած է եւ հետեւողականութիւն ցոյց կու տայ՝ առանց զիջելու զարգանալու գաղափարախօսութիւնը առաջ քշելով. որուն համար Արցախը զուտ նախընտրական քարոզարշաւի թեմա չէ, որուն համար Արցախը գոյութեան կռիւ է՝ սահմանին թէ եւրոպական ատեաններու մօտ: Դաշնակցութիւնը Արցախի պետականութեան կերտման գլխաւոր ուժն է, առաջին խորհրդարանական մեծամասնութիւն կազմած կուսակցութիւնը, որ Արցախի համար թէ՛ նահատակ կու տար, թէ՛ միջազգային ատեաններու նախասրահներուն մէջ Արցախի ինքնորոշման իրաւունքի միջազգային ճանաչման համար պայքար կը մղէր: Դաշնակցութիւնը կերտեց Հայաստանի Ա. Հանրապետութիւնն ու անոր խորհրդարանը. Դաշնակցութիւնը կերտեց ազատ Արցախի առաջին խորհրդարանը: Այսօր եւս Հայաստանի անցում կատարած նոր համակարգի ետին կանգնած է Դաշնակցութիւնը: Ու բնականաբար կ'ակնկալուի, որ նոր խորհրդարանի մէջ հիմնական դեր ունենայ առանց զիջելու զարգանալու գաղափարախօսութիւնը առաջադրած ուժը: Պատերազմը չէ աւարտած, եւ մենք այս պայմաններուն մէջ սահմաններու անառիկութեան ուղիները զարգացնելու անհրաժեշտութեան առջեւ ենք ազգովին:

Ապրիլ ամիսը համայն հայութեան համար պահանջատիրութեան խորհրդանիշ ամիս ըլլալով հանդերձ, Ցեղասպանութեան զոհերու յիշատակի օր է: Ապրիլը ասկէ ետք նաեւ ապրիլեան պատերազմին ինկած բոլոր նահատակներուն յիշատակի օրն է: Հիմնական խորհուրդի կարեւոր տարբերութեամբ մը՝ սակայն: Ազատագրուած տարածքներուն, շփման գիծերու վրայ թէ հայկական դիրքերը մինչեւ վերջին շունչ չլքելու պահուն ինկած հերոսները, ի տարբերութիւն Ցեղասպանութեան զոհերուն, ժողովուրդը դարձեալ նոր եղեռնի ենթարկուելու վտանգէն փրկած հերոսներ են: Հերոսաբար, զէնքը ձեռքին մինչեւ վերջին շունչ, ամէն գնով հայրենիքն ու ազատագըրուած տարածքները փրկողներն են: Թալիշը փաստեց, որ թշնամին սումկայիթներ կրկնելու ծրագիրէ չէ հրաժարած տակաւին:

Բայց միաժամանակ հասկցաւ, որ իր դիմաց ունի զսպիչ բանակ, Սումկայիթի ազատութեամբ գործելու ոչ մէկ հնարաւորութիւն տուող զինեալ ուժեր, նոյնիսկ անհաւասար միջոցներով ռազմի ելած մերօրեայ հերոսներ: Շնորհիւ այդ հերոսներուն է, որ ո՛չ միայն Արցախը, այլ նաեւ ամբողջ հայկական աշխարհը կը շնչէ, կ'արարէ կը ստեղծագործէ եւ կը զարգանայ: Այո՛, կը զարգանայ առանց զիջելու:

Եւ այս միջավայրը, լիբանանահայ գաղութը հաւանաբար սփիւռքի մէջ բոլորէն առաջ գիտէ գինը նման վճռակամութեամբ սահման պաշտպանելու: Այս միջավայրը, ուր երբ չէր հնչած Արցախը ազատագրելու ահազանգը, հայրենիքի ազատագրութեան դատին համար գիտցաւ պաշտպանել իր ժողովուրդը, գիտցաւ իր լուման ներդրել յեղափոխական աւանդներու վերադարձի որոշումով յատկանշուած ուժական պայքարին եւ գիտցաւ մանաւանդ, երբ ժամը հնչեց, օր առաջ յայտնուիլ արցախեան խրամատներուն մէջ իր հայրենակից ազատամարտիկներուն կողքին: Կողք-կողքի կռուելու եւ կողք-կողքի նահատակուելու ի գին:

Ապրիլը նահատակները ոգեկոչելու ամիս է. ապրիլը պահանջատիրութիւնը վերանորոգելու ամիս է. ապրիլը համախմբուելու առիթ է: Ապրիլը նաեւ այսուհետեւ առիթ է յիշցնելու, որ մենք այլեւս ունինք հզօր բանակ, որ գիտէ զսպել թշնամիին կողմէ սանձազերծուած որեւէ ռազմական արկածախնդրութիւն, որ գիտէ կանխել հայ ժողովուրդին դէմ նիւթուող որեւէ եղեռնագործութիւն, որ այսօր ունի նաեւ ռազմական գերյագեցած արհեստագիտութիւնը՝ թշնամիին վերահսկած տարածքներուն մինչեւ խորերը տեսնելու, այնտեղի շարժումները նկատելու եւ ամէն նախապատրաստուող ոտնձգութիւն իր նախնական վիճակին մէջ չէզոքացնելու:

Շնորհիւ հերոսաբար ինկած նահատակ զինուորներուն՝ այսուհետեւ Ապրիլը նաեւ ուժական միջոցով ցեղասպանութեան որեւէ փորձ կանխարգիլող հայկական ուժի խորհրդանիշ ամիս է:

Յաւերժ փառք բոլոր այդ հերոսներուն:

3 Ապրիլ 2017

Պէտք Է Ապաւինինք Մեր Ուժերուն, Մեր Զէնքին Եւ Մեր Բազուկին

Սամուէլ Մկրտչեան
Լիբանանի մէջ Հայաստանի դեսպան

Մէկ տարի անցած է Ապրիլեան իրադարձութիւններու այն չորս օրուան ընթացքին տեղի ունեցած դէպքերէն, որոնք հերթական անգամ խոր հետք ձգեցին մեր հաւաքական յիշողութեան վրայ եւ բազմաթիւ մտորումներու առիթ հանդիսացան: Առաջինը, որ պէտք է խօսուի եւ անընդհատ յիշուի այդ դէպքերուն հետ կապուած այն է, որ մենք ականատես եղանք մեր ժողովուրդի հերոսացման հերթական շատ կարեւոր դրուագի մը, երբ այդ պատանիները՝ 18-20 տարեկան, խրամատներուն մէջ իրենց կեանքը զոհեցին եւ հերթական անգամ ապացուցեցին, որ հայրենիքի զինուորէն աւելի բարձր կոչում գոյութիւն չունի, եւ որ միայն այդ զոհողութեան միջոցով հնարաւոր է պահել մեր հողեր, ապահովել մեր ժողովուրդի, մեր երկու պետութիւններու պետականութիւնները անվտանգութիւնը եւ խաղաղ զարգացումը:

Այդ հերոսացումը մնաց մեր սրտերուն մէջ եւ յաւերժ պիտի մնայ մեզի հետ, միշտ բարձր ոգիով պիտի յիշենք մեր նահատակները, յարգանքի տուրք մատուցենք անոնց անմար յիշատակին: Երկրորդը՝ այդ իրադարձութիւնները կրկին անգամ վառ կերպով ի ցոյց դրին մեր համահայկական համազգային համերաշխութիւնը: Կրկին անգամ աշխարհի բոլոր անկիւններուն մէջ, եւ յատկապէս այստեղ՝ Լիբանանի մէջ, մեր հայութեան տարբեր հատուածները իրենց բողոքի ձայնը բարձրացուցին հակառակորդի նենգ գործողութիւններուն դէմ: Աշխարհի ուշադրութիւնը հրաւիրեցին հայ ժողովուրդի արդարացի այդ կռիւի դրուագին եւ կրկին անգամ նեցուկ կանգնեցան խրամատներուն մէջ իրենց կեանքը զոհելու պատրաստ մեր զինուորներուն:

Այդ համերաշխութիւնը մեր առանցքային արժէքն է, մեր համազգային գանձը, մեր համազգային ոգին, որ իր դրսեւորումը ստանալով հերթական անգամ կրկին ամրապնդուեցաւ եւ պիտի շարունակէ մեզ ուղորդել մեր հետագայ գործողութիւններուն մէջ:

Անցեալ տարուան ապրիլեան դէպքերէն մենք դասեր քաղեցինք, թերեւս դառն, բայց ճշմարտացի դասեր, որ դատելով նաեւ համաշխարհային արձագանգներէն, մենք եւս մէկ անգամ եկանք այն խոր համոզմամբ, որ մեր իրաւունքները պաշտպանելու ընթացքին մեր ժողովուրդի ազատագրական պայքարի առաջ տանելու առումով առաջին հերթին պէտք է ապաւինինք մեր իսկ ուժերուն, մեր զէնքին, մեր բազուկին, այլապէս մենք կը կանգնինք աւելի լուրջ խնդիրներու առջեւ: Ամէն անգամ երբ Արցախ կը գտնուինք եւ անմիջականօրէն շփուելով մեր զինուորներուն, մեր զինծառայողներուն հետ եւ տեսնելով անոնց այդ հաւատամքը, այդ ամրութիւնը, որ իրենք կը պաշտպանեն իրենց ընտանիքները, եւ ընտանիքները պաշտպանելով կը պաշտպանեն մեր ազգը, մեր ժողովուրդի հաւաքական գոյատեւման իրաւունքը, կը ներշնչուիս այդ հաւատով եւ կրկին կը համոզուիս, որ այս ոգիով, այս հաւատամքով մենք ի վերջոյ կը հասնինք մեր առջեւ դրուած այդ նպատակներու իրականացման:

Ինչպէս քանի մը օր առաջ Արցախ այցելութեան ընթացքին նշեց նախագահ Սերժ Սարգսեանը, մենք այդ դասերը ճիշդ սերտած ենք եւ ձեռք առած ենք այն անհրաժեշտ միջոցները, որոնք ռազմական առումով պէտք է ապահովեն Արցախի սահմաններուն ամրութիւնը, բարձրացնեն պաշտպանողականութեան աստիճանը եւ լուրջ արգելք հանդիսանան մեր թշնամիին հետագայ ոտնձգութիւններուն: Ոգեւորուելով այդ իրադարձութիւններու հերոսականացման եւ մեր հաւաքական ոգիի դրսեւորումներէն, բայց նաեւ նշուած դասերը քաղերով, մենք պիտի ծրագրենք մեր հետագայ քայլերը՝ համոզուած ըլլալով, որ ինչքան ալ դաշնակիցներ ունենանք, ինչքան ալ փորձենք ակնկալել ուրիշներու օգնութիւնը, միեւնոյնն է առաջին հերթին միասնաբար պիտի ապաւինինք մեր ուժերուն մեր սեփական կարողութիւններուն եւ հնարաւորութիւններուն, որպէսզի չկորսնցնենք արդէն ձեռք բերուածը եւ աւելի ամրապնդենք եւ յառաջ ընթանանք մեր նպատակներու իրականացման առումով:

Ապրիլ 3, 2017

Մեծարանք Արդարութեան

Մկրտիչ Մկրտիչեան

Կայ այն տպաւորութիւնը, որ վերջին օրերու Ցեղասպանութեան տարելիցը նշող բազմաթիւ ու աշխարհատարած ձեռնարկներու թոհուբոհին մէջ, Մեծ եղեռնին առնչուող բաւական կարեւոր իրադարձութիւն մը բոլորովին աննկատ անցաւ:

Արդարեւ, 21 Ապրիլ 2017-ին Մարսէյի թաղամասերէն մէկուն մէջ, փոքր տարածութեամբ պուրակ մը պաշտօնապէս մկրտուեցաւ Սողոմոն Թեհիրեանի անունով:

Բացման հանդիսութեան ընթացքին նշանատախտակի մը վրայ Ֆրանսայի քաղաքային խորհուրդներու որդեգրած յատուկ ոճով գրուած է՝

«6-րդ շրջան
Սողոմոն Թեհլիրեան պուրակ
Հայ ժողովուրդի պաշտպան
(1897-1960)»

Իսկ անոր կողքին զետեղուած վահանակի մը վրայ տրուած են աւելի լայն բացատրութիւններ: Այդտեղ կ՛ըսուի, թէ Թեհլիրեան հայ արդարամարտիկ է. ան Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան **«Նեմեսիս»** գործողութեան ծիրին մէջ 15 Մարտ 1921-ին Պերլինի մէջ մահապատիժի ենթարկած է 1915-ին Օսմանեան կայսրութեան Երիտասարդ թուրքերու կառավարութեան կողմէ իրագործուած ու 1.500.000 միլիոն զոհ պատճառած Ցեղասպանութեան գլխաւոր պատասխանատուն՝ Թալեաթ փաշան, որ իր երկրին կողմէ իր բացակայութեան մահուան դատապարտուած էր մարդկութեան դէմ գործած իր ոճիրներուն համար: Նաեւ, որ Սողոմոն Թեհլիրեան անպարտ արձակուած էր Պերլինի մէջ կայացած դատավարութեան աւարտին:

Ճիշդ է, որ պուրակի մկրտութեան աքթը կը կարօտի միայն քաղաքապետարանի մը խորհուրդի վաւերացման: Ֆրանսայի պէս ժողովրդավար երկրի մը մէջ սակայն քաղաքապետարան մը, յատկապէս Մարսէյի նման մեծ քաղաքի մը քաղաքապետարանը, նկատառելի պետական կառոյց է: Մանաւանդ որ կոկիկ բազմութեան մը ներկայութեան տեղի ունեցած բացման արարողութեան հիմնական կնքահայրը Ժան-Քլոտ Կոտենն է, աւելի քան քսան տարիներէ ի վեր Մարսէյի քաղաքապետը. Ժ.-Ք. Կոտեն ներկայիս նաեւ Էքս-Մարսէյ-Փրովանս նորաստեղծ ոստանի (մետրոպոլիս) նախագահն է եւ Ֆրանսայի ծերակոյտի փոխնախագահը (ատեն մը՝ նախագահը): Ան հանդիսութեան ընթացքին կը պախարակէ ժխտողականութիւնը, իսկ Մարսէյի 4-րդ հատւածի քաղաքապետ Իվ Մորեն ժխտողականութեամբ անուանապէս կը մեղադրէ Ազրպէյճանի եւ Թուրքիոյ նախագահներ Ալիեւն ու Էրտողանը:

Անշուշտ հայկական միջավայրին մէջ՝ Հայաստան եւ այլուր, Սողոմոն Թեհլիրեանին ի պատիւ կան բազմաթիւ մեծ ու փոքր յուշարձաններ: Հասարակ տեղիք է ըսելը, թէ Սողոմոն Թեհլիրեան յուշարձան մը ունի իւրաքանչիւր հայու սրտին մէջ՝ անկախ անոր քաղաքական արեւելումէն, կուսակցական պատկանելիութենէն կամ համակրանքէն: Սակայն Մարսէյի ոչ հայկական պետական կառոյցի մը նման քայլը կը պարունակէ խորհրդանշական լուրջ իմաստ, մանաւանդ մեր օրերուն եւ յատկապէս Ֆրանսայի՛ նման երկրի մը պարագային, որ վերջին տարիներուն բազմաթիւ անգամներ զոհը դարձաւ ծայրայեղականներու կողմէ գործադրուած անմեղներ հնձող ահաբեկչական արարքներու: Մարսէյը ուրեմն լուրջ տարբերութիւն կը դնէ արիւնարբու ահաբեկչութեան եւ իրաւացի պատժական արարքին միջեւ:

Արդարեւ, Սողոմոն Թեհլիրեանի անուան հանդէպ այս յարգալիր վերաբերումը բացառութիւն մըն է վերջին տասնամեակներու քաղաքական միջազգային բեմի ընկալեալ սովորութեան եւ գործածուող բառամթերքի ծիրին մէջ: Մեր օրերուն որեւէ հաւաքականութեան ազատամարտիկը, ինչքան ալ յարգէ քաղաքական ու մարտական գործին մէջ ընդունուած բարոյական չափանիշները, նոյնիսկ մարդակերպ հրէշի մը դէմ գործողութենէ մը ետք կ՛արժանանայ ահաբեկիչի համբաւին, որ մեր օրերուն թերեւս անվերադարձ կերպով ստացած է խիստ ժխտական իմաստ: Այլեւս ահաբեկիչ անունը վերապահուած է կնոջ ու երեխայի, փողոցի մէջ անմեղօրէն պտտող անցորդներու, սրճարանի մը մէջ խաղաղօրէն իրենց սուրճը խմողներու, մեթրոյի մը մէջ ամբողջ օրուան մը աշխատանքէն տուն վերադարձող մարդոց դահիճը հանդիսացողին: Նոյն անուան ու միջազգային հասարակութեան ժխտական վերաբերումին կ՛արժանանայ նաեւ իր հաւաքականութեան համար ինքզինքը զոհելու գնով բազմաց դժբախտութեան ու մահուան պատճառ դարձած, անոնց տուայտանքներուն գլխաւոր պատասխանատու բռնատէրը պատուհասողը: Երկուքն ալ ահաբեկիչ կը համարուին եւ երկուքն ալ կը դատապարտուին աշխարհի մեծերուն կող-մէ: Անոնք նոյն օրէնքին ենթակայ են. աջ ու ձախ անխտիր մահ սփռողն ու դժբախտ մարդոց առ-նըւազն մարդկային տարրական արժանապատ-ւութեան պաշտպանը հանդիսացողը:

Ընթացող տարուան Ապրիլ 21-ին պաշտօնական Մարսէյը համաձայն չեղաւ այս նոյնացումին՝ գէթ Սողոմոն Թեհլիրեանի պարագային: Գերմանական յետպատերազմեան դատարանի վճիռին հետ շատ կապ չունի Մարսէյի կեցուածքը: Այսօր յայտնի է, թէ հապճեպ ձեւով տեղի ունեցած, բայց եւ այնպէս ճիշդ ու արդար որոշում կայացուցած գերմանական դատարանի հիմնական մտահոգութիւնը արդարութեան յաղթանակը չէ եղած, այլ՝ հայկական ողջակիզման արարքէն գերմանական պատասխանատըւութեան վրայ լռութեան վերարկու անցընելը: Պատերազմի աւարտէն բազմաթիւ տասնամեակներ ետք ժողովրդավար Գերմանիան ու իր քաղաքացիներէն ոմանք աւելի ազատօրէն իրե՛նք բացայայտեցին եւ ընդունեցին այդ պատասխանատըւութիւնը՝ առնուազն իրենց բարոյական պարտքը հատուցելով հայութեան եւ մարդկութեան:

Իսկ Մարսէյը հայութեան պարտք չունի: Հակառա՛կը ճիշդ է. ան ատենին իր կեդրոնական «Դրախտ» փողոցին վրայ հայ զանգուածները հաւաքելով զայն շուտով Հայաստանի վերածեց: Իսկ այսօր քաղաքը կը փառաբանէ հայ արդարահատոյցը:

Թուրքիա անշուշտ դեռ շատ հեռու է այսպիսի մթնոլորտէ. Մարսէյի արարքը իրե՛ն ալ զգաստութեան կոչ մըն է: Ինչ ալ ըլլայ, արդարութիւնը վերջաւորութեան կը յաղթանակէ: Փախուստ տալու ճամբաները փակ են:

Աթէնք, 26 ապրիլ 2017

❑

Շար. էջ 11-էն Հարցազրոյց...

Արցախի ժողովուրդը ունի իր ապագայի պատկերացումը:, թէ՝ ինչպէ՛ս է նա ուզում ապրել: Այդ պատկերացման համար նա պայքարել է եւ պատրաստ է շարունակելու պայքարը: Այդ առումով ես կարծում եմ, որ շատ նման ենք բոլոր այն ժողովուրդների հետ, ովքեր անցել են մօտաւորապէս նոյն պատմական ճանապարհը: Եկէք՝ չմոռանանք, որ այսօր աշխարհի բազմաթիւ երկրներ անցել են նոյն ճանապարհը: Պայքարել եւ ստեղծել են այնպիսի պետութիւն, որ իրենք ուզում են: Միայն այն դէպքում պատրաստ եմ համեմատուել այլ երկրի կամ պետութեան հետ: Մէկ խօսքով՝ ինքնորոշման իրաւունքի պայքար է մերը:

Նկատի առնելով վերջին տասնամեակներու Ազրպէյճանի տնտեսական աճը, որը հիմնուած է քարիւղի եւ կազի՝ երկրի ունեցած պաշարներուն վրայ, ասոնց միջոցով ան քաղաքական եւ տնտեսական ճնշում կը բանեցնէ իր գործընկերներուն վրայ, որպէսզի Արցախի հարցով ի նպաստ իրեն դիրքորոշումներ որդեգրել տայ: Ի՞նչ ձեւով Հայաստանը եւ հայ ժողովուրդը կրնան գործել, որպէսզի հաւասարակշռեն Ազրպէյճանի այս առաւելութիւնը:

Ցանկացած նաւթ թէ կազ, վաղ թէ ուշ, պըրծնում է: Չի կարող յաւերժ կազ կամ նաւթ լինել: Չի պրծնում միայն մի բան՝ խելքը. չեն պրծնում նաեւ հայրենասիրութիւնն ու մարդու խիզախութիւնը: Այդ առումով մենք ունինք անսպառ պաշարներ: Ես հաւատացած եմ, որ իւրաքանչիւր հայ բաւականաչափ խիզախ է, բաւականաչափ խելացի է եւ բաւականաչափ հայրենասէր է, որպէսզի պայքարի յանուն այն ընդհանուր տեսլականին, որ մեզ բոլորս միաւորում է: Չնայած՝ մենք ապրում ենք աշխարհի տարբեր ծայրերում, մէկը՝ Արցախում, մէկը՝ Հայաստանում, մէկը՝ սփիւռքում, բայց ի վերջոյ մեզ միաւորում է մէկ ընդհանուր տեսլական: Մենք ունենք մէկ ընդհանուր գաղափար եւ յանուն այդ գաղափարի մէկը աշխատում է, մէկը պայքարում է, մէկը ապրում է հայի վայել կեանքով: Այդ պաշարները, այդ նուիրուածութիւնը, այդ գաղափարները երբեք չեն սպառւում: Դրա համար յաղթելու ենք:

Հարցում մը, որ կապուած է մեր՝ յունահայ գաղութին հետ: 21 տարի Արցախի մեր փոքրիկներու հիւրասիրութիւնը Սիրոս կղզիի մէջ ի՞նչ ձեւով կ՛ընկալուի Արցախի ժողովուրդին կողմէ:

Դա շատ գեղեցիկ նախաձեռնութիւն է Սիրոսի քաղաքապետարանի կողմից: Ես դժուարանում եմ որոշակի անուններով շնորհակալութիւն յայտնել, որովհետեւ քաղաքապետները փոխւում են, բայց նախաձեռնութիւնը շարունակւում է:

Դրա մէջ են նաեւ մեր համայնքային գործիչների դերակատարութիւնը: Բոլոր այդ հանգամանքները Արցախում յայտնի են: Մարդիկ ուղղակի երախտապարտ են դրա համար: Այսօր կարող եմ ասել, թէ Սիրոսը Արցախում աւելի յայտնի է, քան թէ նոյնիսկ Աթէնքը, որովհետեւ այդ երեխաները, որոնք գալիս են, յետոյ վերադառնում են իւրատեսակ Սիրոսի դեսպաններ, քարոզում են, պատմում են, թէ ի՛նչ են տեսել, թէ ի՛նչ լաւ մարդիկ են: Եւ մենք աւանդաբար ասում ենք, թէ հայերի եւ յոյների միջեւ կայ բարեկամութեան աւանդոյթ: Մարդիկ գտնում են որեւէ հնարաւորութիւն՝ ամէն տարի հրաւիրելու. գիտեմ, որ իրենց համար էլ դժուար է՝ հաշուի առնելով Յունաստանի ներկայ տնտեսական կացութիւնը, բայց, իրօք, դա բարեկամական քայլ է, որ բարձր է գնահատւում Արցախում, իւրաքանչիւր արցախցուց:

Մենք էլ, որպէս արտաքին գործոց նախարարութիւն, աւանդաբար փորձում ենք օգտակար լինել, աջակցութիւն ենք յայտնում եւ որոշած ենք շարունակել այդ ուղղութեամբ: Նաեւ աւելցնեմ, թէ մենք շատ հետաքրքրուած ենք Սիրոսի բնակիչների հետ, քաղաքապետարանի միջոցով, աւելի սերտ կապեր ունենալու խնդրում:

❑

Կարելի Չէ Կեանքի Ճշմարտութիւնը Թաքցնել

Դոկտ. Հրայր Ճէպէճեան

22 Մարտ 2017. Ուիթընպերկ՝ այսպէս ըսած նախկին արեւելեան Գերմանիոյ գեղեցիկ քաղաքներէն մէկը: Հոն, ուր Մարթին Լուտեր ապրեցաւ եւ ստեղծագործեց, հիմը դնելով նաեւ եկեղեցւոյ ու ընդհանրական կեանքի բարեկարգումի գործընթացին: Այս տարի կը զուգադիպի այս բարեկարգումի շարժումին հինգ հարիւր ամեակին: Գերմանիան եւ շարք մը այլ երկիրներ մեծ հանդիսութիւններով պիտի յիշատակեն այս տարեդարձը: Գերմանիան այս իմաստով ծրագրած է ձեռնարկներու շարք մը՝ ոգեկոչելու համար այս իրադարձութիւնը:

Քաղաքին տարբեր շրջանները ու տակաւին պատմական հիմք ունեցող ամէն կոթող ու թանգարան այցելելով կարելի էր տեսնել բարեկարգումի շարժումին բերած հոգեւոր մեծ նպաստը՝ եկեղեցական, կրթական ու ընկերային շատ մը ոլորտներու մէջ: Բարեկարգումի շարժումը սկսաւ գլխաւորաբար Աստուածաշունչի թարգմանութեամբ եւ զայն ժողովուրդին տրամադրելի դարձընելու միտումով: Ան նաեւ կրթական-ակադեմական մեծ վերելք մը ստեղծեց՝ վերածուելով ներշնչումի եւ մարդկային, ընկերային ու հաւաքական կեանքերուն տուաւ մեծ սլացք: Այս սլացքն էր, որ շատ յստակ կերպով սկսայ տեսնել երբ կը շրջագայէի պատմական այս քաղաքին մէջ:

Բայց այս քաղաքին ու բարեկարգումի «լուսաւոր» կեանքին մէջ կար «տխուր» եւ «խաւար» երես մը: Ուիթընպերկ քաղաքին կեդրոնական եկեղեցիներէն մէկուն պատին վրայ զետեղուած էր միջին դարերէն մնացած «խոզի» նկար մը ու հրեայ պզտիկներ, որոնք նոյն խոզին կաթէն կը խմէին: Նկարը տեսնողը կը հասկնար, թէ պզտիկները դասուած էին համահաւասար սերունդ եւ պատկանելիութիւն՝ նոյնինքն խոզին:

Հակասեմական տրամադրութիւնները, բայց նաեւ ատելութիւնը ու անոր մթնոլորտը Գերմանիոյ հաւաքական կեանքին մէջ տիրական դարձած են միջին դարերէն սկսեալ, եւ ըստ երեւոյթին բարեկարգումի շարժումն ալ որեւէ ձեւով չէ կրցած «բարեկարգել» այս մթնոլորտը: Իսկ պատմութեան տուեալները աւելիով կ՛ապացուցէին, թէ բարեկարգման շարժումը նաեւ «հրահրած» է այս զգացումները, հասնելով մինչեւ քսաներորդ դարու ողջակիզումին:

Նոյն եկեղեցւոյ կից գտնուող յուշակոթող մը գրաւեց ուշադրութիւնս: Երբ գերմանական պետութիւնը ընդունած է իր գործած քստմնելի ոճիրները՝ առաջարկուած է անոր եկեղեցիի ճակատէն վերցնել այդ նկարը: Տեղւոյն հրեայ համայնքը մերժած է այդ առաջարկը եւ որոշած է այդ նոյն նկարին կողքին զետեղել այլ յուշարձան մը՝ նոյն եկեղեցիին կից, բայց գետինը: Այս պարագային գետինը ունի խորհրդանշական իր պատգամը: Կոթողը կը ներկայացնէր՝ խորհրդանշական ձեւով՝ կիսով բացուած գետինը՝ եւ կարծես գերբնական ուժով մը կը փորձէր դուրս ժայթքեցնել ճշմարտութիւնը: Կոթողին միտք բանիին մէջ չեն մոռցած յիշատակելու թէ՝ «կարելի չէ կեանքի ճշմարտութիւնը թաքցնել»:

Մարդկային կեանքին ու անոր պատմութեան մէջ գործադրուած քստմնելի մէկ ոճիրին ու ողջակիզումի իրականութիւնն էր, որուն դէմ յանդիման կանգնած էի: Կանգնած էի յուզումով եւ յուսախաբութեամբ: Հարց կու տայի, թէ ինչպէ՞ս մարդկային միտքն ու բանականութիւնը կրնան այսքան ոճիր հանդուրժել: Այս երկու կոթողներուն մօտ՝ նաեւ ցանած էին Մայրիի ծառ մը: Անզգալաբար անցայ Մայրիի ծառին տակը, որովհետեւ զգացի հարազատ. վերջապէս իմս էր՝ լիբանանեանը: Ուիթընպերկի մէջ Մայրիի ծառը իր կարգին ունէր խորհրդանշական այլ պատգամ: Կեանքին պատգամն էր այդ. անիկա կեանքին շարունակականութեան հաւատալու եւ անոր վերապրելու իրականութեան ամուր կառչելու գրաւականն էր: Իբրեւ լիբանանահայ ապրած էի կեանքին ու անոր շարունակականութեան նկատմամբ հաւատքը, որովհետեւ Լիբանանի երկար տարիներու պատերազմին արհաւիրքն ու անոր դժուար փորձարութիւնները առկայ էին, ինչպէս որ այդ դժուար փորձարութեան մէջ վերապրելու հրամայականը ինքզինք կը փաստէր:

Ճիշդ է, որ Մայրիի ծառին տակ հանգիստ զգացի եւ ապահով՝ բայց անպայմանօրէն սկսայ

ապրիլ իմ՝ հայուն ցաւը: Հայոց ցեղասպանութեան ցաւը ու այդ ահաւոր ատելութիւնը (իմա՝ խոզի կերպարը), որ օսմանեան Թուրքիան գործադրեց հայուն դէմ: Մէկ կողմէ հայուն նահատակութիւնն ու տեղահանումը, իսկ միւս կողմէ՝ հայոց լեզուին, մշակոյթին եւ հաւատքին դէմ գործուած չարիքն ու ամբողջ ժողովուրդի մը արմատախիլ ըլլալը՝ իր պապենական հողերէն. այս բոլորը օսմանեան կայսրութիւնը գործեց հայոց ժողովուրդին դէմ ու տակաւին ան ցայսօր կը փորձէ թաքցնել, իր՝ Թուրքիոյ եւ մեր՝ հայուն կեանքերուն ճշմարտութիւնը:

***

7 Ապրիլ 2017. Նիկոսիոյ խորհրդարան: Կիպրահայ պետական ներկայացուցիչ Վարդգէս Մահտեսեան՝ կը խօսի Կիպրոսի խորհրդարանին եւ Հայոց ցեղասպանութեան յիշատակին մասին: Մինչ կը լսէի Վարդգէսը, մտքիս մէջ կը փորձէի Նիկոսիոյ մէջ ունեցած այս իր ելոյթը կամրջել այն պահուն, որ ապրեցայ Ուիթընպերկի մէջ: Վ. Մահտեսեան խօսեցաւ քսաներորդ դարու առաջին ցեղասպանութեան համար. ան անդրադարձաւ հայուն նահատակութեան, չարչարանքին, հայոց ինչքերուն եւ կալուածներուն կողոպուտին, անոր ենթարկուած թալանին, կրած ահաւոր տանջանքին եւ տեղահան դառնալուն: Վ. Մահտեսեան իր երախտագիտական խօսքը յայտնեց նաեւ կիպրական կառավարութեան, որ աշխարհի երկրորդ երկիրն էր՝ հայուն այս «կեանքի ճշմարտութիւնը» ճանչցող, ինչպէս նաեւ Ցեղասպանութեան ժխտումը իբրեւ քրէական օրէնք հաստատող պետութիւն:

Վ. Մահտեսեանի երախտագիտական խօսքին անմիջապէս յաջորդեց եզրափակիչ խօսք մը, որ անոր սրտին ու մտքին արտայայտութիւնն էր: Ինչպէս ամէն հայ Վ. Մահտեսեան եւս սորված էր կեանքին պատմութիւնը կամրջել սրտով ու մըտքով:

Ճիշդ է, որ Հայոց ցեղասպանութենէն մէկ դար անցած է, սակայն հայը կը շարունակէ պայքարը՝ հասնելու համար իր պատմութեան ճշմարտութեան, կառչած մնալով իր իրաւունքներուն եւ պահանջատիրութեան:

Վարդգէսին խօսքը ունեցաւ իր համոզիչ գրաւականը, այն իմաստով, որ հայը պիտի շարունակէ պայքարիլ, առանց թաքցնելու կեանքի ճշմարտութիւնները:

Ճշմարտութիւնն է, որ պիտի ճեղքէ պատմութեան բոլոր հոլովոյթները (իմա գետինները) եւ ճշմարտութեան ուժով է, որ պիտի ժայթքեցնէ իր արդար պահանջը՝ իրաւունքը:

Ուիթընպերկէն մինչեւ Նիկոսիա ապրեցայ ցաւը, բայց նաեւ ճշմարտութիւնը եւ այն իրականութիւնը, թէ կեանքի մէջ ճշմարտութիւնը կարելի չէ թաքցնել:

Մինչեւ օրս հայուն պատմութիւնը կը շարունակեն խեղաթիւրել, բայց անոր դիմաց կայ պատմութեան ճշմարտութիւնը եւ ճշմարտացիութիւնը:

Հայը ունի իր այսօրը եւ այսօրէն կը նայի դէպի վաղուան:

Հայը չէ յուսահատած իր իրաւունքը պահանջելէ, որովհետեւ հաւատացած է ու տակաւին կը հաւատայ, թէ «կարելի չէ կեանքի ճշմարտութիւնը թաքցնել»: Եւ իբրեւ այդպիսին, հայը կը յիշէ ու կը պահանջէ. ան պիտի շարունակէ յիշել եւ պահանջել, որովհետեւ հաւատացած է, թէ իր «կեանքին ճշմարտութիւնը» անպայման պիտի պարտադրուի:

Այս ճշմարտութեան եւ արդարացիութեան նկատմամբ հայուն հաւատքն է, որ կը ծառայէ պատմութիւնը նենգափոխելու եւ խեղաթիւրելու բոլոր փորձերուն դէմ պայքարելու իբրեւ իւրայատուկ ուժ: Այդ հաւատքը երբեք կարելի չէ հարւածել կամ պարտութեան մատնել:

Հայը պիտի շարունակէ հաւատալ, թէ այսօր կեանքի ճշմարտութեան ուժը պիտի հաստատուի, իբրեւ արդար ու ապրող իրաւունք: Ահա այս հաւատքով է, որ հայը պիտի շարունակէ աշխատիլ՝ կերտելու համար այս արդար ու ապրող իրաւունքը: ❑

Յուշերու Շարքէն

Mr. Stretch-ը

Վարդան Թաշճեան

Մամուլի էջերէն եւ կամ յուշագրութիւններու ընդմէջէն շատ բան կարդացած ենք Մելգոնեանի հայ ուսուցիչներուն մասին: Նոյնը կարելի չէ ըսել սակայն օտար դաստատուներու պարագային, մեծամասնութեամբ՝ յոյն, անգլիացի եւ կամ արաբ: Ընդունելու է, որ ասոնք ալ ոչ նուազ չափանիշով ակօսած են մելգոնեանցիներու միտքը ու հո՛ն սերմանած՝ լեզուական կամ գիտական նիւթերու ուսուցումով, երկրորդական ուսման ու զարգացման հունտերը, իրենց կարգին շունչ, քրտինք եւ ներդրում խնկարկելով Լուսոյ Տաճարի բնակիչներուն, եթէ ոչ հայակերտման, այլեւ մարդակերտման առաքելութեան ճամբուն վրայ:

Ահա, այս խումբին պատկանող մշակներէն մէկն էր անգլերէնն լեզուի մեր սիրուած ու յարգուած ուսուցիչը, Պրն. Թովմըս Սթրէչը, որուն անունը տարիներ շարունակ կապուած մնացած է Հաստատութեան կեանքին, եւ վստահ եմ ելքի վիզա ալ ստացած չէ երբեք մելգոնեանցիներու միտքէն ու յիշողութենէն:

Նիհարակազմ, այտերու ծուռումուռ գիծերով, փոսիկներով, կսկլոր ակնոցով, երկար սուր քիթին տակ բերանաչափ պեխով ու երբեմնի մօրուքով տարօրինակ մարդ մըն էր, որուն ֆիզիքականը շատ դիւրաւ կրնար յարմարիլ անգլիացի լրտեսի եւ կամ զինուորականի մը դերին, ճերմակ պաստառի վրայ: Իր նիհարութիւնը հասակ ալ կու տար իրեն, բաղդատած հաստափոր կարգ մը ուսուցիչներուն: Եօ-եօ-ական քալուածք մըն ալ ունէր, ոստոստելու պէս, վեր վար, կարծես օդէն քան թէ գետնէն, երգի կտոր մը ակռաներուն տակ եւ ձեռքերն ալ գրպաններուն մէջ յաճախ: Երբեմն բերանը կլորցնելով թեթեւ սուլոց մըն ալ կ'արտաշնչէր, միմիայն իրեն լսելի, վերի շրթունքին դրացի պեխին տալով աջօրտիօնի մը բացուող գոցուող առաձգական վիճակը:

Ոչ կը ծխէր, ոչ կը խմէր, ոչ ալ կ'ուտէր, մարմինը՝ վկայ: Չոր ուտելիքը պատառներու կը վերածէր, կը շարէր քով քովի պնակին մէջ եւ երեք մատներու եռանկիւնով "snack" կտորը կը տանէր բերան, դարձեալ խանգարելով պեխերուն հանգիստը, ծամելու արարողութեան ընթացքին:

Շատ խօսողն ալ չէր, լռակեա՛ց, լո՛ւրջ, բայց երբ դասի պահուն բերանը բանար, ալ չէր գոցէր, աջ ափը ձախ ափին վրայ, անձայն զարնելու սովորութեամբ, յօնքերը վեր՝ շրջուած մէկական «ո» գիրը, օրուան նիւթը կը բացատրէր ձայնին տալով անգլիական թաւշային առոգանութիւն: Ասոր վնասն ալ օր մը տեսաւ, ընդհանուր պատմութեան դասին, ոտքի վրայ, երբ բերանը շարունակ բաց, պարտապանաց անուններու, թուականներու թմրեցուցիչ ու քնաբեր բացատրութեանը մէջ, այո՛, կէսօրուան ճաշին յաջորդող առաջին պահուն, յանկարծ կեցաւ եւ առանց դադարի սկսաւ հազալ: Զգացինք որ կոկորդին բան մը գնաց: Գրպանէն արագ մը թաշկինակը հանեց, տարաւ բերնին, «խը՛ խը՛ խը՛» փորձեց անոր մէջ որսալ սպրդած խայտառակը, յետոյ բացաւ, նայեցաւ, ստուգեց եւ

- Օ՛հ, a fly! գոչեց ու թաշկինակը գունդի վերածելով հրմշտկեց եկած տեղին խորերը, ճանճով միասին:

Ինքնամփոփ էր, միայնակ, խորհրդաւոր: Կողակից չունէր: Չունեցաւ, որքան որ գիտեմ: Կեանքի զոհաբերում մը գուցէ, փակելով վարագոյրը՝ երազուած ընտանեկան բոյնի մը ջերմութեան, աշխարհիկ հաճոյքներէ զուրկ վանականեան կեանքին պէս:

Ուսուցչարանին մէջ, ինչպէս ամէն ուսուցիչ, ունէր իր յատուկ սեղանը եւ գլուխը հակ, կզակը ձախ ձեռքին յենած, տետրակներու դէզի մը վրայ անընդհատ կը սրբագրէր, զբօսանքի կամ ազատ պահերուն, մէջ ընդ մէջ դէմքին տալով տետրակներէն հոսող արտառոց սխալներուն բնազդական պատասխանը՝ տեսակաւոր ծամածռութիւններով եւ դժգոհական «ցը ցը ցը»ներով: Ֆիզիքական այդ յարափոփոխ վիճակին թարգմանութեամբ դժուար չէր կռահել թէ անգլիացիներուն սիրելի ո՞ր բառերը կը ճեմէին ուղեղին մէջ... "rubbish", "awful!" Եւ անբաժան այդ գունդ թաշկինակը քիթին ծայրը ձախէն աջ, աջէն ձախ քսելով տո՛ւր որ կու տաս կարմիր մելանին, անփոյթ աշակերտին իբր ապարդիւն պատիժ, գուցէ սպառելով շատ աւելի ժամանակ, համբերութիւն եւ ջիղ, քան ինչ որ տետրակին յանձնած կ'ըլլար այդ պարտականութեան հեղինակ աշակերտը:

ՄԿՀ ուսուցիչներու ֆութպոլի խումբը՝ 1966
Նստած, ձախէն աջ՝ Տէյվիտ Քրուք, Ապտալլա Էլլէրհան, Սարգիս Համպոյեան, Խրիստակիս Էֆթիմիու եւ Միհրան Ճիզմէճեան:
Ոտքի, ձախէն աջ՝ Մարգար Սարաֆեան, Վարդան Թաշճեան, Տէրէք Թէյլըր, տնօրէն Աստուր Պետեան, Նազարէթ Պօյաճեան, Թովմըս Սթրէչ եւ Տիգրան Միսիրեան:

Յամառ ընթերցող էր: Պարագաներու բերումով, տարիներ ետք եղանք նաեւ պաշտօնակից, երբ ուսուցչութեան պաշտօն ստանձնեցի Մելգոնեանի մէջ եւ բարի զուգադիպութեամբ՝ նաեւ պատեկից դրացի եւ զրուցակից՝ ուսուցիչներու երկար հին շէնքին մէջ: Սենեակին դուռը երբ գոցէր, BBC-ի ունկնդրութեամբ կը գրէր, կ'աշխատէր եւ... կը կարդար, գիրք կամ թերթ, ծայրէ ի ծայր, մինչեւ ուշ ատեն: Ոչ միայն անգլիական, այլեւ միջազգային քաղաքականութիւն, գրականութիւն, պատմութիւն, մշակոյթ, սովորութիւններ, մարզական կեանք գաղտնիք չունէին իրեն համար: Հո՛ն ալ, անպայման բան մը ունէր տալիք, եթէ երբեք այդ նիւթերով հետաքրքիր ու տրամադիր խօսակիցը գտնուէր: Կը խօսէր ամէն նիւթի շուրջ, ինքնավստահ, հանդարտ, կշռաւոր: Քաղաքական իրադարձութիւններու շուրջ ունէր իր անխախտ կարծիքը եւ իր տուած պատճառաբանութիւններուն համոզիչ եղանակը: Ժողովրդային զանգուածներու իրաւազրկումները, մեծ երկիրներու կամ ընկերութիւններու տիրապետութեան տակ՝ շատ հաճոյ չէին թուեր իր ներաշխարհին: Իրեն համախոհ չեղողը անգամ չէր կրնար լրջութեամբ չդիմաւորել իր տեսակէտները: Գաղափարախօսութիւն, քաղաքական անշեղ հաւատամք, սկզբունք, ըստ իրեն՝ մարդ արարածի պարտքն էր, մտածողութեան տունը, ուր այցելելը բնատուր իրաւունք էր եւ ոչինչ կրնար շեղել զինք այդ առանձնաշնորհումէն:

Մտերիմ իր բարեկամը գիրքէն ետք իր... հեծիկն էր, իր փոխադրամիջոցը: Իրեն պէս բարձր, խոշոր անիւներով եւ աթոռն ալ իր սրունքներուն յարմարող ելեւէջով: Կը քշէր ձիգ, արձանի պէս անշարժ մարմինով, այդ աթոռէն վեր: Մեզի, փոքրերուս համար, անգործնական էր հարկաւ քշել այդ հեծիկը եթէ կարելի ըլլար փոխ առնել իրմէ, քանի որ մեր ոտքերը բէթալին ստոյգ պիտի չհասնէին: Մենք ալ սիրահար էինք հեծիկին եւ յաճախ տօնական օրերու արձակուրդներուն, վարձու կ'առնէինք քաղաքէն եւ հոս-հոն արշաւներ կը կազմակերպէինք: Այսպիսի արկածախընդրութեամբ տարի մը, զինք ունենալով իբրեւ առաջնորդ, քշեցինք դէպի Քայրինիա, ճեղքելով Քայրինիոյ լեռները, անցանք կղզիին արեւմուտքը՝ Քարավա, բարձրացանք դէպի Միրթուի ցից բլուրները, Քոնտէմէնոս, Սքիլուրա, Երոլաքքոս, Նիկոսիա, շուրջ 100 քլմ ճամբայ, առտուընէ մինչեւ գիշեր, յոգնա՛ծ, սպառա՛ծ... բացի իրմէ հարկաւ: Այդ տարածութիւնը ներկայիս ամբողջութեամբ կը գտնուի թրքական բռնագրաւման տակ 1974-էն ի վեր:

Այդ հեծիկը, օր մը, քիչ մնաց պատճառ պիտի դառնար մեր յարաբերութիւններու խանգարման:

Աղջկանց կողմը նայող տղոց շէնքին ետեւը, կեդրոնական բակին մէջ, երեկոյեան ժամերուն, առաջին սերտողութենէն առաջ սովորութիւն ունէինք թէնիսի պզտիկ գնդակով ֆութպոլ խաղալ, այսպէս կոչուած «աթէշ» (կրակ) խաղը, դիմացը ճեմող աղջիկներուն ուշադրութիւնը գրաւելու տղայական միամտութեամբ: Բուռն, կատաղի բնոյթ կրող այս մրցումներէն մէկուն պատահեցաւ անխուսափելին:

Պրն. Սթրէչը, հեծիկին վրայ դամբանին կողմէն գալով դէպի իր բնակարանը ուղղուած պահուն, տղաքը սխալմամբ իրեն զարնուեցան եւ զինք տապալեցին գետին: Իրար անցած, անմիջապէս հաւաքուեցանք շուրջը, օգնութեան փութալու փորձով եւ մեղանչողական կանչերով:

- Sorry Sir, sorry Sir, we didn't see you Sir, are you alright Sir?

Պրն. Սթրէչը քանի մը վայրկեան սառած մընաց, ցնցումէն ազդուած եւ թեթեւ մը գունատած, յետոյ առանց ցաւի, տկարութեան կամ ողորմելիութեան նշաններ ցոյց տալու, հաւաքեց ինքզինք, ոտքի ելաւ, թօթուեց փոշին, գտաւ թռած ակնոցը, շտկեց հեծիկին ծռած ղեկը, հազիւ լսելի բառերով, "I am all-right" մը մրթմրթաց ու քալելով շարունակեց ճամբան, հեծիկը քովէն բռնած:

Այո՛, բարի մարդ մըն էր Պրն. Սթրէչը: Խիստ չէր: Անգլիական պաղարիւնութիւնը՝ վրան: Ուսուցիչ-աշակերտ բոլորս կը յարգէինք զինք իր ազնիւ բնաւորութեան համար: Մեր չարաճճիութիւնները շատ յաճախ կը հանդիպէին իր անսահման ներողամտութեան: Ոչ կը բարկանար, ոչ կը պոռար եւ ոչ ալ... կը պատժէր: Կ'ուղղէր, կը խրատէր միայն: Դժբախտաբար կեանքի մէջ, թէ՛ փոքրեր, թէ ալ մեծեր ընդհանրապէս, հոս կամ այլուր, նման բարիութիւնը սխալ թարգմանելով ճեղքած են կարգապահութեան «կարմիր գօտին», ենթակային ազնուութիւնը շփոթելով տրկարութեան կամ հեղինակութեան պակասի հետ:

Ասոր մէկ օրինակը տեսանք մեր երկրորդ տարին, անգլերէնի պահերէն մէկուն: Զբաղած էինք դասարանային պարտականութեամբ, եւ Պրն. Սթրէչը գրասեղանէ գրասեղան կ'անցնէր, ծռած վիճակի մէջ մօտէն հետեւելու եւ օգնելու ամէն մէկուս աշխատանքին, երբ ետեւի շարքը նստող դասընկերներէս մին, զսպանակաւոր խաղալիք փոքր ինքնաշարժ մը լարեց, թող տուաւ փայտէ խորտուբորտցած տախտակամածին վրայ, դէպի Պրն. Սթրէչին ուղղութեամբ եւ իսկոյն գլուխը հակեց իր տետրակին վրայ, ճարտար դերասանի պէս: Մեքենան վեր վար զօրաւոր բզզոցով սկսաւ յառաջանալ դէպի իր նշանակէտը, մինչեւ որ ետեւի անիւները տեղ մը պարապութեան հանդիպելով օդին մէջ աւելի սուր ձայնով սկսան իրարու վրայ դառնալ: Մենք խնդալու սկսանք: Պրն. Սթրէչը՝ ոչ: Դէմքը թթուեցաւ ու կէտաւոր կանաչ փոքր աչքերը լայնցած սառեցան խաղալիքին վրայ: Արագ ակնարկ մը նետեց ետեւի շարքերը, զզուանքի ու վրդովմունքի խառն արտայայտութեամբ, "but, why, why?" մը փրցուց բերնէն ու շարունակեց իր հսկողութիւնը, իր նկարագրին ու բնաւորութեան հաւատարիմ, ոչ իսկ մտածելով անկարգը որսալու եւ պատժելու ժամավաճառութեան մասին: Հասուն ու խոհեմ այդ վարմունքը մեր խնդուքը փոխարինեց ամօթի զգացումով: Վայ եկեր էր մեր գլխուն եթէ Պրն. Ակիշեանը ըլլար Պրն. Սթրէչին կօշիկներուն մէջ: Այս պատահարներէն ոեւէ մէկը եւ ոչ ալ ուրիշ անհաճոյ երեւոյթ նուազեցուցած էին իր համբաւը հանդէպ մեզի: Կը սիրէր Մելգոնեանը, կը սիրէր մելգոնեանցին, կը սիրէր ուսուցչութիւնը, կը սիրէր Կիպրոսը, ինչ փոյթ թէ այդ սէրերը

⇨

Արթիկի Տուֆը, Ուսուցչուհիիս Անմար Շուքը

Մակի Հալաճեան

Երկար տարիներ անցած են տպաւորիչ այդ օրէն, երբ առաջին անգամ ըլլալով դարձայ աշակերտ ամբողջական դասարանի մը, որ կը բաղկանար աւելի քան քսան ութնամեայ փոքրիկներէ: Պատկեր մը ցարդ անջնջելի կը դառնայ երկար ու գունաւոր յուշերով զարդարուն մտապաստառիս վրայ:

Մանկութիւնս անցուցած ըլլալով փոքրաթիւ աշակերտներու հետ, հին դպրոցաշէնքի մը մէջ, մայրաքաղաքի վարժարան յաճախելու բախտը ինծի համար դարձած էր առանձնաշնորհում:

Հրաշալի այդ պահը, երբ ելեկտրական զանգի առաջին ղօղանջը լսեցի, ապա իմացայ, որ դասապահ կ՛աւարտի եղեր նոյն զանգի հունչով, իմ մէջ սարսուռ մը առաջացուցին եւ ես դարձայ... իսկական աշակերտ:

Հայ փոքրիկներու ճոխ շարքերը զարմանք, միեւնոյն ատեն հիացում պատճառած էին ինծի: Մեծ բակին մէջ կը լսուէր հայերէն: Դասարանէն ներս ալ թագուհիի ազնուական կեցուածքով ու արտաքինով կը դասաւանդէր մոխրագոյն, խնամուած մազերով, միջին տարիքի հասած ուսուցչուհի մը, որ աստղի նման փայլուն իր աչքերով, մեծ յաջողութեամբ կը զսպէր բոլոր աշակերտները:

Խիստ էր ան ու խստապահանջ. իսկական ուսուցչուհի, իր կոչումին հաւատարիմ, շնորհալի: Դասապահերու ընթացքին բոլորս լարուած ու մեծ հետաքրքրութեամբ կ՛ունկնդրէինք իր բացատրութիւնները եւ մեր մտաւոր ուժերուն համաձայն կը պատասխանէինք իր հարցումներուն:

Քիչ մը նուազ ընդունակութիւն կամ հետաքրքրութիւն ունեցող աշակերտներուն չէր վիրաւորէր ան, այլ կը զգաստացնէր հայեացքով մը միայն: Խստութեան եւ լրջութեան հետ մէկտեղ, իր դէմքին կար քաղցր ժպիտ մը, որու հետքերը չէին մարէր մինչեւ այն պահը, երբ աշակերտ մը իր անտարբեր կեցուածքով զինք վրդովեցնէր յանկարծ:

Հոգի ու միտք միաձուլուած էին իր դասապահերու ընթացքին: Հաւանաբար ան արդէն այցելած էր Հայաստան: Չեմ հարցուցած այդ մասին, սակայն զգալի էր իր դասաւանդման ոգիէն, ոճէն ու հայրենասիրական զգացումներէն, որոնք կը գգուէին մեր ականջները, կը լեցնէին մեր հայրենաբաղձ հոգիները տարբեր ու հայրենական ջերմութեամբ:

Այդ օրերուն, փոքր տարիքս, բնականաբար չէր արտօնէր վերլուծել կարգ մը երեւոյթներ, որոնք այսօր յստակօրէն կը բացատրուին ու կ՛ընկալուին բոլորիս կողմէ:

Հայաստան բառը մասունք էր իր շուրթերուն, որովհետեւ ինք եւս վերապրող ու տառապած սերունդէն ծնած, զրկուած մանկութիւն ունեցած, Երկրի պատմութիւններով թրծուած այն կինն էր, որու գերագոյն պարտականութիւնն էր նոր սերունդին փոխանցել հայու մշտավառ ջահը: Սերունդի մը, որ չէր տեսած զրկանք, չէր ապրած աքսորի դառնութիւնն ու թերեւս հեքիաթային, անհաւատալի պատմութիւնները, յօրինուած եաթաղաններու տէրերուն անողոք խիղճի գութով, թուէին անհաւատալի ու կեղծ:

Ուսուցչուհիս կը հաւասարակշռէր հինն ու նորը, փորձառու բժշկուհիի նման պատուաստելով մեզ ընդդէմ սպիտակ ջարդին. մերթ ծանրանալով պատմական կարեւոր էջերու ուսուցման եւ մերթ ալ մեր փոքր ու արժէքաւոր սեփականութեան կարեւորութիւնը ընդգծելու հարցին:

Անհուն կարօտով կը խօսէր մեր Հայրենիքի մասին, գովերգելով անոր իւրաքանչիւր եկեղեցին ու բերդը: Կասկածէ վեր է, որ կարօտը զինք կը ստիպէր իւրայատուկ յոյզով ու գոյներով ներկայացնել մեզի մեր օրրանը, որպէս սրբավայր ու ազգային անուրանալի սրբութիւն:

Քարտէզի վրայ ան ցոյց կու տար Հայաստանի քաղաքները, անոնց վերաբերեալ մանրամասնութիւններ փոխանցելով ու բոցավառելով մեր մատղաշ հոգիները հայրենասիրական կայծերով:

Չեմ կրնար մոռնալ Արթիկ քաղաքի նկարագրութիւնը եւ այնտեղ գտնուող տուֆի հանքերը, որոնք իր խնդրանքով տեղ գտան մեր տետրակներուն մէջ: Դասը աւարտելով, ան թելադրած էր մեզի գծել Արթիկի տուֆ քարերը եւ իրեն յանձնել մեր աշխատանքը:

Ես ալ իմ կարգիս անմիջապէս անցայ գործի: Այնքան հայրենասիրութիւն կը յորդէր իր իւրաքանչիւր բառէն, որ գծեցի նաւակ մը տուֆ քարով բեռնաւորուած, ես՝ ոտքի կանգնած, քա-րերը կը բերէի Կիպրոս:

Յանձնեցի տետրակս: Անմիջապէս ան նայեցաւ աչքերուս, աստղ մը գծեց էջի ճակատին եւ գրեց՝ «Ապրի՛ս»: Աս եղաւ մեծաթիւ աշակերտներով լի վարժարանի մէջ ստացած առաջին գնահատանքս, որ թեւ ու թռիչք տուաւ սրտիս եւ սկսայ բանաստեղծութիւն եւ շարադրութիւններ գրել:

Արթիկի տուֆը հանդիսացաւ այն ամուր կառոյցը, որ այդ օր սեփականացուցի ես, այս օտար ափերու վրայ կառուցելով ի՛մ Հայրենի Աշխարհս: Եւ այդ օրուընէ սկսեալ ես կը հետեւէի ուսուցչուհիիս իւրաքանչիւր շարժումին, իր խօսելակերպին, իր քալուածքին նոյնիսկ, երազելով օր մը նոյն դասարանին մէջ դասաւանդել Արթիկի տուֆի թէեւ փխրուն, սակայն կարծր ու ամուր բնոյթին մասին:

Խոստովանիմ, որ երկար չսպասեցի, իրականացնելու համար մանկութեանս երազը: Համալսարան աւարտելէ հնգամեակ մը ետք, արժանացայ դասաւանդելու լուսաւոր այդ յարկին տակ գտնուող նոր սերունդի մը, որ արդէն լայն հնարաւորութիւններ կը վայելէ համացանցային այս դարուն, ծանօթանալու Մայր Հայրենիքին:

Դասաւանդման ընթացքին աչքիս առաջ կը պատկերուէր ուսուցչուհիս՝ աստղի նման փայլուն տիկին Աստղիկը, որ կը փայլի դեռ իր էութեամբ: Կը տեսնէի նաեւ ինքզինքս, նոյն գրասեղանին նստած՝ ուսման ծարաւ ու յուզուած:

Բախտի բերմամբ դասաւանդեցի ուսուցչուհիիս թոռներուն, նաեւ ծոռերուն: Աչքերուն մէջ կենդանացած յուզումով, կու գար դիտելու կազմակերպած հանդէսներս: Թատերական ներկայացումներու դերակատարները իր թոռներն ու ծոռերն ալ կ՛ըլլային յաճախ:

Հանդիսութեան աւարտին կը մօտենար ան ինծի արտասուաթոր աչքերով, գնահատելու աշխատանքս եւ ջանքերս: Միասնաբար յուզուելով կը գրկէինք իրար, յիշելով մանուկ օրերս, որու արգասիքը յստակօրէն կ՛երեւէր իր աչքին, բեմին վրայ հրամցուած գրութիւններովս...:

Վերջին անգամ երբ ինք մեծ դժուարութեամբ դարձեալ ներկայ էր Վարդանանց հանդիսութեան, աւարտին վազեցի իր մօտ, շնորհակալութիւն յայտնելու իր ներկայութեան համար: Արդէն տեսողութիւնը նահանջած էր եւ ուժերը քիչ մը սպառած էին: Իր կողքին, զօրաւոր սիւնի նման կանգնած էր իր հոգատար ամուսինը, որ ցաւօք վերջերս մահացաւ:

Իմ ձեռքս առաւ իր ափերուն մէջ եւ համբուրեց զանոնք, հակառակ իր դողդոջուն ափերէն ազատելու ջանքերուս: Այդ պահին սրտիս խորերէն իրեն յայտնեցի շնորհակալութիւններս, համբուրելով իր ոսկրացած եւ նուրբ ձեռքերը:

Անկէ ետք ան չկրցաւ ներկայանալ հանդէսներուն: Յաճախ հեռաձայնային խօսակցութեամբ կը յայտնէինք մեր կարօտը:

Ձառամած, սակայն լուսաւոր Աստղը այսօր կը պահէ իր ժպիտն ու ապրելու կամքը: Յառաջացած տարիքով թէեւ, բայց իր կեանքը լիուլի արժեւորած այս Ուսուցչուհիս, արժանի է իմ եւ սերընդակիցներուս յաւերժական յարգանքին ու գնահատանքին:

Հազար տարի ապրիս, իմ անմար ու շքեղ Աստղ, անմոռաց Տիկին Աստղիկ:

8 Ապրիլ 2017

Շար. Էջ 16-էն Mr. Stretch...

ցոլացնող «քէֆ»ը չէր կարդացուեր իր դէմքին վրայ: Կը սիրէր նաեւ ֆութպոլը, եւ ուսուցիչ-աշակերտ սերտ յարաբերութեան պերճախօս օրինակով ինքն ալ մաս կազմեց ուսուցիչներու խումբին ընդդէմ աշակերտական տասնըմէկին: Նիհար ըլլալը գիտէինք, բայց երբ կարճ տաբատով դաշտ իջաւ, միսին ուր ըլլալը անյայտ՝ այդ ոտքերով իր վազքը դժուար չեղաւ յիշեցնելու Չայքովսքիի հանրածանօթ պալէն...

Աշակերտներուն ցնծութիւնը եւ խնդուքը անզուսպ էր ի տես՝ ուսուցչական տեսակաւոր սրունկներու շուրջպարին, մանաւանդ երբ խաղի վերջաւորութեան իբրեւ պահեստային դաշտ իջաւ նաեւ... մեր գրականութեան ուսուցիչը՝ Պրն Թամամեանը, իր գիրուկ մարմնով, մեր խումբին պատիւը փրկելու համար... խմբապետ-մարզիչ Պրն. Տիգրան Միսիրեանի որոշումով:

Պրն. Թամամեանը չվազեց, չէր կրնար արդէն, այլ միայն քալեց սպասելով որ գնդակը ոտքին գայ: Այդպէս ալ ըրին տղաքը: Դարպասէն երկու մեթր հեռաւորութեան վրայ, դիտմամբ գնդակը բերին իր ոտքին առջեւ: Յետսապահը քաշուեցաւ մէկ կողմ, իյնալ ձեւացնելով, իսկ բերդապահն ալ անցաւ ծայր իբր թէ սահելով:

- Պարոն, shoot, shoot! Զարկէ՛ք Պարոն, լսուեցան չորս կողմէն, եւ Պարոն Թամամեանը կօշիկին քիթով այնպիսի հարուած մը տուաւ որ գընդակը ճեղքեց անտիրական-անուռկան բերդը եւ հասաւ թենիսի դաշտ: Իրաւարարը՝ Պրն. Աբգարեանը սուլեց եւ մատով ցոյց տուաւ դաշտին կեդրոնի շրջանակը:

«Կօ՛լ, կօ՛լ» գոռացին ամէնքը խանդավառու-

Նախազգացո՞ւմ մըն էր արդեօք: Երբե՛ք պիտի չգիտնամ, քանի որ անկէ ետք ալ չտեսանք զիրար:

22 Դեկտեմբեր, 2016. Նիկոսիա

ՄԵՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐԸ ԿԸ ԳՐԵՆ . . .

Ցեղասպանութեան 102-րդ Տարելիցին Առթիւ

Մենք Արարատի Որդիներս

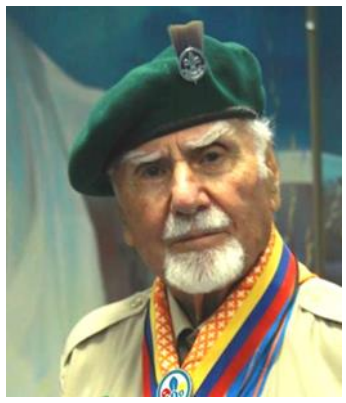

Մարդկութեան դէմ 20-րդ դարու առաջին ցեղասպանութիւնը հայերու դէմ, Օսմանեան կայսրութեան կանխորոշուած ոճիրը՝ համիտեան եւ երիտասարդ թուքերու պարագլուխ Էնվէր, Ճեմալ ու Թալեաթ փաշաներուն կողմէ... որոնք շան սատակ եղան ՀՅԴ «Նեմեսիս»ներու ձեռքով... մեր սուրբ նահատակներուն եւ մնացորդաց հայութեան վրէժը լուծեցին...

Ոսկի տառերով պէտք է գրուի հերոսներուն անունները... Սողոմոն Թէհլիրեան, Միսաք Թորլաքեան, Արշաւիր Շիրակեան, Արամ Երկանեան, Ստեփան Ծաղիկեան...

Մենք այսօր կը յիշենք ցաւալի ողբերգութիւնը հայոց ցեղասպանութեան, կը յիշենք մեր նահատակները... որոնք 2015 Ապրիլ 24-ին սրբացուեցան Գարեգին Բ. եւ Արամ Ա. հայրապետներուն կողմէ:

Ապրիլ 24-ը այլեւս ողբի օր չէ հայութեան համար, այլ յաղթանակի եւ պահանջատիրութեան, ապրելու եւ գոյատեւելու: Սփիւռքի եւ Հայաստանի ամբողջ հայութեան վերածնունդի եւ միասնականութեան օր՝ մէ՛կ ժողովուրդ, մէ՛կ Դատ, մէ՛կ մարտահրաւէր:

Յաղթական՝ յիշեցինք եւ յիշեցուցինք, գլուխնիս բա՛րձր բռնած: Դուք ուզեցիք մեզի բնաջնջել, բայց մենք, Արարատի որդիներս, Արմենական ցեղի ոգեկան ուժով վերակենդանացած, եկանք ըսելու. «Ահա՛ մենք կանք ու կը մնանք եւ դեռ պիտի շատանանք»:

Պիտի պահանջենք մեր պապենական հողերը, մեր սուրբ վանքերն ու եկեղեցիները, մշակութային մեր գանձերը: Մեզի համար Ապրիլ 24-ը լացի ու սուգի օր չէ, այլ յաղթանակի, վերածնունդի եւ պահանջատիրութե՛ան օր:

Դուք՝ զէնքով, ջարդով ու նենգութեամբ...
Մենք՝ գրիչով, մագաղաթով, Արմենական ցեղի հանճարով...
Դուք՝ խաւարի եւ բարբարոսութեան ցեղասպան զինուոր...
Մենք լո՛յս ճառագայթ, շինարար, բանուոր...

Ուխտե՛նք, մեր սուրբ նահատակներու անմեղ արիւնով սրբագործուած դարաւոր հայրենի հողերուն համար պայքարիլ, պայքարի՛լ, եւ վասն հաւատքի ու հայրենեաց ազատագրել մեր հողերը եւ լոյսի ծիածան ճառագայթներու գոյներով մեր դրօշը թող յաւէտ ծածանի հոն...

Մեր արմատներէն եկող մշակութային ժառանգութեամբ դաստիարակենք մեր գալիք սերունդները, հայօրէն, ազգին ու հայրենիքին ծառայելու նուիրումով եւ ԱԶԱՏ, ԱՆԿԱԽ ԵՒ ՄԻԱՑԵԱԼ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ տեսլականով:

Յ. Անմահունի
Աւագ Արհապետ
Համաշխարհային Սկաուտ
Մ.Տ. Կիլիկոյ Ասպետ

ՍԱՐԳԻՍ Օ. ՏԷՐ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ

26 Մարտ 2017-ին Լոս Անճելըսի մէջ իր մահկանացուն կնքեց Նիկոսիոյ Հայ Երիտասարդաց Միութեան նախկին անդամ, սկաուտապետ, մարզիկ, ֆութպոլիստ, խմբապետ, Կիպրոսի ազգային հաւաքականի ֆութպոլիստ, Հ.Ե. Միութեան վարչութեան երկարամեայ անդամ ու ատենապետ Սարգիս Օ. Տէր Աւետիսեանը:

Ան կիպրահայ համայնքին կեանքին մէջ միշտ յանձնառու, իր գաղափարներուն ամուր կառչած, մարզական բարձր ոգիով անձնաւորութիւն մըն էր:

Իր մահուան տխուր առիթով ստորեւ կը ներկայացնենք իր հարսին՝ Այլին Տէր Աւետիսեանի խօսած դամբանականը:

Ինծի համար ան պարզապէս Հայրիկն էր: Կեսուր հայր չէր, այլ Հայրիկ: Երկար չտեւեց մինչեւ հասկնալս, որ Սարգիս Տէր Աւետիսեանը ինծի համար իսկական հայր մըն էր: Անշուշտ զինք չտեսած, Հրաչէն արդէն իմացած էի ամէն ինչ, որ պէտք էի գիտնալ այս զարմանալի անձին մասին: Ան կը պատմէր մարդու մը մասին որ հաւատարիմ էր մինչեւ ողն ու ծուծը, մարդ մը որ կը սիրէր բոլորը անխտիր: Իր պատմածները կը նկարագրէին մարդ մը, որ միշտ պատրաստ էր կարիքաւորներուն օգնելու, որ առանց մտածելու միշտ տուած էր ինչ որ կրնար, փոխարէնը ոչինչ պահանջելով: Ան հեզութեամբ տուած էր, որովհետեւ զգացումի մարդ էր:

Իրեն հանդիպելէս շատ առաջ արդէն հասկըցած էի, որ Հայրիկին համար ընտանիքը ամէն ինչ էր: Հրաչ կը պատմէր մարդու մը մասին, որուն համար ընտանիքին հետ ըլլալը ամէն բանէ աւելի արժէքաւոր էր: Ան հպարտ եւ ուրախ էր իր զաւակներով: Իր կինը, Հայկուհին, իր հոգեհարազատ ու լաւագոյն ընկերն էր: Ան միշտ հպարտ էր նաեւ իր եղբայրներով, եւ բոլորին յաջողութիւնները ուրախութեամբ իրը կը նկատէր: Զարմիկներու, հօրաքոյրներու, հօրեղբայրներու եւ ընդհանրապէս իր ընդարձակ ընտանիքին հաւասարապէս հոգ կը տանէր: Զարմանալի չէր ինծի համար, որ Հայրիկը ի՛նք նուիրեալ զաւակ մըն էր իր ծնողներուն հանդէպ: Ինծի այնպէս կը թուէր, որ անոնք հայրիկին համար տիպար օրինակներն էին: Նախատիպարը անոնք էին:

Երբ վերջապէս հանդիպեցայ Հայրիկին, Հրաչին պատմածները աւելիով հաստատուեցան: Ոչ միայն Հայրիկը կը համապատասխանէր բոլոր նկարագրութիւններուն այլեւ կը գերազանցէր զանոնք: Ան զիս ընտանիքէն ներս առաւ գրկաբաց, նոյնը ընելով նաեւ երբ միւս հարսերն ալ միացան ընտանիքին: Յարգալիր էր, համեստ, եւ միշտ պատրաստ օգտակար հանդիսանալու որեւէ ձեւով:

Տարիներու ընթացքին բաւական ժամանակ անցուցինք միասին: Հայրիկին հետ անցուցած ամէն մէկ վայրկեանս օրհնութիւն էր ու օգտաւէտ: Կը յիշեմ մեր խօսակցութիւնները, ընտանիքի, գիրքերու, քաղաքականութեան ու նաեւ աւելի լուրջ հարցերու շուրջ, որոնց մասին ան իմաստուն միտքերու առատութեան մը կը տիրապետէր: Իրականին մէջ ան բառերը ճիշդ ընտրող մէկն էր: Իր խօսքերը իմաստալից էին, ուշադրութեամբ ընտրուած ու արտասանուած ուրախ, երգեցիկ շեշտերով: Շատ լաւ գիտէր կատակներն ու անեկտոդները բաժնել շուրջիններուն հետ: Կարեւորը հանգիստ նստիլ եւ գարեջուրի բաժակը ձեռքիդ ունկնդրելն էր: Յուսախափ չէիր ըլլար:

Երբ Հայրիկը մեծ հայր եղաւ, իր ուրախութիւնը սահման չունէր: Ոչինչ զինք աւելի հպարտ կը զգացնէր, քան ըսել՝ թէ իր երեք թոռնիկներուն մեծ հայրն էր: Ալեքսին, Էմմային եւ Դանիէլին համար ան իրենց Պապն էր: Անոնք իր ամբողջ աշխարհը կը լեցնէին:

Միմիայն իմ կողմէս չէ որ կ՛արտայայտուիմ եւ գիտեմ, որ զինք լաւ ճանչցողները կը բաժնեն զգացումներս: Գիտեմ, որ ան իր ետին կը ձգէ ընտանիք ու մտերիմներ, որոնք ինծի չափ լաւ գիտէին, թէ որքան բացառիկ մարդ մըն էր Հայրիկը: Իսկ եթէ չէիր ճանչնար զինք, կը բաւէր որ անգամ մը հանդիպելով իրեն, անդրադառնայիր, որ մեծ անձնաւորութեան մը ներկայութեան կը գտնուէիր: Ասոր հետ միասին իր համեստ կեցուածքը, կը ստիպէր որ անմիջապէս հաւնէիր զինքը:

Մտերիմներու, ընտանիքի անդամներու, համայնքին ու ազգին հանդէպ հաւատարմութիւնը բնաւ չտատանեցաւ: Հայրիկին համար կեանքի իմաստը յարաբերութիւններն էին եւ ոչ սեփականութիւնը: Մենք բախտաւոր ենք որ այսպիսի անձ մը ճանչցանք: Բախտաւոր ենք, որ իրեն պէս մէկը ունեցանք օրինակելու համար:

Գիտեմ, որ այսօր սուգի օր է: Բոլորս կը սգանք: Բայց վստահ եմ, որ Հայրիկը պիտի ուզէր որ այսօր ըլլար նաեւ տօնական օր: Ուրեմն ես կ՛ուզեմ տօնել այսօր եւ ամէն օր: Իր զաւակներուն եւ թոռներուն մէջ անոր ներշնչած ոգին մեզի պիտի առաջնորդէ դեռ երկար ժամանակ: Իր ցանած սերմերը պիտի ծլին ու աճին: Ահա ա՛յս է, որ Հայրիկը մեզի կը ձգէ: Աւելի մեծ պարգէւ կարելի չէր ստանալ, ոչ ալ կրնայինք մենք ուզել:

Գիտեմ, որ ան այս պահուս մեզ սիրով կը դիտէ, թերեւս գարեջուրը ձեռքին, ու իր սիրելի ու երգեցիկ ձայնով կը պատգամէ.

«Շարունակեցէք, ապրեցէք, ուրախ եղէք...»:

Այլին Տէր Աւետիսեան

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՍԿԱՈՒՏ ԵՂԲ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՆՄԱՀՈՒՆԻ Կ՛ԱՌԱՋՆՈՐԴԷ ՄԱՐՏ 25-Ի ՏՈՂԱՆՑՔԸ

ՀՄԸՄ-ական եղբ. Յարութիւն Անմահունի 25 մարտ 2017-ին սկաուտներուն առջեւէն տողանցեց 90 տարեկան հասակին, խլելով Կիպրոսի աւագանիին ծափերը:

Արտաքին գործերու նախարար Եոաննիս Կասուլիտիս անձնապէս շնորհաւորեց եղբ. Անմահունին եւ զայն ներկայացուց Յունաստանի արտաքին գործերու նախարար Նիկոս Քոժիասին ու Կիպրոսի Արքեպիսկոպոս Խրիսոստոմոս Բ.-ին ըսելով,

«Արթինը իմ սկաուտապետս եղած է»:

ՎԱՐԴԳԷՍ ՄԱՀՏԵՍԵԱՆ ԵԼՈՅԹ Կ՛ՈՒՆԵՆԱՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ԼԻԱԳՈՒՄԱՐ ՆԻՍՏԻՆ

Ապրիլ 7-ին, Կիպրոսի Խորհրդարանի՝ Ս. Զատկուայ արձակուրդէն առաջ տեղի ունեցած վերջին լիագումար նիստին, ելոյթ ունեցաւ Հայ Համայնքի Պետական Ներկայացուցիչ Վարդգէս Մահտեսեան: Խորհրդարանի նախագահ Տիմիթրիս Սիլլուրիս, ելոյթէն ետք խօսք առնելով, դատապարտեց 1915-էն 1923՝ Օսմանեան Կայսրութեան կողմէ հայ ժողովուրդին հանդէպ գործադրուած ջարդերը եւ կոչ ուղղեց միջազգային հանրութեան, որ ճանչնայ Հայկական Ցեղասպանութիւնը: (Տե՛ս էջ 2)

ՎԱՐԴԳԷՍ ՄԱՀՏԵՍԵԱՆԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ SHANT TV-Ի ԿՈՂՄԷ

Ապրիլ ամսուայ ընթացքին, Shant TV հեռուստակայանի «Աշխարհի Հայեր» յայտագիրէն հեռաստռուեցաւ Պետական Ներկայացուցիչ Վարդգէս Մահտեսեանի տուած 20 վայրկեան տեւող՝ սպառիչ հարցազրոյցը, որու ընթացքին անդրադարձ կատարուեցաւ Վարդգէս Մահտեսեանի կենսագրութեան, յատուկ շեշտ դնելով իր ուսումին, գործարարական փորձառութեան եւ վերջին տասը տարիներու ընթացքին, իբրեւ կիպրահայ համայնքի Պետական Ներկայացուցիչ՝ իր ծաւալած բազմաբեւեռ եւ բեղուն գործունէութեան:

ԵՈՒԱՆՆԻՍ Կ. ԽԱՍԻՈՏԻՍԻ ԳԻՐՔԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Հինգշաբթի 27 Ապրիլի երեկոյեան, Կիպրոսի Համալսարանի եւ Հայ Համայնքի Պետական Ներկայացուցիչի Գրասենեակի կազմակերպութեամբ, Կիպրոսի Համալսարանին մէջ տեղի ունեցաւ Եուաննիս Կ. Խասիոտիսի վերջերս հրատարակած գիրքի ներկայացումը:

Գիրքի խորագիրն է **«Հայեր եւ Յոյներ. Արեւելեան Հարցը Մեծ Տագնապներուն Ընթացքին (1856-1914)»**:

Ներկայացումէն առաջ, յաջորդաբար ելոյթ ունեցան Կիպրոսի Համալսարանի Ռէկտոր Կոստանդինոս Խրիստոֆիտիս, ինչպէս նաեւ՝ Պետական Ներկայացուցիչ Վարդգէս Մահտեսեան: Ձեռնարկի աւարտին, գիրքի հեղինակը մակագրեց ներկաներուն գնած օրինակները:

Եուաննիս Խասիոտիս, իր խօսքի ընթացքին մանրամասն տեղեկութիւններ փոխանցեց գիրքի նիւթին եւ իր կատարած ուսումնասիրութիւններուն մասին: Գիրքի զանազան բաժիններու ներկայացումը կատարեցին Կիպրոսի Համալսարանի Յունական եւ Ժամանակակից Պատմութեան դասախօս Պետրոս Պապապոլիվիու, ինչպէս նաեւ՝ Պաֆոսի Նէապոլիս Համալսարանի դասախօս Եորղոս Եորղիս:

Յայտագիրը կը ներառէր նաեւ գեղարուեստական բաժին, որու ընթացքին հայերէն երգերու փունջով մը ելոյթ ունեցաւ Ձարա Բարխուդարեան, դաշնակի ընկերակցութեամբ Լիլիան Խաչատրեանի:

Կիպրոսի Հայ Դատի Յանձնախումբը 20 Մարտին հրապարակեց հետեւեալ Մամլոյ Հաղորդագրութիւնը, որ կ՛անդրադառնայ Հոլանտայի դատարանին կողմէ՝ Թուրք-Ազերիական մշակութային ընկերակցութեան նախագահ Իլհամ Աշքընի դէմ արձակուած որոշումին, որմով ան կը դատապարտուի մէկ ամսուայ բանտարկութեան եւ 120 ժամուայ պարտադիր ընկերային աշխատանքի, Հայերու դէմ ատելութիւն սերմանելու յանցանքին համար:

Մամլոյ Հաղորդագրութիւնը տարածուեցաւ կիպրական զանգուածային լրատուամիջոցներուն, ինչպէս նաեւ՝ ընկերային ցանցերուն վրայ:

Καταδίκη Αζέρου για υποκίνηση μίσους και βίας

Ανακοίνωση Αρμενικής Εθνικής Επιτροπής Κύπρου, Λευκωσία 20/03/2017 -

Με απόφαση δικαστηρίου στην Ολλανδία καταδικάστηκε για υποκίνηση μίσους και βίας κατά των Αρμενίων ο πρόεδρος του Τούρκο-Αζερικού πολιτιστικού συλλόγου της χώρας Ιλχάμ Ασκίν σε ποινή ενός μηνός φυλάκισης με αναστολή και 120 ωρών κοινωνικής εργασίας.

Την 1η Ιουνίου 2014, σε διαδήλωση που πραγματοποιήθηκε στην πόλη Αλμέλο κατά της ανέγερσης μνημείου για τα θύματα της Αρμενικής Γενοκτονίας του 1915 στο προαύλιο της Αρμενικής Εκκλησίας στην εν λόγω πόλη, ο Ασκίν μετά την ομιλία του προέτρεψε τους συγκεντρωμένους να φωνάξουν το σύνθημα 'Το Καραμπάχ θα γίνει ο τάφος των Αρμενίων'.

Η Συντονιστική Επιτροπή Αρμενικών Οργανώσεων της χώρας καθώς και η Αρμενική Εθνική Επιτροπή Ολλανδίας ενημέρωσε τις αρχές υποβάλλοντας ταυτόχρονα καταγγελία στην αστυνομία για την απαράδεκτη ρατσιστική συμπεριφορά του Ιλχάμ Ασκίν.

Η Αρμενική Εθνική Επιτροπή Κύπρου χαιρετίζει την εν λόγω απόφαση δηλώνοντας ότι οι ρατσιστικές εξάρσεις δεν έχουν θέση στη Ευρώπη του σήμερα.

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ 102-ԱՄԵԱԿԻ ՆՇՈՒՄԸ ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԷՋ

Հայկական Ցեղասպանութեան 102-ամեակը պատշաճ կերպով նշուեցաւ Կիպրոսի մէջ: Ձեռնարկներու կազմակերպութեան համար, ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս, հանդիպեցաւ Հայկական Ցեղասպանութեան Ոգեկոչման Կիպրոսի Յանձնախումբը, որու մաս կը կազմեն Ազգային Իշխանութիւնը, Պետական Ներկայացուցիչը, ինչպէս նաեւ համայնքէն ներս գործող կազմակերպութիւնները:

Ապրիլ 7-ին, Խորհրդարանի՝ Սուրբ Ջատկուայ արձակուրդէն առաջ գումարուած վերջին լիագումար նիստի ընթացքին, ելոյթ ունեցաւ Պետական Ներկայացուցիչ Վարդգէս Մահտեսեան:

Շաբաթ, Ապրիլ 22-ի առաւօտուն, ՀՅԴ Կիպրոսի Երիտասարդական Միութեան երիտասարդներէ եւ պատանիներէ բաղկացած խմբակ մը, Նիկոսիոյ Լիտրա փողոցի երկայնքին, եռալեզու (յունարէն, անգլերէն եւ թրքերէն) թղթիկ մը բաժնեցին անցորդներուն, դատապարտելով Հայկական Ցեղասպանութիւնը եւ կոչ ուղղելով միջազգային համայնքին որ ճանչնար զայն: Թղթիկը կոչ կ՛ուղղէր նաեւ Կիպրոսի թուրք համայնքի անդամներուն, որ ընդունին եւ ճանչնան իրականութիւնը եւ համերաշխ կերպով ապրին կղզիի մնացեալ համայնքներուն հետ:

Օրացոյցի վրայ յաջորդ ձեռնարկը արիւնի տըւչութիւնն էր, երբ նոյն օրուայ յետմիջօրէին, մի քանի տասնեակ ազգայիններ ներկայացան Նիկոսիոյ Նարեկ Վարժարան եւ այս ձեւով օգտակար հանդիսացան Նիկոսիոյ Ընդհանուր Հիւանդանոցի Արիւնի պահեստին, իրենց արեան նմուշը մատուցելով, ի յիշատակ Հայոց Ցեղասպանութեան միլիոն ու կէս զոհերուն:

Յաջորդ օրը, Կիրակի 23 Ապրիլի առաւօտուն, տեղի ունեցաւ հեծելարշաւ, գործակցութեամբ «Երի»-ի Հեծելարշաւի Ակումբին: Հեծնորդներու ընդհանուր թիւն էր 40: Անոնք մեկնեցան Արմենիաս Պողոտայի՝ Սուրբ Աստուածածին եկեղեցւոյ շրջաբակին մէջ կանգնող Ապրիլեան Յուշակոթողէն եւ հետեւելով Նիկոսիոյ շուրջ գծուած ուղի մը, որ անցաւ նաեւ մայրաքաղաքի կեդրոնի՝ Էլէֆթերիաս Հրապարակէն, եւ աւարտեց սկըզբնակէտը: Արշաւի աւարտին յաջորդաբար ելոյթ ունեցան Ազգային Վարչութեան ատենապետ Բարսեղ Զարդարեան, «Երի»-ի Հեծելարշաւի Ակումբի ներկայացուցիչ Խաչիկ Գլընճեան, ինչպէս նաեւ՝ Պետական Ներկայացուցիչ Վարդգէս Մահտեսեան:

Նոյն պահուն տեղի կ՛ունենար Սուրբ Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ Սուրբ եւ անմահ Պատարագ: Պատարագեց եւ քարոզեց Կիպրահայոց Թեմի Կաթողիկոսական Փոխանորդ Տէր Խորէն Արքեպիսկոպոս Տողրամաճեան, որ օրուան պատշաճ պատգամը փոխանցեց ներկաներուն:

Երեկոյեան ժամը 5:30-ին սկսաւ քայլարշաւը, մասնակցութեամբ գլխաւորաբար երիտասարդներու, պատանիներու եւ սկաուտներու: Օրեր առաջ, կիպրահայ երիտասարդութիւնը, հաւաքուելով ՀՄԸՄ-ՀԵՄ ակումբին մէջ, պատրաստեց մասնաւոր պաստառներ, պահանջատիրական լոզունգներով: ՀՄԸՄ-ՀԵՄ-ի սկաուտները, ինչպէս միշտ, առաջնորդեցին քայլարշաւը, ՀՄԸՄ-ՀԵՄ-ի ֆանֆարի հնչիւններուն տակ: Ըստիկանութեան ընկերակցութեամբ, քայլարշաւը սկսաւ Մակարիու Պողոտայէն եւ ընթացաւ մայրաքաղաքի բանուկ ճամբաներէն եւ ժամը 7-ի շուրջ հասաւ Արմենիաս Պողոտայի սկիզբը, ուր հաւաքուած էր համայնքի ղեկավարութիւնը, ինչպէս նաեւ մեծ թիւով ազգայիններ: Քայլարշաւի վերջին բաժինը ընթացաւ Արմենիաս Պողոտայի երկայնքին, շուրջ 450 ազգայիններու մասնակցութեամբ եւ աւարտեցաւ Ապրիլեան Յուշակոթողին առջեւ: Ներկայ էին նաեւ յոյն-կիպրացի քաղաքական անձնաւորութիւններ:

102-ամեակի ձեռնարկները իրենց աւարտին հասան յուշակոթողին առջեւ կատարուած հսկումով, որու ընթացքին յաջորդաբար ելոյթ ունեցան Պետական Ներկայացուցիչ Վարդգէս Մահտեսեան եւ Կաթողիկոսական Փոխանորդ Տէր Խորէն Արքեպիսկոպոս Տողրամաճեան: Օրուայ բանախօսն էր Կիպրոսի Համալսարանի Ռէքթոր Կոստանդինոս Խրիստոֆիտիս: Հսկումի աւարտին քաղաքական անձնաւորութիւնները յարգանքի տուրք մատուցեցին ցեղասպանութեան զոհերուն, ծաղկեպսակներ զետեղելով յուշակոթողին առջեւ, իսկ ներկաները զետեղեցին մէկական կարմիր մեխակ: Հսկումի ընթացքին ելոյթ ունեցաւ Սուրբ Աստուածածին եկեղեցւոյ քառաձայն երգչախումբը:

Երկուշաբթի, Ապրիլ 24-ի առաւօտեան կանուխ ժամերուն, պահանջատիրական պաստառ մը երեւցաւ Նիկոսիոյ մուտքին գտնուող կամուրջի մը վրայ, որ տեսանելի դարձաւ առաւօտուն՝ մայրաքաղաք մուտք գործող ուղեւորներուն: Պաստառին վրայ արձանագրուած էր

«Այս դէպքի գոյութիւնը հերքելը, մեր բոլորին մէջ ՄԱՐԴԿՈՒԹԻՒՆԸ հերքելու հաւասար է:

Ապրիլ 24, 1915:
ՃԱՆՉՑԻՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ»:

ԵՂԲ. ՅԱԿՈԲ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ ԲԱՆԱԽՕՍԵՑ ԱՄՄԱՆԻ ՄԷՋ

Ապրիլ 24-ի առիթով ՀՄԸՄ-ՀԵՄ-ի վարչութեան նախկին ատենապետ եղբ. Յակոբ Գազանճեան, Ամմանի ՀՄԸՄ-ին կողմէ Յորդանան հրաւիրուեցաւ, բանախօսելու ապրիլեան միացեալ հանդիսութեան: Ստորեւ կը ներկայացնենք իր բանախօսութենէն հատուած մը.

«Մենք սփիւռքի մէջ դադրած ենք որպէս հայեր մտածելէ ու գործելէ՛ մէկ կողմէն օտար լեզուներու հանդէպ գուրգուրանքը եւ միւս կողմէն հայերէն լեզուի անտեսումը մեզի կը մաշեցնէ, ազգային արժեքներու արժեզրկումը ու օտար բարքերու նկատմամբ ուռճացող համակրանքը կը վտանգեն մեր գոյութիւնը:

...Եթէ չտիրապետենք մեր լեզուին, հապա ինչպէ՞ս պիտի հետեւինք մեր Սուրբ Դատին: Չմոռնանք, այդտեղ որ մէկ դարաւոր թշնամի ունէինք՝ Թուրքիան, այսօր հատ մը եւս ունինք՝ Ազրպէյճանը: Այսօր քամին կը փչէ թէ՛ արեւելքէն թէ՛ արեւմուտքէն, Հայաստանը պաշար-ւած է թէ՛ մէկէն եւ թէ՛ միւսէն, Սփիւռքը անհանգիստ է Հայաստանով ու Արցախով:

...Խառնարանին մէջ որ կ՛ապրինք, եկէք կանգուն պահենք մեր հայկական դիմագիծը, միասնաբար ստեղծենք հայկական միջավայր՝ դարձնելով մեր ակումբները, դպրոցները ու մանաւանդ մեր տուները իսկական հայկական հնոցներու: Հարկ է որ զանոնք տեսնենք որպէս մէկական խորան, լուսաւորուած Լուսաւորչի կանթեղով, Մեսրոպ Մաշտոցի յաւերժացնող տառերով, թափանցենք մեր ազգային ջիղի այն լարերը որոնք մեզի պիտի առաջնորդեն, ապահովցնեն ու երաշխաւորեն հայկական շունչով եւ երազներով ապրելու, առանց ծայրայեղութիւններու, առանց չափազանցութիւններու՝ միեւնոյն ատեն արժանապատուութեամբ, համեստութեամբ եւ համագոյակցութեան տրամադրութեամբ: Այո՛, կարիքը կայ մարտերու... ոչ անպայման պատերազմի դաշտին վրայ, այլ մեր օճախներէն ներս, հերոսաբար դիմագրաւելու եւ յաղթահարելու մեզի անհանգստացնող խնդիրները:»

Արիւնատուութիւն Յեղասպանութեան զոհերու յիշատակին

Հեծանւորդները Եղեռնի Յուշակոթողին առջեւ

Թուղիկներ՝ «սահմանէն» անցնող զբօսաշրջիկներուն

Երիտասարդները “սահմանային” անցակէտին մօտ

Պատանիները որմազդներ կը պատրաստեն...

...Մինչ երիտասարդները խորհուրդներ կու տան եւ կ՛օգնեն

Սկաուտները կ՛առաջնորդեն քայլարշաւը

Յանձնառու երիտասարդութիւնը կը քայլէ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՅԳԻԻ ԲԱՑՈՒՄ ՊԱՖՈՍԻ ՄԷՋ

Յուշանկար՝ գեղակերտ կոթողին առջեւ. Ձախէն աջ՝ Պաֆոսի Հայ Համայնքի նախագահ Վարդան Մխիթարեան, Հայ Համայնքի Պետ. Ներկ. Վարդգէս Մահտեսեան, Կաթ. Փոխ. Խորէն Արքեպիսկոպոս, Հայաստանի ԱԺ պատգամաւոր եւ ՀՀԿ խմբակցութեան ղեկավար Վահրամ Բաղդասարեան, Պաֆոսի քաղաքապետ Ֆետոնաս Ֆետոնոս:

Կիրակի Ապրիլ 30-ին իրականացաւ Պաֆոսի հայութեան երազը՝ քաղաքին մէջ ունենալու Հայոց Ցեղասպանութեան Յիշատակին նուիրուած յուշակոթող մը: Ծրագիր՝ որուն համար երկարատեւ աշխատանք տարած էր Պաֆոսի Հայ Համայնքի վարչութիւնը, նախագահ Վարդան Մխիթարեանի գլխաւորութեամբ:

Այդ երեկոյ, տեղի ունեցաւ «Հայկական Ցեղասպանութեան Այգի»-ի եւ անոր մէջ զետեղուած եւ Հայաստանի մէջ յատկապէս այս նպատակին համար քանդակուած՝ խաչքարի բացումը, կազմակերպութեամբ Պաֆոսի քաղաքապետարանին եւ կիպրահայ համայնքի պետական ներկայացուցիչ Վարդգէս Մահտեսեանին:

Բացօդեայ հանդիսութիւնը սկիզբ առաւ Սուրբ Աստուածածին եկեղեցւոյ քառաձայն երգչախումբին կողմէ հնչած Կիպրոսի եւ Հայաստանի հանրապետութիւններու քայլերգներով: Ապա տեղի ունեցաւ խաչքարի բացումը, Պաֆոսի Քաղաքապետ Ֆետոնաս Ֆետոնոսի եւ կիպրահայ համայնքի Պետական Ներկայացուցիչ Վարդգէս Մահտեսեանի կողմէ, որու յաջորդեց խաչքարի օրհնութիւնը Կիպրահայոց Թեմի Կաթողիկոսական Փոխանորդ Տէր Խորէն Արքեպիսկոպոս Տողրամաճեանի կողմէ, որ ներկաներուն փոխանցեց նաեւ իր ազգայնաշունչ եւ պահանջատիրական պատգամը:

Յայտագիրը շարունակուեցաւ Պաֆոսի Քաղաքապետ Ֆետոնաս Ֆետոնոսի, Պետական Ներկայացուցիչ Վարդգէս Մահտեսեանի եւ Հայաստանի Հանրապետութիւնը ներկայացնող, Ազգ պատգամաւոր Վահրամ Բաղդասարեանի խօսքերով, որմէ ետք, երեք հարիւրէ աւելի հաշուող ներկաները վայելեցին ձեռնարկի գեղարուեստական բաժինը: Յաջորդաբար ելոյթ ունեցան Սուրբ Աստուածածին եկեղեցւոյ երգչախումբը, հայերէն եւ յունարէն երգերու կատարողութեամբ, ինչպէս նաեւ՝ Համազգայինի Նիկոսիոյ «Սիփան» եւ Պաֆոսի «Անի» պարախումբերը, ներկաներուն հրամցնելով տոհմիկ պարերու փունջ մը:

Յաջորդեց ընդունելութիւն «Հայոց Ցեղասպանութեան Այգի»ին մէջ:

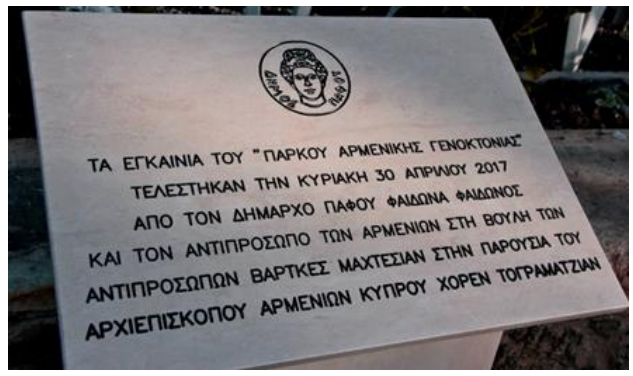

ԱԶՆԻՒ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիպրահայ գեղանկարիչ Ազնիւ Փափազեանի գործերու ցուցահանդէսի բացումը մեծ յաջողութեամբ տեղի ունեցաւ «Կլորիա Կալերի»ի մէջ, 26 Ապրիլ 2017-ին, արուեստագէտ Անտրէաս Խարալամպուսի բացման խօսքով:

Անդրադառնալով Ազնիւի գործերուն, Խարալամպուս ըսաւ որ ան իր արուեստի վարժարանը յաճախած առաջին օրէն իսկ, լրջօրէն նուիրուեցաւ արուեստին եւ գեղանկարչութեան: Մելգոնեան Հաստատութեան մէջ իր ուսուցչական ասպարէզէն հեռանալէ ետք Ազնիւ ամբողջութեամբ նուիրուեցաւ գեղանկարչութեան եւ հետզհետէ զարգացնելով իր արուեստը, հասաւ պատուաբեր բարձունքի:

«Իր նիւթերը զինք շրջապատող աշխարհէն առնուած են միշտ: Անձեր, իրեր, բնանկարներ, երբեմն՝ բոլորը միատեղ: Հետաքրքրական է սակայն, որ իր գործերուն մէջ յաճախ նշմարելի են կիպրական բնութիւնն ու երանգները, մինչ անոր հայկական արմատները բացայայտ են վրձինի իւրաքանչիւր հարուածին մէջ: Այս երկու յատկանիշները հոն կը գտնուին կատարեալ ներդաշնակութեամբ», նշեց Խարալամպուս:

ՅԱՋՈՂՈՒԹԵԱՄԲ ՊՍԱԿՈՒԵՑԱՆ ՀՕՄ-Ի ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐԸ

ԿԻՆԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ ՀՕՄ-Ի ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ՆԵՐԿԱՅ ԳՏՆՈՒԵՑԱՒ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԵԱՆ

Կիներու Համաշխարհային Օրուան առթիւ ՀՕՄ-ի Կիպրոսի «Սօսէ» Մասնաճիւղի վարչութեան անդամներ՝ Վերա Դաւիթեան, Եւա Այնէճեան, Մէյպըլ Պայրաքտարեան, եւ Ալիս Թերզեան ներկայ գտնուեցան նախագահական պալատին մէջ Մարտ 7-ին տեղի ունեցած հանդիսութեան:

Հանրապետութեան նախագահ Նիկոս Անաստասիատիսի հրաւէրով ու պետական պաշտօնատարներու եւ Կիպրոսի կանացի կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներուն մասնակցութեամբ այս ձեռնարկին, նախագահը շնորհաւորեց ու իր պատգամը յղեց կիներուն մաղթելով, որ մօտ ապագային ամբողջ Կիպրոսը միասնականօրէն կը նշէ այս մեծ Տօնը:

Հանդիսութեան ընթացքին գործադրուեցաւ գեղարուեստական յայտագիր, որմէ ետք տեղի ունեցաւ ընդունելութիւն՝ նախագահական պալատի պարտէզներուն մէջ:

ՄԻՋԻՆՔԻ ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՃԱՇ ԵՒ ՁԱՏԻԿԻ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՀՕՄ-ի Կիպրոսի «Սօսէ» Մասնաճիւղը Մարտ եւ Ապրիլ ամիսներուն կազմակերպեց եւ մեծ յաջողութեամբ իրագործեց իր աւանդական երկու ձեռնարկները՝ Միջինքի Ճաշը եւ Ձատիկի Թէյասեղանը:

Ձեռնարկներուն առաջինը Միջինքի ճաշն էր, որ տեղի ունեցաւ Կիրակի Մարտ 19-ի կէսօրին ու անցաւ ջերմ մթնոլորտի մէջ, շնորհիւ մեր աւանդական պահքի ճաշերուն եւ Տկն. Զարա Բարխուդարեանի ներկայացուցած գեղարուեստական յայտագրին:

Երկրորդ ձեռնարկը 9 Ապրիլի Ձատիկի Թէյասեղանն էր որ տեղի ունեցաւ Նիկոսիոյ «Եուրոբա» պանդոկին մէջ: Օրուայ յայտագրին մաս կազմեց ընկի. Եւա Այնէճեանի «Թանտանս» վաճառատան կողմէ ներկայացուած նորաձեւութեան ցուցադրութիւնը, որ մեծ գոհունակութեամբ ընդունուեցաւ ներկաներուն կողմէ:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԵՑԱՆ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԵԱՄԲ

Մարտ 29-ի երեկոյեան տեղի ունեցաւ Համազգայինի Կիպրոսի «Օշական» Մասնաճիւղի հերթական մշակութային երեկոն, ներկայ տարեշրջանի երրորդը, դարձեալ 40-է աւելի ներկաներով:

Յայտագրի առաջին բաժինով Վարդան Թաշճեան ներկայացուց գրագէտ-ուսուցիչ Վահրամ Մավեանը, որ ներկաներէն շատերուն ծանօթ էր որպէս Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան իրենց ուսուցիչը: Վարդան Թաշճեան հանգամանօրէն խօսեցաւ Մավեանի կեանքին ու գործին մասին, յատկապէս կեդրոնանալով անոր ուսուցչական տարիներուն վրայ, երբ ինք ալ որպէս աշակերտ դաստիարակուած էր դասարանին մէջ անոր հմայիչ ու ոգեշնչող ներկայութեան ազդեցութեան տակ:

Յայտագրի երկրորդ բաժինով Ալիս Այվազեան ներկայացուց Կոմիտաս վարդապետի երաժշտական ժառանգութիւնը: Ան բացատրութիւններ տուաւ հայկական խազագրութեան մասին, նշելով Կոմիտասի տարած աշխատանքը այդ հոյակապ ձայնագրական համակարգի վերծանումին համար: Ապա, ան ծանրացաւ Կոմիտասի՝ հայ երգը օտար ազդեցութիւններէ ձերբազատելու աշխատանքին վրայ, մէջընդմէջ մեներգելով անոր մշակումներէն յատկանշական նմոյշներ:

Երեկոն փակուեցաւ ընդհանուր գոհունակութեան մթնոլորտի մէջ վկայելով, որ Համազգայինի մշակութային երեկոները սկսած են փնտռուիլ կիպրահայութեան մշակութասէր տարրերուն կողմէ:

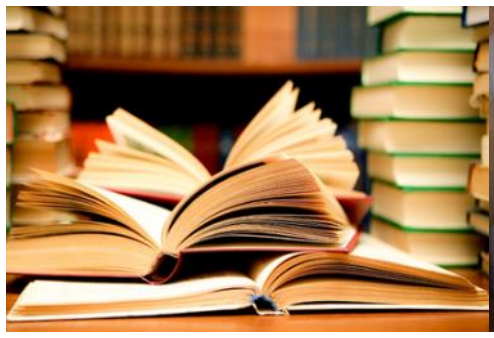

Չորեքշաբթի, 3 Մայիս 2017-ին տեղի ունեցաւ Համազգայինի չորրորդ Մշակութային Երեկոն, նուիրուած՝ Գիրքի Միջազգային Օրուան, որ նշուած էր 23 Ապրիլին: Առաջին բաժինով ելոյթ ունեցաւ Արթօ Դաւիթեան, որ ներկայացնելէ յետոյ Գիրքի Միջազգային Օրուայ պատմականը նշեց, որ 2012-ին Գիրքի Համաշխարհային մայրաքաղաքը Երեւանն էր: Նոյն տարին տօնուած էր նաեւ Հայաստանի մէջ տպագրութեան 500-ամեակը:

Երկրորդ բաժինով Յարութ Թահմազեան ներկայացուց Դոկտ. Քլոտ Մութաֆեանն ու իր գործը եւ ցուցադրուեցաւ մեծանուն գիտնականին հայրենի Հ1 կայանին տուած հարցազրոյցին տեսաերիզը:

Երեկոն փակուեցաւ խանդավառ մթնոլորտի մէջ, բաժակ մը գինիով: Այս առթիւ ցուցադրուած էին որոշ թիւով հայերէն գիրքեր, որոնք գնուեցան ներկաներուն կողմէ: ❑

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԵՐԵԿՈՅ ԼԻՄԱՍՈԼԻ ՄԷՋ
ՇԱԲԱԹ, 17 ՅՈՒՆԻՍ 2017, ԺԱՄԸ 20:00
ԼԻՄԱՍՈԼԻ «ՆԱՐԵԿ» ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԿԻՊՐՈՍԻ «ՕՇԱԿԱՆ»ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ
18-ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ
ՈՒՐԲԱԹ 30 ՅՈՒՆԻՍ 2017, ԺԱՄԸ 20:00
ՀՄԸՄ-ՀԵՄ-Ի ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐՁԱԳԱՆԳ»ԻՆ

Մանուկ, Մարօ Թագուշեան €20

*Ողբ. **Յարութիւն Ստամպուլեան**ի մահուան առթիւ Փոխան ծաղկեպսակի*
Սոնիա Նորտիկեան եւ զաւակներ €20
Արտեմիս եւ Սիրարփի Նորտիկեաններ 10

*Ողբ. **Մարիամ Կոստանեան**ի մահուան առթիւ Փոխան ծաղկեպսակի*
Նարեկ, Մարինէ Դաւիթեան €10

*Ողբ. **Շուշան Սիմամոնեան**ի մահուան առթիւ Փոխան ծաղկեպսակի*
Նարեկ, Մարինէ Դաւիթեան €10
Յարութիւն, Սիրարփի Անմահունի 10

ՀՄԸՄ-ՀԵՄ-ԻՆ

*Ողբ. **Օննիկ Սիմոնեան**ի մահուան առթիւ Փոխան ծաղկեպսակի*
Գէորգ, Վարդ Մահտեսեան €20

*Ողբ. **Շուշան Սիմամոնեան**ի մահուան առթիւ Փոխան ծաղկեպսակի*
Գէորգ, Վարդ Մահտեսեան €20

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԱՄԱՀԱՅԿ. ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻՆ

*Ողբ. **Նուպար Դաւիթեան**ի մահուան առթիւ Փոխան ծաղկեպսակի*
Մայտա Նշանեան €10

*Ողբ. **Շուշան Սիմամոնեան**ի մահուան առթիւ Փոխան ծաղկեպսակի*
Ագապի Էքմէքճեան €50
Շաքէ Հոռոմեան 30
Սեպուհ, Ալիս Դաւիթեան 30
Լեւոն Նահիկեան 20

ՕՐԱՏԵՏՐ

ՇԲ. 27 ՄԱՅԻՍ 18:30
«Մայիս 28»ի հանդիսութիւն
ՀՄԸՄ-ՀԵՄ-ի մարզադաշտ
ՀՅԴ Կիպրոսի Կոմիտէ

ՇԲ. 03 ՅՈՒՆԻՍ 20:00
Ֆութպոլի եւ խորովածի երեկոյ
ՀՄԸՄ-ՀԵՄ-ի ակումբ

ՇԲ. 17 ՅՈՒՆԻՍ 20:00
Մշակութային Երեկոյ՝ Լիմասոլ
Լիմասոլի «Նարեկ» Վարժարան
Համազգայինի «Օշական» Մասնաճիւղ

23 ՅՈՒԼԻՍ
«Խանասոր»ի լեռնագնացութիւն
ՀՅԴ Կիպրոսի Կոմիտէ

9-14 ՅՈՒԼԻՍ
Սկաուտական տարեկան 3-րդ բանակում
Վավացինիա
ՀՄԸՄ - Հայ Երիտասարդաց Միութիւն

13-20 ՕԳՈՍՏՈՍ
Պատանեկան-Երիտասարդական բանակում
Թրոոտոսի արեւոյշներու բանակավայր
ՀՅԴ Կիպրոսի Երիտասարդական Միութիւն

Հայ Կեանքի եւ կիպրահայ համայնքի լուրերուն՝ հայերէնով կամ անգլերէնով հետեւելու համար, այցելեցէք «Արձագանգ»ի կայքէջը՝
www.artsakank.com.cy